

**Mariola Antczak
Grzegorz Czapnik
Zbigniew Gruszka**

**Łódzkie
biblioteki publiczne**

Czas zmian, czas wyzwań

Łódzkie
biblioteki publiczne

Czas zmian, czas wyzwań

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Mariola Antczak
Grzegorz Czapnik
Zbigniew Gruszka

Łódzkie **biblioteki publiczne**

Czas zmian, czas wyzwań

Mariola Antczak, Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka – Uniwersytet Łódzki
Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT

Ewa Głowacka

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UEŁ

Dorota Stępień

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/elenaburn

Praca powstała w Katedrze Informatologii i Bibliologii Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu Łódzkiego

© Copyright by Authors, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND)

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.09329.19.0.K

Ark. wyd. 6,8; ark. druk. 8,875

ISBN 978-83-8142-668-8

e-ISBN 978-83-8142-669-5

<https://doi.org/10.18778/8142-668-8>

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wstęp	9
1. Uwarunkowania prawne dotyczące funkcjonowania bibliotek publicznych	13
1.1. Standardy i wytyczne międzynarodowe	14
1.2. Podstawy prawne funkcjonowania bibliotek publicznych w Polsce	17
1.3. Zadania i funkcje bibliotek publicznych w Polsce	18
2. Łódzkie biblioteki publiczne w ujęciu organizacyjnym i ekonomicznym	21
2.1. Struktura organizacyjna łódzkich bibliotek publicznych	21
2.2. Dotacje na łódzkie biblioteki publiczne na tle innych miast	27
2.3. Łódzki budżet obywatelski a biblioteki publiczne	28
3. Gęstość sieci bibliotek publicznych w Łodzi	37
3.1. Charakterystyka gęstości sieci łódzkich bibliotek publicznych	37
3.2. Odległość biblioteki od miejsca zamieszkania jako czynnik determinujący zapisanie się do placówki	45
4. Łódzkie biblioteki publiczne w opinii mieszkańców miasta: analiza wyników badań	51
4.1. Stan badań nad bibliotekami publicznymi Łodzi	52
4.2. Metodyka badań	56
4.2.1. Przedmiot badań	56
4.2.2. Problemy i cele badawcze	56
4.2.3. Metody badań	59
4.2.4. Populacja i próba badawcza	59
4.2.5. Udostępnienie kwestionariusza ankiety online	63
4.3. Prezentacja i omówienie wyników badań	64
4.3.1. Opis docelowej próby badawczej i wiarygodność badań	64
4.3.2. Bariery powstrzymujące respondentów przed korzystaniem z bibliotek publicznych	70
4.3.2.1. Bariery dotyczące zbiorów	70
4.3.2.2. Bariery dotyczące personelu, organizacji i usług	71
4.3.2.3. Bariery dotyczące wnętrza i wyposażenia	72
4.3.2.4. Bariery dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach	72

4.3.3. Czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania się do biblioteki publicznej lub na polepszenie komfortu korzystania z obecnej oferty. Ocena wagi czynników przez ankietowanych	73
4.3.3.1. Czynniki dotyczące zbiorów	73
4.3.3.2. Czynniki dotyczące personelu, organizacji i usług	75
4.3.3.3. Czynniki dotyczące wnętrza i wyposażenia	76
4.3.3.4. Czynniki dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i jej zbiorach	78
4.3.3.5. Zróżnicowanie oceny czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci i dzielnicy zamieszkania	80
4.3.4. Czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania do biblioteki publicznej swoich dzieci	86
4.3.4.1. Najczęściej i najrzadziej wybierane czynniki wpływające na zapisanie dzieci do biblioteki publicznej	87
4.3.4.2. Czynniki dotyczące zbiorów	88
4.3.4.3. Czynniki dotyczące personelu, organizacji i usług	88
4.3.4.4. Czynniki dotyczące wnętrza i wyposażenia	89
4.3.4.5. Czynniki dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach	90
4.3.5. Podsumowanie	91
4.3.5.1. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według najwyższej i wysokiej częstości odpowiedzi	92
4.3.5.2. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według umiarkowanej częstości odpowiedzi	94
4.3.5.3. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według niskiej i najniższej częstości odpowiedzi	96
4.4. Wnioski końcowe i rekomendacje	98
5. Zmiany w łódzkim bibliotekarstwie publicznym po 2017 roku	101
5.1. Proces przygotowawczy	101
5.2. Rejestr wykonanych zadań	102
5.2.1. Zadania organizacyjne i inwestycyjne	103
5.2.2. Zadania promocyjne	107
5.3. Ocena zmian w łódzkich bibliotekach publicznych przez pryzmat przeprowadzonych badań wśród mieszkańców	112

Spis treści 7

Zakończenie	115
Bibliografia	117
Spis wykresów, ilustracji i tabel	125
Załącznik. Projekt Pawła Brauna dotyczący działalności Biblioteki Miejskiej w Łodzi	131

Wstęp

Biblioteki publiczne stanowią jeden z najważniejszych elementów systemu instytucji kultury. Oferując bezpłatny dostęp do zasobów informacyjnych oraz będąc dostępnymi w najbardziej rozbudowanej sieci, znajdują się najbliżej potencjalnych i rzeczywistych, zdywersyfikowanych społecznie i demograficznie użytkowników. Pełniąc różne funkcje, współczesne biblioteki publiczne są nie tylko wypożyczalniami książek, ale oczekuje się od nich oferty konkurencyjnej względem różnych środków masowego przekazu i mediów, zwłaszcza Internetu, oferującego szybszy, choć nie zawsze lepszy, dostęp do źródeł informacji. Zgodnie z najnowszymi trendami, powinny stwarzać okazję użytkownikom do: wzajemnych kontaktów społecznych, korzystania ze wspólnej przestrzeni do spotkań, wspomagania funkcjonowania na rynku pracy, zaspokajania potrzeb informacyjnych i kulturowych, integracji i realizacji rozmaitych inicjatyw.

Badanie potrzeb i oczekiwań użytkowników bibliotek należy do podstawowych zadań każdego naukowca współpracującego z tymi placówkami. Działania z tym związane umożliwiają poznanie i zrozumienie opinii klientów, a co za tym idzie – skuteczniejsze dopracowanie oferty w celu osiągnięcia wyższego poziomu ich satysfakcji. Tak też swoją rolę w doskonaleniu pracy bibliotek widzą pracownicy naukowi Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego. Pokłosiem tak pojętej misji jest niniejsza książka. Bezpośrednim powodem zgłębienia przez autorów tematyki bibliotek publicznych była postulowana konfrontacja planowanych przez Urząd Miasta Łodzi zmian z analizą oczekiwań i barier związanych z korzystaniem z tych instytucji przez mieszkańców miasta; wyniki tych badań omówiono w prezentowanej publikacji.

Gdy w 2016 roku ukazał się raport Fundacji Normalne Miasto Fenomen, poświęcony łódzkim bibliotekom publicznym, wielu przedstawicieli świata nauki oraz bibliotekarzy uświadomiło sobie, że to pierwsza tego typu publikacja, w której autorzy przekrojowo przedstawili obraz łódzkiego bibliotekarstwa publicznego. Okazało się, że w niektórych przypadkach utrwała się i powiela nie zawsze pozytywne wzorce. Odnotowane w raporcie spostrzeżenia unaocznily, że nie wszystkie historycznie i współcześnie podejmowane działania przekładały się na najwyższą skuteczność funkcjonowania prowadzonej w Łodzi sieci bibliotecznej. Należy podkreślić, że raport stanowił jedną z ważniejszych inspiracji do zainicjowania reform w łódzkim bibliotekarstwie publicznym i przyczynił się

do podjęcia pogłębionych badań w omawianym zakresie przez pracowników Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2017–2018 (zespół w składzie: Mariola Antczak, Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka).

Oddawana do rąk Czytelników książka składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym przedstawiono uwarunkowania prawne oraz zadania i funkcje polskich bibliotek publicznych; charakteryzując je, uwzględniono międzynarodowe standardy i wytyczne wpływające na pracę interesujących nas placówek kultury. Organizacyjne i ekonomiczne ujęcie funkcjonowania łódzkich bibliotek publicznych przeanalizowano w rozdziale drugim; opisano rozwój i strukturę sieci oraz środki budżetowe przeznaczane na pracę tych instytucji z uwzględnieniem zarówno dotacji, jak i finansów obywatelskich. W trzecim rozdziale skoncentrowano się na szczegółowej charakterystyce łódzkiej sieci bibliotek publicznych, ukazując jej gęstość na tle struktury demograficznej miasta.

Dotychczasowym publikacjom na temat łódzkich bibliotek publicznych poświęcono uwagę w rozdziale czwartym. Analiza piśmiennictwa była punktem wyjścia do prezentacji i omówienia wyników badań własnych. Obszerne raport poprzedziła metodyka badań (scharakteryzowano: przedmiot badań, problemy i cele badawcze, metody badań, próbę badawczą i populację). W konceptualizacji zadań badawczych skupiono się na najistotniejszych barierach powstrzymujących mieszkańców Łodzi przed korzystaniem z bibliotek publicznych; wyszczególniono i uporządkowano potencjalne czynniki wpływające na ich decyzję o zapisaniu się do nich (ale również ich dzieci) lub polepszenie komfortu korzystania z już funkcjonującej oferty. Interesujące z punktu widzenia planowanych badań czynniki podzielono na kilka grup: 1) zbiory, 2) organizacja i usługi, 3) personel, 4) wnętrza i wyposażenie, 5) informacja o bibliotece i jej zbiorach, 6) lokalizacja. Ostatni zestaw warunków stanowiły te, na które organizatorzy działalności bibliotek nie mogą mieć wpływu, mające charakter indywidualny, do których zaliczono na przykład: stosunek do czytania czy ilość wolnego czasu użytkowników. Wydzielone grupy znalazły odzwierciedlenie w porządkowaniu zebranego materiału i ułatwiły przejrzyste zaprezentowanie zebranych danych. Rozdział podsumowują wnioski końcowe i rekomendacje.

W ostatniej części pracy przeanalizowano zmiany w łódzkim bibliotekarstwie publicznym po 2017 roku. Przedstawiono dotychczas wykonane zadania organizacyjne, inwestycyjne i promocyjne. Dokonano również ich oceny przez pryzmat rekomendacji, będących pokłosiem zrealizowanych badań.

Do osiągnięcia wyznaczonych celów badawczych wykorzystano metody: statystyczną, badań sondażowych i krytycznej analizy literatury przedmiotu (publikacji zwartych, artykułów z czasopism, dokumentów prawnych, w wersjach tradycyjnej i elektronicznej, oraz zapisów w mediach społecznościowych i na stronach internetowych). Na bieżąco prowadzono też konsultacje z przedstawicielami środowiska bibliotekarskiego.

Pracę uzupełniają: bibliografia, spis wykresów, ilustracji i tabel oraz projekt działalności Biblioteki Miejskiej w Łodzi autorstwa Pawła Brauna, któremu przy tej okazji dziękujemy za wyrażenie zgody na publikację tego dokumentu. Wyrażamy przekonanie, że zebrane w książce informacje będą użyteczne dla dyrektorów, pracowników, a także przedstawicieli organów prowadzących biblioteki w zakresie unowocześnienia oferty placówek bibliotecznych. Publikacja może stanowić nie mniejszą inspirację i kompendium wiedzy dla studentów kierunków bibliotekoznawczych i z zakresu zarządzania instytucjami non-profit.

*Mariola Antczak
Grzegorz Czapnik
Zbigniew Gruszka*

1. Uwarunkowania prawne dotyczące funkcjonowania bibliotek publicznych

Biblioteki publiczne to w Polsce ważne ogniwo łączące społeczeństwo ze światem kultury i nauki. Zaczniemy zatem rozważania od definicji „bibliotek publicznych”, aby następnie przejść do polskich i międzynarodowych wytycznych oraz dokumentów legislacyjnych, według których funkcjonują interesujące nas placówki.

Jedną z najczęściej cytowanych charakterystyk „bibliotek publicznych” zamieszczono w pracy dotyczącej wytycznych IFLA¹/UNESCO dla tychże bibliotek. Podano tam, że:

Biblioteka publiczna jest organizacją ustanowioną, utrzymywaną i finansowaną przez społeczność za pośrednictwem władz lokalnych, regionalnych, narodowych lub poprzez inną formę organizacji społecznych; zapewnia dostęp do wiedzy, informacji i wytworów myśli ludzkiej poprzez szeroką gamę zasobów oraz usług i jest jednocześnie dostępna dla wszystkich członków społeczności bez względu na rasę, narodowość, wiek, płeć, religię, język, stan zdrowia (np. niepełnosprawność), status ekonomiczny czy pracowniczy i posiadane wykształcenie (Gill, 2002, s. 19).

We wcześniejszym dokumencie, równie ważnym z punktu widzenia rozwoju bibliotek i mającym charakter prekursorski – *Manifeście bibliotek publicznych* z 1994 roku, czytamy:

Biblioteka publiczna, będąc lokalnymi „wrotami do świata wiedzy”, oferuje podstawowe warunki konieczne dla kształcenia ustawicznego, samodzielnego podejmowania decyzji i rozwoju kulturalnego osób i grup społecznych. [...] Biblioteka publiczna stanowi lokalny ośrodek informacji, udostępniający od ręki swym użytkownikom materiały i informację z różnych dziedzin wiedzy. Usługi biblioteki publicznej są dostarczane na zasadzie równego dostępu dla

¹ IFLA: The International Federation of Library Associations and Institutions – Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (www.ifla.org). Ta największa na świecie organizacja skupiająca głównie bibliotekarzy i biblioteki powstała w 1927 roku (w 2017 roku świętowała 90-lecie swojej działalności). Jej podstawowe cele to: wspieranie pracy bibliotekarzy, promowanie różnych rozwiązań w pracy bibliotecznej, współpraca i wymiana międzynarodowa, przygotowanie wytycznych i standardów pomocnych w pracy bibliotek.

wszystkich, bez względu na wiek, rasę, płeć, wyznanie, narodowość, język lub status społeczny. Dla tych, którzy z jakichkolwiek względów nie mogą korzystać z regularnych usług i materiałów, np. mniejszości językowe, ludzie niepełnosprawni czy odosobnieni w szpitalach lub więzieniach, trzeba zapewnić specjalne usługi i materiały. Wszystkie grupy wiekowe muszą znajdować materiały odpowiednie do swych potrzeb. Zbiory i usługi muszą obejmować wszystkie rodzaje stosownych mediów i nowoczesnych technologii, jak i materiały tradycyjne (*Manifest*, 1994, s. 20)².

Te rozbudowane charakterystyki bibliotek publicznych posłużą jako podstawa do dalszych rozważań, kiedy odwoływać się będziemy do międzynarodowych wytycznych/standardów sformułowanych dla interesujących nas placówek.

1.1. Standardy i wytyczne międzynarodowe

Zgodnie z definicją podaną w *Słowniku języka polskiego* „standardy” to „normy określające podstawowe wymagania stawiane czemuś” (Doroszewski [b.d.w.]). W Polsce „standardy biblioteczne” nie są jednak rozumiane w sposób tożsamy z „normami”. W *Wikipedii* możemy odnaleźć wyjaśnienie pojęcia „norma”, którym określane są „dokumenty opisujące standardy w sposób sformalizowany i ustanawiane zgodnie ze stosownymi procedurami” (*Standard* [w:] *Wikipedia*).

Niestety, polskie biblioteki nie doczekały się opracowania odpowiednich norm międzynarodowych, sankcjonujących zapisy określone mianem „standardów dla bibliotek publicznych”. Są jednak dokumenty będące wynikiem prac bibliotekarzy i naukowców z całego świata, którzy podjęli próbę sprecyzowania tego, czego należałoby, ich zdaniem, oczekiwać od bibliotek. Ich projekty są rezultatem dyskusji środowiska na ten temat. Standardy i manifesty mają charakter zalecający, ich twórcy mogą jedynie zachęcać osoby odpowiedzialne za politykę państwa wobec bibliotek do ich wdrażania czy przestrzegania. W Implementacji do *Manifestu* z 1994 roku, kończącej zapisy w tym dokumencie, podkreślono:

² Ciąg dalszy: „Niniejszy Manifest proklamuje przeświadczenie UNESCO o żywotnej sile edukacyjnej, kulturowej i informacyjnej bibliotekarstwa publicznego jako podstawowych czynników zachowania pokoju i duchowego dobrobytu obywateli. Stąd UNESCO zachęca władze państw i społeczności lokalnych do popierania i aktywnego zaangażowania się w rozwój bibliotekarstwa publicznego. [...] Z założenia biblioteka publiczna jest dostępna bezpłatnie. Za bibliotekę publiczną odpowiadają władze lokalne i ogólnokrajowe. Musi być ona popierana przez specyficzne ustawodawstwo a finansowana przez władze krajowe i lokalne. Musi ona stanowić podstawowy składnik wszelkiej długofalowej strategii kultury, dostarczania informacji, walki z analfabetyzmem i edukacji” (*Manifest*, 1994, s. 20).

Osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji na szczeblu krajowym i lokalnym, społeczność bibliotekarska na całym świecie, są niniejszym usilnie zachęceni do implementowania pryncypiów wyrażonych w niniejszym Manifestie (*Manifest*, 1994, s. 21).

Bardziej rozbudowaną definicję „standardów” odnajdziemy w *Wikipedii*. Czytamy tam, że:

Standard – wspólnie ustalone kryterium, które określa powszechne, zwykle najbardziej pożądane cechy czegoś, np. wytwarzanego przedmiotu [...] czy ludzkiego zachowania (norma kulturowa). Standard to czasem także podstawowa, najprostsza wersja produktu (*Standard* [w:] *Wikipedia*).

Na stronie biblioteki uczelni wyższej Penn State University Libraries, adresowanej do profesjonalnych odbiorców norm technicznych podano, że:

Standards are guidelines or rules for products, processes, test methods, or materials. These are created to produce a level of uniformity, interchangeability, reliability, or means of comparison³.

W definicji podkreślono cel, któremu mają służyć: uzyskanie poziomu jednolitości, wymienności, niezawodności. Niezbędne jest ponadto umożliwienie porównania działalności poszczególnych placówek, osiąganych przez nie wskaźników ilościowych i jakościowych. W odniesieniu do bibliotek w Polsce definicję „standardów” sprecyzował Jan Wołosz, który pojmował je jako:

[...] kryteria, za których pomocą można mierzyć i oceniać działalność biblioteczną [...]. Można je też pojmować jako modele idealne, modele procedur, miary ocen, narzędzia stymulacji przyszłego rozwoju i usprawnień, czy jako narzędzia wspomagające podejmowanie decyzji i działań nie tylko przez bibliotekarzy [...] (Wołosz, 2001, s. 18–28).

Wspominając o standardach międzynarodowych w odniesieniu do bibliotek publicznych, będziemy przez to rozumieć wykazy: 1) pewnych charakterystycznych cech, które powinny spełniać, ale też 2) zasad obsługi klientów, których pracujący w nich bibliotekarze powinni przestrzegać.

W polskim piśmiennictwie naukowo-fachowym autorzy często sięgali do tematów związanych ze standardami bibliotek i polityki międzynarodowej w tym zakresie. Przykładami są teksty (w porządku chronologicznym): Jana Wołosza (2001, 2003 red.), Lucjana Bilińskiego (2002), Grażyny Lewandowicz-Nosal

³ Standardy są wytycznymi lub zasadami dotyczącymi produktów, procesów, metod testowania lub materiałów. Są tworzone w celu uzyskania poziomu jednolitości, wymienności, niezawodności lub sposobu porównania [tłum. autorów] (*Penn State University Libraries*, 2019).

(2003, 2008, 2009 red.), Małgorzaty Kisilowskiej (2005), Mai Wojciechowskiej (2010, red.), Marioli Antczak i Moniki Wachowicz (2018), Marioli Antczak i Magdaleny Kalińskiej-Kuli (2019). Przede wszystkim jednak warto zwrócić uwagę na przetłumaczone na język polski *Wytyczne IFLA/UNESCO* z 2002 roku (Gill, 2002) oraz cytowany *Manifest* (1994).

Przy okazji omawiania standardów warto przypomnieć najważniejsze zapisy, z których najkonkretniej brzmią te liczbowe. I tak w wytycznych zapisano, że wielkość istniejącej kolekcji książek w bibliotece powinna wynosić pomiędzy 1,5 a 2,5 woluminów na jednego mieszkańca (minimum 1 książka/mieszkańca), a minimalna wielkość zbioru nie powinna być mniejsza niż 2,5 tys. książek. Biblioteka powinna opracować strategię, wedle której mniej liczny księgozbiór ulegałby systematycznemu rozszerzeniu (podano konkretne dane).

W *Wytycznych IFLA/UNESCO* możemy odnaleźć również normy zatrudnienia bibliotekarzy. Jeden pracownik na pełnym etacie powinien przypadać na 2,5 tys. mieszkańców, a jedną trzecią personelu powinni stanowić bibliotekarze wykwalifikowani. Inne standardy odnoszą się do stanu komputeryzacji i powierzchni na lokale biblioteczne. Przewiduje się 1 stanowisko dostępu do komputera na 5 tys. mieszkańców, natomiast minimalna powierzchnia lokalowa na samodzielną bibliotekę powinna wynosić 350 m², filii – 240 m² plus 14 m² na każdy dodatkowy 1 tys. woluminów powyżej 3 tys. woluminów.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę prace IFLA w zakresie obsługi najmłodszych czytelników i młodzieży, należy wspomnieć o działalności Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży⁴. Przez ostatnie 30 lat jej pracy powstały precyzyjne wytyczne dotyczące usług w bibliotekach dla dzieci i młodzieży. Wszystkie są dostępne na stronie IFLA, a ich tłumaczenia na język polski zamieszczono w publikacji pod redakcją Grażyny Lewandowicz-Nosal i Elżbiety Barbary Zybert (2009); wśród nich znajdziemy:

- Wytyczne dotyczące usług w bibliotekach dla dzieci z 1991 roku (nowelizacja 2003 rok);
- Wytyczne dla bibliotek obsługujących młodzież z 1997 roku (nowelizacja 2008 rok);
- Wytyczne dla bibliotek obsługujących niemowlęta i małe dzieci (do 3 lat) z 2007 roku;
- Deklaracja Internet i biblioteki dla dzieci (Lewandowicz-Nosal, Zybert red., 2009) z 2007 roku⁵;

⁴ Jej główne cele działania to: promocja czytelnictwa i usług bibliotecznych dla dzieci i młodzieży na całym świecie, współpraca i międzynarodowa wymiana doświadczeń, opracowanie wytycznych dotyczących pracy z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym.

⁵ Na przykład: *Guidelines for Children's Library Services* [usługi w bibliotekach dla dzieci]; *Guidelines for Library Services for Young Adults (Revised)* [usługi dla

- Wytyczne IFLA dotyczące usług bibliotecznych dla dzieci w wieku 0–18 z 2018 roku.

Dla poruszanych w tej książce tematów wytyczne dotyczące bibliotekarstwa dziecięcego i młodzieżowego mają szczególne znaczenie. W dalszej części wywodu odniesiono się bowiem do oczekiwań rodziców w stosunku do potrzeb ich dzieci w zakresie bibliotek publicznych (por. podrozdział 4.3.4).

W wytycznych IFLA podkreślano fakt, że zbiory powinny być systematycznie odnawiane oraz zalecano korzystanie z pomocy młodzieży przy ich kompletowaniu i selekcji. Przykładami proponowanych usług były: swobodny i bezpłatny dostęp do Internetu, zróżnicowana oferta źródeł pomagających w nauce szkolnej i rozwoju osobistym, wizyty zapoznające z biblioteką i jej ofertą, grupowe i indywidualne doradztwo czytelnicze, pomoc w dostępie do źródeł, promocja usług wśród młodzieży, współpraca z innymi organizacjami, usługi dla grup o szczególnych potrzebach (np. nastoletnich rodziców, więźniów). W standardach wspomniano również o formach pracy dydaktycznej, wśród których podano: kluby czytelnicze, grupy i kluby dyskusyjne, spotkania tematyczne, spotkania z ciekawymi ludźmi, przedstawienia, własną twórczość młodzieży, warsztaty, akcje promocyjne książek, programy współpracy z organizacjami lub grupami lokalnymi.

W dokumencie określono zdolności i umiejętności bibliotekarzy, którzy mają pracować z młodzieżą. Powinny to być osoby, które cechują się: rozumieniem specyficznych potrzeb rozwojowych młodzieży, respektowaniem młodych, znajomością ich kultury i zainteresowań, umiejętnością współpracy z młodzieżą i instytucjami, dobrą orientacją w mediach, umiejętnością kreatywnego myślenia.

1.2. Podstawy prawne funkcjonowania bibliotek publicznych w Polsce

W podstawowym dokumencie, regulującym funkcjonowanie bibliotek w Polsce, *Ustawie o bibliotekach z 1997 roku* podano, że:

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej. [...] Prawo korzystania z bibliotek ma charakter powszechny, na zasadach określonych w ustawie (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, art. 3.1, 3.2, s. 1).

młodzieży]; Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers [usługi dla niemowląt i małych dzieci]; IFLA Guidelines for Library Services to Children aged 0–18 [revised version 2018] komplet wytycznych na stronie: <https://www.ifla.org/node/8750>.

Centralną biblioteką państwa jest Biblioteka Narodowa. Nadzór nad tą instytucją sprawuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a szczegółowy zakres jej działania określa nadany przez niego statut (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, rozdział 4, art. 16.3, 16.4, s. 6). Biblioteki publiczne, prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, opisane w akcie prawnym jako instytucje służące zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych ogółu społeczeństwa oraz uczestniczące w upowszechnianiu wiedzy i kultury (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, rozdział 5, s. 7 i n.), funkcjonują równolegle z innymi typami placówek, tworząc krajową sieć biblioteczną. Należą do niej:

- 1) biblioteki naukowe, służące potrzebom nauki i kształcenia, zapewniające dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz prowadzące działalność naukowo-badawczą (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, rozdział 6, s. 9 i n.);
- 2) biblioteki szkolne i pedagogiczne, wspomagające realizację programów nauczania i wychowania, edukacji kulturalnej i informacyjnej dzieci i młodzieży oraz kształcenie i doskonalenie nauczycieli (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, rozdział 7, s. 9 i n.);
- 3) biblioteki fachowe i zakładowe, które wspierają realizację zadań zakładów pracy i służą potrzebom: doskonalenia zawodowego pracowników oraz oświatowym i kulturalnym pracowników zakładów pracy i ich rodzin (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, rozdział 8, s. 10 i n.; zob. też Biliński, 2005).

Zapisy prawne określają również zadania bibliotek poszczególnych typów, o czym będzie mowa w dalszej części wywodu.

1.3. Zadania i funkcje bibliotek publicznych w Polsce

W literaturze przedmiotu można spotkać różnorodne określenia funkcji bibliotek, jak i ich zestawy, chociaż należy podkreślić, iż w obrębie tych samych okresów badawczych widoczna jest niejednorodność autorów. Funkcje bibliotek często podawane są jako zadania i odwrotnie, nie do końca konsekwentnie stosowane jest także nazewnictwo (por. m.in. w porządku chronologicznym: Ulman red., 1977; Jon-Jondzel red., 1978; Sokół red., 1992; Suchojad red., 1996; Cisek, 2005; Antczak, 2010, s. 35–47; Has-Tokarz, Malesa red. 2011; Łakomy, 2013; Skórka, Piotrowska red., 2013; Wojciechowski, 2017, s. 189; Antczak, Wachowicz, 2018; Antczak, Kalińska-Kula, 2019, s. 14–25).

Do podstawowych funkcji bibliotek, w tym bibliotek publicznych, należy zaliczyć: edukacyjną (udostępnianie zbiorów, udzielanie informacji), rekreacyjno-relaksacyjną (udostępnianie zbiorów o charakterze rozrywkowym, organizacja

przestrzeni biblioteki pod realizację zadań związanych z rozrywką oraz umożliwieniem lektury tekstów w sposób komfortowy), kulturalną (organizacja spotkań z reprezentantami świata kultury, organizacja wystaw), ochronną (wobec zbiorów i dziedzictwa narodowego; mowa tu też o opracowywaniu bibliografii o różnym zakresie tematycznym i zasięgu chronologicznym – narodowych, regionalnych, przedmiotowych itp.), informacyjną (polegającą na zapewnieniu członkom społeczeństwa nieograniczonego dostępu do informacji, bezpośrednio lub w postaci opracowanych zestawień bibliograficznych; również opracowywanie informacji biznesowej). Ponadto biblioteki pełnią ważną funkcję społeczną (integrująco-wspierającą; „trzeciego miejsca”; przeciwdziałającą wykluczeniu społecznemu np. bezrobotnych, seniorów itp.), opiekuńczo-wychowawczą, instrukcyjno-metodyczną (szkoleniową), promocyjną (dotyczy promocji zbiorów, biblioteki, czytelnictwa, działalności kulturalnej, twórców i społeczności lokalnych), a niekiedy także naukowo-badawczą (w tym publikacyjną) (por. Antczak, Kalińska-Kula, 2019, s. 14–18).

W *Ustawie o bibliotekach z 1997 roku* nie uwzględniono zestawienia funkcji bibliotek, podano jedynie ich zadania; w obowiązującym od ponad 20 lat akcie prawnym wymienione zostały:

1.1) gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych;

1.2) obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej, a także współdziałanie z archiwami w tym zakresie (*Ustawa z dnia 27 czerwca z 1997 roku o bibliotekach*).

Umożliwiono ponadto, nie wskazując szczegółów, prowadzenie działalności „[...] bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej” (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, art. 4.1 i 4.2, s. 1).

Podstawy prawne funkcjonowania bibliotek w Polsce determinują ich organizację i ekonomiczne reguły działalności, które zostały omówione w kolejnym rozdziale.

2. Łódzkie biblioteki publiczne w ujęciu organizacyjnym i ekonomicznym

Łódzkie biblioteki publiczne przeszły ostatnio odczuwalne przez mieszkańców miasta reformy o charakterze organizacyjnym. Omówienie przebiegu zmian otwiera niniejszy rozdział.

Dotowanie instytucji kultury przez organ prowadzący zapewnia ich prawidłowe funkcjonowanie oraz realizację zadań ustawowych. Subwencja uchwalana jest co roku w budżetach miast i w zasadzie bywa zbliżona do poziomu z lat wcześniejszych. Na jej wysokość wpływa rozmiar sieci bibliotecznej oraz przewidywane działania strategiczne. Zagadnienia ekonomiczne stały się przedmiotem rozważań w drugiej części rozdziału.

2.1. Struktura organizacyjna łódzkich bibliotek publicznych

Podstawowym organizatorem bibliotek publicznych są jednostki samorządu terytorialnego (dalej: JST) i to one – zgodnie z zapisami legislacyjnymi – zapewniają warunki działalności i rozwoju bibliotek odpowiadające ich zadaniom (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, art. 8.2, s. 5). Kompetencje organizatorów bibliotek publicznych zostały przekazane JST w 1990 roku (*Ustawa z dnia 17 maja 1990 roku o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw*, Dz.U. nr 34, poz. 198, art. 1.11, s. 443), co spowodowało zmianę statusu wszystkich bibliotek publicznych w skali kraju z instytucji państwowych na samorządowe. Szczegółowy podział kompetencji poszczególnych szczebli JST został uściślony w ustawie o bibliotekach (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, art. 19.1, s. 9) i zmodyfikowany w efekcie wdrożenia reformy administracyjnej kraju⁶.

W Łodzi zmiany prawne dotyczące odpowiedzialności i kompetencji organizatorów w największym stopniu zmodyfikowały zakres zadań Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego⁷, której

⁶ O wpływie reformy administracyjnej kraju na strukturę i funkcjonowanie sieci bibliotek publicznych w Polsce zob. Beński, Szymorowska, 2000.

⁷ W 2013 roku zmieniono nazwę biblioteki na Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (WBP).

organizatorem został Samorząd Województwa Łódzkiego, a instytucją nadzorującą z jego ramienia – Zarząd Województwa Łódzkiego. W kompetencjach biblioteki pozostał nadzór merytoryczny nad bibliotekami publicznymi całego województwa. Miejskie biblioteki publiczne w efekcie zmian obowiązujących przepisów przekształcono z zakładów budżetowych w instytucje kultury prowadzące samodzielną gospodarkę finansową. Zmiany prawne wpłynęły również na strukturę miejskiej sieci bibliotecznej. Pięć dzielnicowych bibliotek publicznych (DBP Łódź-Bałuty, DBP Łódź-Górna, DBP Łódź-Polesie, DBP Łódź-Śródmieście i DBP Łódź-Widzew) uzyskało status powiatowych, a ich organizatorem stało się Miasto Łódź. Zmiany okresu transformacji ustrojowej przekształciły stosunki własnościowe i zasady finansowania, nie zmieniły natomiast podstawowej organizacji sieci, działającej w modelu zdecentralizowanym od lat 60. XX wieku (por. Marciniak [et al.] red., 2016, s. 12–15).

Przed 1961 rokiem wszystkie biblioteki publiczne w Łodzi funkcjonowały jako Rejonowe Wypożyczalnie Książek pod organizacyjnym, finansowym i merytorycznym nadzorem Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Ludwika Waryńskiego (dalej: MBP). W dwudziestolecie powstania dzielnicowych bibliotek publicznych w Łodzi (1983) Izabela Nagórska przedstawiła historię zmian i dorobek miejskiej sieci bibliotek oraz przyczyny decentralizacji. Decyzja o podziale bibliotek wynikała, jak podała Nagórska, z przekonania o zwiększeniu ich finansowania poprzez pozyskanie dodatkowych funduszy z dzielnicowych rad narodowych oraz z możliwości zaadaptowania pod cele biblioteczne nowych lokali (Nagórska, 1983, s. 162).

Decentralizacja została oficjalnie wprowadzona w kwietniu 1963 roku serią pięciu uchwał Prezydium Dzielnicowych Rad Narodowych tworzących odpowiednio 5 bibliotek dzielnicowych⁸. Były to:

- Dzielnicowa Biblioteka Publiczna Łódź-Bałuty;
- Dzielnicowa Biblioteka Publiczna Łódź-Górna;
- Dzielnicowa Biblioteka Publiczna Łódź-Polesie;
- Dzielnicowa Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście;
- Dzielnicowa Biblioteka Publiczna Łódź-Widzew.

Osobnymi uchwałami zatwierdzono statuty nowych placówek bibliotek oraz powołano ich dyrektorów.

⁸ Prace przygotowawcze do decentralizacji trwały od początku 1961 roku. Wówczas Referaty Kultury Dzielnicowych Rad Narodowych przejęły od Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Ludwika Waryńskiego większość spraw kadrowych i administracyjnych. W 1961 roku powołano w dzielnicach Polesie i Bałuty – tytułem próby – 2 biblioteki dzielnicowe. W latach 1961–1963 przeprowadzono drugi etap prac związanych z decentralizacją – wprowadzano wolny dostęp do półek, przeprowadzono na dużą skalę selekcję dubletów, a w starych bibliotekach zreorganizowano księgozbiory (Wrocławska, 1991, s. 16; *WBP – o Bibliotece – Kalendarium*, 2019).

Biblioteki zostały utworzone w oparciu o istniejącą sieć filii zarządzanych dotychczas przez MBP za pośrednictwem Działu Sieci Placówek Bibliotecznych, który wraz z decentralizacją został zlikwidowany. Ówczesna Biblioteka im. Ludwika Waryńskiego (przemianowana w 1991 roku na Bibliotekę Publiczną im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, od 2013 roku pod nazwą: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego) zachowała jednak nad całą siecią bibliotek miejskich nadzór merytoryczny oraz opiekę instrukcyjno-metodyczną i szkoleniową, którą podjął Dział Instrukcyjno-Metodyczny MBP.

Decentralizacja bibliotek miejskich wpłynęła na wzrost liczby placówek bibliotecznych na terenie miasta. W 1963 roku w Łodzi funkcjonowało 49 filii, natomiast w 1982 roku – 97; przybyło zatem 48 placówek, 3 oddziały przy bibliotekach szpitalnych, 1 oddział przy Komitecie Dzielnicowym Bałuty Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz 2 oddziały dziecięce. Obsługiwały one blisko 850 tys. użytkowników – mieszkańców Łodzi (por. tabela 1). W 1963 roku z łódzkich bibliotek publicznych korzystało 57 470 użytkowników, po dwudziestu latach (1982) liczba ta potroiła się i wyniosła 156 785, co stanowiło 18,6% wszystkich mieszkańców miasta (Nagórska, 1983, s. 164).

Tabela 1. Zmiana liczby bibliotek w Łodzi w 1963 i 1982 roku na tle liczby mieszkańców

Dzielnica	1963		1982		Przyrost bibliotek
	liczba bibliotek	liczba mieszkańców	liczba bibliotek	liczba mieszkańców	
Bałuty	16	178 396	26	244 691	10
Górna	8	173 193	22	199 990	14
Polesie	11	135 341	21	172 506	10
Śródmieście	8	161 231	15	104 517	7
Widzew	6	86 159	13	122 364	7
Razem	49	734 320	97	844 068	48

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Nagórska, 1983, s. 164.

W okresie 1963–1982 znacząco powiększył się księgozbiór bibliotek dzielnicowych – z 367 211 do 1 820 591 woluminów. W 1982 roku tylko 1 lokal biblioteczny miał powyżej 400 m², 4 filie dysponowały powierzchnią 204–308 m², 10 filii miało 167–214 m². Pozostałe funkcjonowały na powierzchni mniejszej niż 150 m², w tym 3 filie szpitalne działały na niewiele ponad 20 m² (Nagórska, 1983, s. 164).

W latach 80. XX wieku sieć bibliotek miejskich ulegała stopniowemu powiększeniu i zagęszczeniu, osiągając największą liczbę filii, oddziałów i punktów bibliotecznych w latach 1989–1990 (por. tabela 2). Pod koniec omawianej

dekady wzrostowi liczby placówek bibliotecznych towarzyszyły narastające zjawiska negatywne – trudna sytuacja lokalowo-własnościowa niektórych filii, znacznie ograniczone środki finansowe, stopniowy spadek czytelnictwa.

Zmiany stosunków własnościowych i zasad dotowania spowodowały kryzys finansowy bibliotek oraz uruchomiły inicjatywy zmierzające do ograniczenia i racjonalizacji sieci bibliotecznej. W sprawozdaniu Dzielnicowej Biblioteki Publicznej (dalej: DBP) Łódź-Bałuty odnotowano: „Rok 1991 był okresem przełomowym w funkcjonowaniu sieci bibliotek publicznych w dzielnicy Bałuty. Nastąpiły poddyktowane względami oszczędnościowymi zmiany polegające na likwidacji placówek w celu połączenia ich z innymi bibliotekami naszej sieci” (*Sprawozdania opisowe...*, 1992, [s. 5]). Wśród przyczyn likwidacji w sprawozdaniu DBP Łódź-Polesie wymieniane były najczęściej wysokie czynsze, wypowiedzenie lub zakończenie umów najmu przez instytucje, które wynajmowały lokale bibliotekom. Przy ograniczonych środkach dokonywano również rewizji struktury sieci bibliotecznej, dokonując między innymi połączeń filii i oddziałów. Ograniczenia objęły w pierwszej kolejności likwidację punktów bibliotecznych, których przydatność już we wcześniejszym okresie oceniano raczej nisko – w sprawozdaniu DBP Łódź-Polesie za 1989 rok odnotowano np.: „Działalność punktów bibliotecznych nie ma i nie będzie miała większego wpływu na rozwój czytelnictwa w wielkim mieście” (*Sprawozdania opisowe...*, 1990, [s. 2]). Redukcje objęły także filie biblioteczne, szczególnie na Bałutach i Górnej, gdzie do 1991 roku funkcjonowało ich najwięcej. W wyniku likwidacji i połączeń bałucka sieć zmniejszyła stan z 29 do 21 filii. W dzielnicy Łódź-Górna przełomowym okazał się rok 1992, kiedy zlikwidowano 1 filię i dokonano połączeń 8 zlokalizowanych obok siebie filii dla dzieci i młodzieży z filiami dla dorosłych, tworząc 4 scalone filie o profilu ogólnym. Nieco mniejsze straty poniosły pozostałe dzielnice, łącznie jednak sieć bibliotek publicznych zmniejszyła się w latach 1990–1993 ze 101 filii i 70 punktów bibliotecznych do około 80 placówek filialnych oraz zaledwie 1/6 początkowej liczby punktów (por. tabela 2).

Tabela 2. Zmiana liczby bibliotek w Łodzi w latach 1989–1995

Rok	Bałuty		Górna		Polesie		Śródmieście		Widzew		Razem	
	filie	punkty biblioteczne	filie	punkty biblioteczne	filie	punkty biblioteczne	filie	punkty biblioteczne	filie	punkty biblioteczne	filie	punkty biblioteczne
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1989	28	25	22	6	21	24	15	4	14	11	100	70
1990	29	14	23	6	21	15	15	2	13	8	101	45
1991	27	5	24	5	18	15	15	2	13	3	97	30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1992	23	2	24	3	18	12	14	2	13	3	92	22
1993	21	1	19	3	16	12	14	2	11	2	81	20
1994	21	1	19	2	16	9	15	2	11	1	82	15
1995	21	1	17	2	19	6	14	2	11	1	82	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych (1990–1996)*.

W 1994 roku biblioteki odnotowały pewną poprawę sytuacji: „Rok 1994 w porównaniu z poprzednimi latami był nieco lepszy” (*Sprawozdania opisowe...*, 1995, [s. 98]). Otrzymano wyższe środki od organizatorów na bieżące potrzeby, zwiększono lub ponownie uruchomiono zakupy nowości, w niektórych filiach przeprowadzono konieczne remonty i dokupowano wyposażenie. Dzielnicowa Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście wzbogaciła się o 1 filię, przejmując bibliotekę od Fundacji Wspierania Lokalnych Inicjatyw Kulturalno-Oświatowych i Ochrony Środowiska.

W połowie lat 90. XX wieku liczba bibliotek tworzących łódzką sieć ustabilizowała się. Przeprowadzone wcześniej reorganizacje, oparte na analizach wykorzystania poszczególnych filii i ocenie warunków ich funkcjonowania, wsparte również troską o rozsądne zagospodarowanie zbiorów i zasobów⁹, pozwoliły ograniczyć likwidację i łączenie placówek do minimum, a także zoptymalizować funkcjonowanie pozostałych bibliotek. Pomimo tych działań niektóre problemy w zarządzaniu łódzką siecią biblioteczną, zauważane wówczas przez dyrektorów Dzielnicowych Bibliotek Publicznych, pozostały nierozwiązane do czasów obecnych. Wśród nich na pierwszy plan wysuwają się niewystarczające zasoby lokalowe oraz nieodpowiednia – w relacji do liczby mieszkańców – gęstość sieci w niektórych regionach miasta¹⁰.

Zmiany prawno-administracyjne zapoczątkowane transformacją ustrojową w 1989 roku spowodowały, jak już wspomniano, zmianę statusu bibliotek publicznych z instytucji państwowych na samorządowe. Uchwalone w 2000 roku nowe statuty instytucji potwierdziły, że 5 miejskich bibliotek publicznych:

- funkcjonuje jako samorządowe instytucje kultury;
- działa w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej;

⁹ Każdej likwidacji i łączeniu filii towarzyszyły selekcje księgozbiorów, tworzenie Bibliotek Składowych oraz redukcje etatów. Przykładem mogą być działania towarzyszące połączeniu filii DBP Łódź-Polesie, realizowane w 1993 roku: „W związku z reorganizacją przeprowadzono wnikliwą selekcję księgozbioru zasadniczego, połączono warsztaty informacyjne i dokumentację biblioteczną, kierownictwo placówki powierzono jednej osobie” (*Sprawozdania opisowe...*, 1994, [s. 73]).

¹⁰ Zagadnienie gęstości sieci bibliotek publicznych w Łodzi zostało szerzej omówione w podrozdziale 3.1.

- pełni funkcję biblioteki powiatowej w obszarze poszczególnych dzielnic;
- podlega merytorycznie Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (*Uchwała Nr XLVII/973/2000...*, 2000, par. 2).

Każdą bibliotekę reprezentował dyrektor uprawniony do dokonywania czynności prawnych w jej imieniu i do reprezentowania instytucji na zewnątrz. Dyrektor biblioteki każdorazowo powoływał i odwoływał Zarząd Miasta Łodzi po uprzednim zasięgnięciu opinii związków zawodowych, jakie działają w instytucji oraz opinii stowarzyszeń zawodowych i twórczych. W zakresie finansowym i organizacyjnym biblioteki od 1991 roku stały się jednostkami prowadzącymi samodzielną gospodarkę „[...] w ramach posiadanych środków, kierując się zasadami efektywności ich wykorzystania” (*Uchwała Nr XLVII/973/2000...*, 2000, par. 10–12).

Jako źródło potencjalnego przychodu bibliotek wskazano:

- dotacje z budżetu miasta;
- środki otrzymane od osób fizycznych lub prawnych oraz z innych źródeł;
- wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych;
- wpływy z prowadzonej działalności gospodarczej (*Uchwała Nr XLVII/973/2000...*, 2000, par. 14).

W dokumencie *Polityka rozwoju kultury 2020+ dla miasta Łodzi*, stanowiącym załącznik do uchwały Rady Miejskiej w Łodzi (*Uchwała Nr LIX/1252/13...*, 2013) przedstawiono zbiorcze dane na temat funkcjonowania wszystkich instytucji kultury w mieście, poświęcając miejsce również pięciu miejskim bibliotekom publicznym. W akcie przedstawiono między innymi dane statystyczne poświęcone liczbie czytelników, strukturze wiekowej użytkowników, stanowi zatrudnienia oraz oddzielnie zaprezentowano każdą z instytucji. W 2013 roku działało w mieście ogółem 79 filii bibliotecznych, z czego 20 filii na Bałutach, 17 na Górnej, 18 na Polesiu, 13 w Śródmieściu oraz 11 filii na Widzewie (*Uchwała Nr LIX/1252/13...*, 2013, s. 71–76).

Zdecentralizowany model sieci bibliotek funkcjonował do końca 2017 roku. Placówki realizowały zadania ustawowe pod kierunkiem organu prowadzącego, którym było miasto. Bezpośrednim zwierzchnikiem dyrekcji bibliotek jest obecnie Wydział Kultury Urzędu Miasta Łodzi. Z początkiem 2018 roku nastąpiło połączenie pięciu bibliotek miejskich w jedną instytucję kultury. Jej dyrektorem został wyłoniony w drodze konkursu Paweł Braun, dotychczasowy dyrektor Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Josepha Conrada w Gdańsku.

Pod koniec 2017 roku na miejską sieć bibliotek publicznych w Łodzi składało się 80 placówek w 70 lokalizacjach:

- MBP Łódź-Śródmieście miała 13 placówek bibliotecznych w 10 lokalizacjach, w tym 1 filię szpitalną;
- MBP Łódź-Bałuty miała 20 placówek bibliotecznych w 20 lokalizacjach;
- MBP Łódź-Polesie miała 17 placówek bibliotecznych w 15 lokalizacjach, w tym 2 punkty biblioteczne i 1 filię szpitalną;
- MBP Łódź-Widzew miała 13 placówek bibliotecznych w 10 lokalizacjach;

- MBP Łódź-Górna miała 17 placówek bibliotecznych w 15 lokalizacjach w tym 1 filię szpitalną¹¹.

Z wyłączeniem szpitali i punktów bibliotecznych (znajdujących się np. na terenie domu pomocy społecznej), łącznie do dyspozycji ogółu społeczeństwa pozostawało 70 ogólnodostępnych bibliotek publicznych.

Oferta bibliotek była realizowana w modelu rozproszonym – bibliotek było więcej niż we Wrocławiu czy Gdańsku i zajmowały one częściej mniejsze lokale. Wiązał się też z tym fakt, że obsługiwały mniejszą liczbę czytelników.

2.2. Dotacje na łódzkie biblioteki publiczne na tle innych miast

Gdy bierze się pod uwagę strukturę sieci, łódzki budżet biblioteczny jest jednym z mniejszych. W Warszawie na działanie 199 filii bibliotecznych zaplanowano w 2017 roku 90 mln zł, w Krakowie na pracę 64 placówek przewidziano 19,3 mln zł, w Poznaniu – 21,1 mln zł (przy sieci liczącej 43 filie), zaś we Wrocławiu 15,9 mln zł (przy sieci 39 bibliotek). Na tym tle łódzki budżet biblioteczny, choć większy o 4,4% od budżetu z roku 2016 roku przy poziomie 16,5 mln zł i sieci liczącej 80 placówek (por. tabela 3) – może budzić zastrzeżenia. Mimo to, w skali wszystkich wydatków miasta kwota przeznaczana na biblioteki wyniosła 0,42%, co dobitnie pokazuje, że subwencja jest ściśle uzależniona od tego, ile miasto „zarabia” (obliczenia własne).

Tabela 3. Wysokość dotacji na biblioteki zapisana w budżetach polskich miast powyżej 500 tys. mieszkańców w latach 2015–2017 (w mln zł) na tle liczby filii

Miasto	2015	2016	Zmiana w stosunku do roku ubiegłego	2017	Zmiana w stosunku do roku ubiegłego	Liczba filii bibliotecznych
Warszawa	81,6	86,9	+6,5%	90,0	+3,5%	199
Poznań	21,8	20,5	-6,0%	21,1	+2,9%	43
Kraków	16,3	17,4	+6,7%	19,3	+10,9%	64
Łódź	15,8	15,8	0,0%	16,5	+4,4%	80
Wrocław	12,8	16,0	+25,0%	15,9	-0,6%	39

Źródło: opracowanie własne na podstawie budżetów poszczególnych miast.

¹¹ Struktura biblioteczna przedstawiona w niniejszym podrozdziale przedstawia stan na 2017 rok. Od 2018 roku wprowadzane są zmiany w sieci mające na celu poprawę warunków lokalowych bibliotek, np. filia z ul. Struga 14 została z końcem stycznia 2018 roku przeniesiona do nowego lokalu przy ul. Narutowicza 8/10.

Biblioteki są – po domach i ośrodkach kultury – drugim co do wielkości beneficjentem środków samorządowych przeznaczanych na instytucje kultury. Dysponując danymi za 2015 rok, można szacować, że na działalność bibliotek przeznaczono w kraju 1,1 mld zł, podczas gdy na rzecz domów i ośrodków kultury przekazano 1,9 mld zł. Dotacje na muzea, teatry, filharmonie i pozostałe instytucje kultury były niższe – żadna z tych instytucji nie otrzymała więcej niż 0,5 mld zł (por. tabela 4).

Tabela 4. Wysokość wydatków na biblioteki publiczne w Polsce w 2015 roku na tle wydatków na inne instytucje kultury

Lp.	Instytucja kultury	Wydatki w 2015 roku w zł
1.	domy i ośrodki kultury	1 939 460 082,00
2.	biblioteki	1 140 418 705,00
3.	muzea	413 836 791,00
4.	teatry	333 916 356,00
5.	filharmonie, orkiestry, chóry i kapele	251 733 948,00
6.	pozostałe instytucje kultury	222 784 166,00
7.	centra kultury i sztuki	207 697 986,00
8.	galerie i biura wystaw artystycznych	48 977 485,00
9.	archiwa	1 326 494,00
10.	inne	888 525 153,00
	Razem	5 448 677 166,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Nasza kasa*, 2015.

2.3. Łódzki budżet obywatelski a biblioteki publiczne¹²

Finansowanie działalności bibliotek ze środków pochodzących z budżetu obywatelskiego, nazywanego też niekiedy budżetem partycypacyjnym¹³, jest jednym ze sposobów na podniesienie konkurencyjności bibliotek i powoduje

¹² Rozważania zawarte w podrozdziale zostały zaprezentowane w szerszej postaci w pracy Gruszka, 2017b.

¹³ W literaturze przedmiotu termin budżet obywatelski pojawia się w kontekście pojęć: partycypacja społeczna, zaufanie społeczne, edukacja obywatelska, zarządzanie obywatelskie. Wszystkie wiążą się z przesunięciem punktu ciężkości w decydowaniu o mieście z przedstawicieli administracji publicznej na mieszkańców, przy jednoczesnej dbałości o rozwój ich wiedzy, odpowiedzialności, kreatywności i aktywności w zmieniającym przestrzeni lokalnej (por. Kalisiak-Mędelska, 2015; Brzeziński, 2015, s. 127–146; Boryczka, 2016, s. 116–136).

wzrost zainteresowania mieszkańców owymi lokalnymi instytucjami kultury. Popularność budżetów obywatelskich jest zjawiskiem ogólnokrajowym. Rozwiązanie takie wprowadziły liczne większe i mniejsze miasta, gminy, samorządy województwa¹⁴ – by wymienić tylko Częstochowę, Dąbrowę Górniczą, Elbląg, Gdańsk, Głogów, Kutno, Łódź, Olsztyn, Płock, Poznań, Racibórz, Toruń i Warszawę (Martela, 2013, s. 25).

Budżet obywatelski stanowi wydzieloną część budżetu miasta, o której zagospodarowaniu decydują uprawnieni mieszkańcy (*Budżet dla Łodzi*, 2019). Zwyczajne projekty muszą dotyczyć zadań leżących w kompetencjach samorządu. Po weryfikacji zgłoszonego projektu oraz w chwili, gdy zdobędzie on wystarczającą liczbę głosów, jest dopisywany jako kolejna pozycja w budżecie miasta i kierowany do realizacji.

Budżet partycypacyjny stał się istotnym narzędziem finansowania lokalnych przedsięwzięć. O jego znaczącej roli świadczy fakt, że stanowi narzędzie ułatwiające realizację społecznych oczekiwań stawianych przez mieszkańców jednostkom samorządu terytorialnego w obszarze infrastrukturalnym, kulturalnym i edukacyjnym.

W Łodzi budżet obywatelski został uruchomiony w 2013 roku. Do 2019 roku odbyło się i zakończyło 7 edycji. W 2017 roku do podziału przeznaczono 40 mln zł, z czego 6 mln zł na każdą z dzielnic – Bałuty, Śródmieście, Polesie, Widzew, Górna oraz 10 mln zł dla zadań o charakterze ogólnomiejskim. Maksymalna wartość zgłoszonego zadania w dzielnicy wynosi 1,5 mln zł, zaś dla zadania ogólnomiejskiego – 2 mln zł. Czas wykonania zadania nie może przekroczyć 1 roku. Warunkiem niezbędnym dla realizacji zgłoszonego wniosku jest, aby jego przedmiot dotyczył obiektu zależnego od samorządu, tj. był realizowany na terenie należącym do miasta. Fakt ten stanowi jeden z czynników ocenianych na poziomie wstępnej weryfikacji, która obejmuje ponadto inne wymagania formalne. Za prowadzenie spraw związanych z budżetem obywatelskim odpowiada po stronie Urzędu Miasta Łodzi Biuro ds. Partycypacji Społecznej (*Biuletyn Informacji Publicznej*, 2014). Za promocję idei łódzkiego budżetu obywatelskiego oraz kampanię informacyjno-edukacyjną odpowiedzialne jest Stowarzyszenie Topografie (*Stowarzyszenie Topografie*, 2017).

O popularności obywatelskiej formy dysponowania środkami publicznymi w Łodzi świadczy liczba złożonych w każdej z edycji wniosków. W I edycji mieszkańcy przygotowali 908 wniosków, w II – 871, w III – 531, w IV – 1572, a w V – 1131 (*Budżet dla Łodzi*, 2019). W każdej z nich składano również

¹⁴ Na przykład budżet obywatelski samorządu województwa łódzkiego, w którym do decydowania społecznego przeznaczono 5 mln zł. W założeniu inicjatorów budżet ma na celu m.in. „wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej i przynależności do blisko 2,5 mln społeczności Ziemi Łódzkiej” (por. *Bo łódzkie*, 2019).

wnioski dotyczące łódzkich bibliotek publicznych. Jak zilustrowano w tabeli 5 liczba wniosków bibliotecznych zwiększa się, co można interpretować nie tylko jako oznakę wzrostu zainteresowania społecznego sprawami bibliotek, lecz także jako znak rosnącej aktywności bibliotekarzy na polu pozyskiwania środków pozastatutowych.

Początkowo nie wszystkie biblioteki dzielnicowe aplikowały o środki w ramach łódzkiego budżetu obywatelskiego. W I edycji złożono łącznie 8 wniosków. W kolejnych – liczba wniosków dotyczących łódzkich bibliotek publicznych również nie była wysoka z wyjątkiem dzielnicy Widzew, na terenie której zostało przygotowanych 9 wniosków obywatelskich dotyczących biblioteki dzielnicowej i jej filii. Można założyć, że środki w ramach budżetu obywatelskiego realnie wpływają na funkcjonowanie łódzkich bibliotek, skoro w V edycji w 4 na 5 dzielnic Łodzi liczba wniosków bibliotecznych przekroczyła 10. Edycja ta okazała się również rekordowa z tego względu, iż w całym mieście przygotowano aż 59 wniosków bibliotecznych.

Analizując pięciolecie funkcjonowania łódzkiego budżetu obywatelskiego, należy zauważyć, że najaktywniejsi w zakresie przygotowywania wniosków dotyczących bibliotek byli mieszkańcy Bałut (43 wnioski) oraz Widzewa (38 wniosków). Łącznie opracowano 167 wniosków, mających na celu dofinansowanie działalności łódzkich bibliotek publicznych.

Tabela 5. Zestawienie liczb wniosków dotyczących bibliotek zgłoszonych do kolejnych edycji łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017

Edycja	Liczba wniosków z poszczególnych dzielnic Łodzi						
	Bałuty	Górna	Śródmieście	Polesie	Widzew	wnioski ogólnomiejskie	łącna liczba wniosków
I	0	5	1	0	2	0	8
II	1	1	2	2	9	1	16
III	19	2	3	2	3	0	29
IV	9	16	9	8	12	1	55
V	14	8	11	14	12	0	59
Razem	43	32	26	26	38	2	167

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet dla Łodzi*, 2017.

Aktywność w zakresie przygotowania wniosków nie jest równoznaczna z otrzymaniem dotacji z budżetu obywatelskiego. Przedstawiona w tabeli 6 w ujęciu procentowym skuteczność przygotowanych wniosków związanych

z łódzkimi bibliotekami pozwala stwierdzić, że początkowo była ona bardzo niska – w I edycji na 8 wniosków udało się doprowadzić do realizacji 1. W II edycji z 16 wniosków – wybrane przez mieszkańców zostały 3. Najlepszą dotychczas skuteczność w pozyskiwaniu środków obywatelskich odnotowano w V edycji, kiedy zaakceptowano ponad połowę wniosków (41 na 59 zgłoszonych).

Tabela 6. Skuteczność wniosków dotyczących bibliotek z podziałem na dzielnice miasta złożonych do łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017 (w %)

Edycja	Wskaźnik procentowy wniosków z poszczególnych dzielnic Łodzi						łączna liczba wniosków skierowanych do realizacji
	Bałuty	Górna	Śródmieście	Polesie	Widzew	wnioski ogólnomiejskie	
I	0	0	0	0	50	0	1 z 8 (12,5%)
II	0	100	0	100	0	0	3 z 16 (18,8%)
III	5	50	66	0	33	0	5 z 29 (17,2%)
IV	56	38	33	62,5	58,3	0	26 z 55 (47%)
V	29	100	100	71	67	0	41 z 59 (69%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet dla Łodzi*, 2017.

Analiza finansowa złożonych wniosków bibliotecznych w pięciu edycjach łódzkiego budżetu obywatelskiego pozwala stwierdzić dużą rozbieżność pomiędzy zgłoszonymi potrzebami a pozyskanymi środkami. W ciągu pięciu edycji 4 na 5 bibliotek dzielnicowych aplikowało o ponad 1 mln zł (najwyższą wysokość wniosków odnotowano na terenie dzielnicy Śródmieście – 1,5 mln zł). Dotychczas najwięcej środków pozyskano w dzielnicy Górna – na 1,3 mln zł bibliotece przyznano 458,2 tys. zł. Najniższą skuteczność w pozyskaniu środków odnotowano w przypadku dzielnicy Bałuty – na 1,3 mln zł udało się zdobyć jedynie 95 tys. zł (por. tabela 7).

Koncepcja łódzkiego budżetu obywatelskiego dopuszcza także składanie wniosków ogólnomiejskich. W dotychczasowych edycjach przygotowano dwa takie wnioski. Na kwotę 0,8 mln zł zaplanowano zakup książek do pięciu miejskich bibliotek publicznych, natomiast za 100 tys. zł planowano zrealizować regał z książkami przeznaczonymi do bookcrossingu umieszczony w centralnym punkcie miasta. Zadania nie zyskały wystarczającej liczby głosów mieszkańców, by skierować je do realizacji (por. tabela 8).

Tabela 7. Zestawienie bibliotecznych wniosków w ujęciu dzielnicowym zgłoszonych do łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017 (w zł)

Edycja	Bałuty		Górna		Śródmieście		Polesie		Widzew	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
I	0	0	530 954,67	0	97 900	0	0	0	70 000	50 000
II	68 200	0	205 000,00	205 000	245 000	0	193 000	193 000	458 000	0
III	1 054 950	10 000	152 000,00	100 000	167 800	125 000	170 000	0	263 100	5 100
IV	106 975	50 000	225 940,00	66 200	51 000	14 000	234 500	72 500	139 000	85 400
V	71 000	35 000	183 200,00	87 000	67 000	67 000	141 500	99 450	181 500	106 550
Razem	1 301 125	95 000 7,3% wniosko- wanych kwot	1 297 094,67	458 200 35,3% wniosko- wanych kwot	1 510 700	206 000 13,6% wniosko- wanych kwot	739 000	364 950 49,3% wniosko- wanych kwot	1 111 600	140 500 22,2% wniosko- wanych kwot

Legenda: 1 – łączna kwota, na jaką sformulowano wnioski, 2 – łączna kwota przyznana w danej edycji budżetu obywatelskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet dla Łodzi, 2017.*

Tabela 8. Zestawienie wniosków ogólnomiejskich zgłoszonych do łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017 (w zł)

Edycja	Wnioski ogólnomiejskie	
	łączna kwota, na jaką sformułowano wnioski	łączna kwota przyznana w danej edycji budżetu obywatelskiego
I	0	0
II	800 000	0
III	0	0
IV	100 000	0
V	0	0
Razem	900 000	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet dla Łodzi*, 2017.

Sumaryczne spojrzenie na wartość zgłoszonych wniosków dotyczących bibliotek publicznych w Łodzi oraz ich porównanie z wysokością otrzymanego dofinansowania pozwala dostrzec zmienną wysokość obywatelskiego wsparcia tych instytucji (por. tabela 9). Z pewnością I edycja nie należy do satysfakcjonujących, ponieważ wówczas ze środków partycypacyjnych skorzystała jedna filia biblioteczna. Najlepsza okazała się edycja V, jeśli chodzi o sumę pozyskanych kwot na działalność łódzkich bibliotek publicznych – na 644,2 tys. zł, o które aplikowano, udało się zdobyć 395 tys. zł.

Łącznie należy uznać, że na 5 złotych, o które aplikowano na rzecz bibliotek, udało się pozyskać jedną. Przez 5 lat składane wnioski urosły do kwoty blisko 6 mln zł. Przez ten czas udało się pozyskać 1,4 mln zł.

Tabela 9. Łączna wartość złożonych wniosków a środki przyznane w ramach budżetu obywatelskiego na działalność łódzkich bibliotek publicznych w latach 2013–2017 (w zł)

Edycja	Wartości dla 5 dzielnic Łodzi	
	łączna kwota, na jaką sformułowano wnioski	łączna kwota przyznana w danej edycji budżetu obywatelskiego
I	698 854,67	50 000
II	1 969 200,00	398 000
III	1 807 850,00	240 100
IV	857 415,00	288 100
V	644 200,00	395 000
Razem	5 977 519,67	1 371 200 22,9% wnioskowanych kwot

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet dla Łodzi*, 2017.

W Łodzi większość wniosków w I edycji dotyczyła remontów lokali. Należy zauważyć, że w Łodzi remonty budynków bibliotecznych nie są możliwe, gdyż ich znaczna część nie należy do miasta. Jedyne wnioski zaakceptowane w 2013 roku w I edycji dotyczyły komputeryzacji i zakupu książek do biblioteki na ul. Skalnej 2 w Łodzi i opiewały na kwotę 50 tys. zł.

W kolejnych edycjach (2014/2015 i 2015/2016) dwa na trzy składane wnioski dotyczyły zakupu książek drukowanych – zarówno do poszczególnych filii, jak i do całej sieci biblioteki dzielnicowej. W edycji 2016/2017 dotyczyło to czterech na pięć wniosków i widać tu zastanawiającą tendencję, że coraz więcej z nich odnosi się do zakupu książek (dopiero w dalszej kolejności innych materiałów – np. audiobooków, książek z dużą czcionką). W edycji V z 2017 roku 95% dotyczyło właśnie zakupu nowości wydawniczych. W niektórych wnioskach wymienione jednak zostały także potrzeby modernizacji mebli bibliotecznych, zakupu sprzętu komputerowego, biurowego, multimedialnego itd. Zgodnie z obecnymi oczekiwaniami wobec bibliotek dbałość o przestrzeń biblioteczną powinna iść w parze z poszerzaniem oferty nowości i działaniami na rzecz tworzenia z łódzkich bibliotek autentycznego trzeciego miejsca – nowoczesnego i atrakcyjnego dla różnych grup społecznych.

We wnioskach do budżetu obywatelskiego dotacja na rzecz działalności biblioteki uzasadniana była następująco:

Filia nr 17 jest jedyną biblioteką publiczną w tej okolicy, oddaloną od innych, większa ilość nowości wydawniczych w tak oddalonej placówce byłaby wskazana, dla wygody czytelników, którzy nie musieliby dojeżdżać do innych bibliotek. Duża grupa czytelników to osoby starsze, mające problemy z poruszaniem się. Odnowione drzwi poprawią użytkowanie i estetykę wejścia do budynku. W gablocie ogłoszeniowej będą informacje o bibliotece.

IV BO, wniosek: Zakup lektur, nowości i gabloty informacyjnej, odnowienie wejścia w Filii nr 17, ul. Rudzka 17 na kwotę 15 200 zł (ten i kolejne przykłady zostały zaczerpnięte ze strony *Urząd Miasta Łodzi* [b.d.w.]).

Zwraca uwagę fakt, że niektóre placówki biblioteczne są często jedynymi z nielicznych w okolicy, a na pewno jedynymi zapewniającymi nieodpłatny dostęp do dóbr kultury. W takiej sytuacji dbałość o zakup nowości wydawniczych jest niezbędna. Co ważne, we wniosku znalazł się również postulat dotyczący poprawy estetyki budynku oraz zakupu innych akcesoriów potrzebnych do funkcjonowania biblioteki.

Oferta łódzkich bibliotek jest także rozumiana jako ułatwienie dostępu do kultury i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Niestety, w przypadku poniżej przywołanego wniosku nie udało się pozyskać środków na zakup nowości wydawniczych:

Zakup książek – nowości wydawniczych poszukiwanych przez czytelników, mieszkańców osiedla Zarzew. Należy nadmienić, że co 18 mieszkańców tego osiedla jest czytelnikiem Filii nr 10 MBP Łódź-Widzew. Książki są coraz droż-

sze i nie każdego stać, zwłaszcza emeryta, na ich zakup. Realizacja projektu zwiększy atrakcyjność biblioteki, podniesie wskaźniki czytelnictwa oraz wyeliminuje obszary wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa.

IV BO, Wniosek: Każdy dorosły na Zarzewie znajdzie w naszej bibliotece książkę dla siebie, na kwotę 10 000 zł

Niektóre pomysły dotyczyły rozwinięcia idei trzeciego miejsca poprzez zwiększenie liczby inicjatyw oferowanych przez bibliotekę. Wniosek, dotyczący zakupu przede wszystkim sprzętu komputerowego i nagłośnieniowego, uzyskał akceptację i został skierowany do realizacji:

Biblioteka jako jedyna placówka kultury na Złotnie próbuje zaproponować dzieciom, młodzieży i emerytom w wolnym czasie ciekawe zajęcia. W tym celu powinna być wyposażona w niezbędny sprzęt, który umożliwi prowadzenie zajęć i uatrakcyjni ofertę. Aby prowadzić warsztaty, pokazy, wyświetlać filmy, potrzebny jest aparat fotograficzny, projektor oraz laptop. Imprezy plenerowe i spotkania autorskie wymagają sprzętu nagłośnieniowego.

IV BO, Wniosek: Doposażenie biblioteki będącej jedynym ośrodkiem kultury na Złotnie w sprzęt niezbędny przy organizacji czasu wolnego dzieciom i emerytom, na kwotę 13 500 zł

Wybrane wnioski złożone w V edycji łódzkiego budżetu obywatelskiego

Podejmowane za pośrednictwem wniosków starania o fundusze dotyczyły przede wszystkim zakupu książek, audiobooków, rzadziej – wykupu prenumeraty czasopism, zwłaszcza prasy codziennej¹⁵:

Zakup nowości książkowych i audiobooków zarówno dla dzieci, jak i osób dorosłych przyczyni się do lepszego funkcjonowania Filii nr 10 w środowisku lokalnym. Ponadto placówka będzie systematycznie uzupełniała księgozbiór o lektury dla uczniów pobliskich szkół, którzy aktywnie uczestniczą w życiu biblioteki.

V BO, Wniosek: B0055RA Zakup książek i audiobooków dla Filii nr 10 MBP, na kwotę 10 000 zł

W V edycji znalazły się również wnioski inwestycyjne:

Filia chciałaby zakupić 400–500 woluminów. Nie jest to dużo dla danej placówki, gdyż obsługuje czytelników od 0 do 100 lat. Wypożyczalnia dla dzieci

¹⁵ Przykłady wniosków pochodzą ze strony <http://tablicabo.uml.lodz.pl>, na której zamieszczono wszystkie zadania zgłoszone do V edycji łódzkiego budżetu obywatelskiego, które przeszły pozytywną weryfikację. Tam znajdują się też wyniki głosowania i lista wniosków zakwalifikowanych do realizacji.

i młodzieży posiada regały nieprzystosowane dla małego użytkownika. Potrzebne jest 8–10 regałów dla dzieci. Wózek biblioteczny będzie przydatny do prezentacji książek w czasie spotkań/zajęć z dziećmi w bibliotece.

V BO, Wniosek: G0026PK „Kolorowa biblioteka małego człowieka”. Doposażenie biblioteki i zakup książek dla Filii nr 6 MBP, na kwotę 17 000 zł

Interesujący był złożony w V edycji wniosek związany z rozwojem w bibliotece idei trzeciego miejsca:

Chcielibyśmy stworzyć miejsce, aby kółka zainteresowań, zwykli ludzie mogli się spotykać, pogadać, podyskutować o książce, pograć w gry towarzyskie, gdzie sami mogliby zrobić sobie kawę czy herbatę. Biblioteka organizuje już spotkania różnego typu – np. noc bibliotek, wtedy przychodzą całe rodziny, od dziadków do prawnuków. Zestaw multimedialny, konsola przyda się młodym osobom, a i starsi na pewno spróbują swoich sił na tym sprzęcie. Dobrze, gdy biblioteka będzie lepiej przygotowana do działania.

V BO, Wniosek: P0150ZL Biblio Cafe „Złotnianka”, na kwotę 14 500 zł

Analizując liczbę zgłoszonych wniosków oraz efektywność w zakresie pozyskiwania środków pozastatutowych wspierających działalność łódzkich bibliotek publicznych, można pokusić się o sformułowanie kilku ogólniejszych uwag.

Zgłaszane inicjatywy biblioteczne konkurują z przedsięwzięciami infrastrukturalnymi i estetycznymi proponowanymi przez mieszkańców miasta, przez co – mimo że przedstawione we właściwy sposób – przegrywają z innymi inicjatywami. Powoduje to, że trudno jest w sposób stabilny projektować budżetowo działalność biblioteki w danym roku, gdyż nie wiadomo, na jakim poziomie uda się uzyskać środki z głosowania obywatelskiego w ramach budżetu partycypacyjnego. Niełatwo jest też realizować zadania biblioteczne niewątpliwie ważne dla społeczności lokalnej, lecz mniej dostrzegalne w skali całego miasta.

Idea budżetu obywatelskiego wyzwala jednak kreatywność bibliotekarzy i inicjuje ich większą współpracę z mieszkańcami, angażując środowisko w działania promocyjne, pozwala dotrzeć do mieszkańców, którzy nie są czytelnikami biblioteki i przekonać ich do oddania swojego głosu na projekt biblioteczny. Zaangażowanie się w opracowanie wniosku w ramach budżetu obywatelskiego jest doskonałą okazją do pozyskania dodatkowych funduszy na działalność bibliotek, przy czym trzeba zaznaczyć, że to jedna z nielicznych form wsparcia adresowanych do bibliotek publicznych, niewymagająca wkładu własnego, trudnego do zdobycia przez wiele instytucji u progu ubiegania się o dodatkowe środki. Ponadto budżet partycypacyjny jest szansą na wdrożenie innowacyjnych przedsięwzięć wykraczających poza zakup książek, zmierzających w stronę pełnienia przez biblioteki innych funkcji. Jest też szansą na ukazanie rzeczywistego znaczenia biblioteki dla społeczności lokalnej i lepszego poznania swoich czytelników.

3. Gęstość sieci bibliotek publicznych w Łodzi

Łódzka sieć biblioteczna jest drugą po Warszawie pod względem liczby placówek, struktury bibliotecznej i jednocześnie największą instytucją kulturalną Łodzi.

Dotychczasowa decentralizacja umożliwiła z jednej strony sprawniejsze zarządzanie bibliotekami w obrębie dzielnicy, z drugiej zaś – generowała różne problemy natury organizacyjnej, dublowanie prac, niekiedy ze szkodą dla czytelnika. Scalenie 5 bibliotek miejskich i stworzenie z nich jednego organizmu bibliotecznego jest szansą na efektywniejsze zarządzanie zasobami: ludzkimi, bibliotecznymi i finansowymi oraz rozpoczęciem optymalizacji funkcjonowania bibliotek.

Analiza gęstości sieci bibliotek publicznych w Łodzi, zawarta w dalszej części publikacji, ma unaocznić, że Łódź, a zwłaszcza struktura demograficzna miasta, wymaga rozważnego planowania rozmieszczenia filii bibliotecznych.

3.1. Charakterystyka gęstości sieci łódzkich bibliotek publicznych¹⁶

W przywołanych już w pierwszym rozdziale książki standardach IFLA/UNESCO zapisano, że „w dobrze rozwiniętych obszarach miejskich i podmiejskich biblioteka publiczna nie powinna być oddalona bardziej niż 15 minut jazdy prywatnym środkiem transportu” (Gill, 2002, s. 57). W wytycznych brytyjskich podano, że odległość ta nie powinna być większa niż 15 minut jazdy autobusem, a podróż – dotyczyć odległości nie większej niż 1 mila (1,6 kilometra). Z kolei według standardów walijskich 85% gospodarstw domowych powinno znajdować się nie dalej niż dwie mile od biblioteki albo 30 minut jazdy samochodem czy komunikacją publiczną (Dewe, 2006, s. 99).

W Polsce proponowane standardy dostępności fizycznej bibliotek uzależniają odległość od biblioteki od wielkości jednostki administracyjnej. Na wsi i w miastach do 25 tys. mieszkańców powinna ona wynieść w przypadku siedziby głównej biblioteki 3 km, a w przypadku filii – 2 km. W miastach od 25 tys. do 100 tys. zaproponowano, aby oba wskaźniki wynosiły odpowiednio – 2 i 1,5 km. W przypadku jednostek administracyjnych o większej liczbie mieszkańców – kwalifikuje się do nich Łódź – siedziba główna biblioteki powinna się znajdować nie dalej niż 1,5 km, zaś filia – nie

¹⁶ Rozważania zawarte w podrozdziale zostały opublikowane w zmienionej postaci w artykule: Gruszka, 2017a, s. 199–214.

dalej niż 1 km. W tak zakreslonych na mapie promieniach kół powinno mieć dostęp do biblioteki 90% mieszkańców jednostki administracyjnej (Maj, 2007, s. 8).

Łódzka sieć bibliotek publicznych była rozlokowana nierównomiernie na mapie administracyjnej Łodzi (interaktywna mapa sieci Biblioteki Miejskiej w Łodzi znajduje się na stronie <https://www.biblioteka.lodz.pl/znajdz-filie>), co wynika nie tylko z dostępnych warunków lokalowych, lecz także zróżnicowanej topograficznie gęstości zaludnienia. W tabeli 10 zestawiono liczbę czytelników zapisanych do bibliotek działających na terenie danej jednostki z liczbą mieszkańców tejże jednostki administracyjnej. Zestawienie ma charakter umowny; nie sposób pominąć możliwości korzystania mieszkańców z usług biblioteki w innej dzielnicy. O jego wartości może natomiast świadczyć fakt, że zawiera informacje o wszystkich czytelnikach i mieszkańcach Łodzi, przez co umożliwia sformułowanie ogólniejszych wniosków.

Porównanie liczby czytelników zapisanych do bibliotek do liczby mieszkańców danej jednostki administracyjnej miasta pozwala stwierdzić, że na mapie Łodzi występują miejsca, gdzie iloraz ten jest wysoki lub takie, gdzie jest on poniżej średniej miejskiej, która wyniosła w 2015 roku dla Łodzi 20,84% (obliczenia własne). Ze względu na możliwe dublowanie się kont czytelników w systemach zautomatyzowanych w Łodzi współczynnik ten może być *de facto* nieco niższy. Ogólny trend w zakresie liczby czytelników bibliotek miejskich jest spadkowy.

Jednostkami administracyjnymi Łodzi, na terenie których mieszkańcy najliczniej zapisują się do bibliotek, są: Piastów-Kurak, Śródmieście-Wschód, Stoki, os. Montwiłła-Mireckiego. W każdym z wymienionych przypadków statystycznie co trzeci mieszkaniec jednostki zapisał się do biblioteki i, być może, aktywnie z niej korzysta. Z wynikami powyżej średniej miejskiej odnotowano 13 jednostek administracyjnych na 24 obsługiwane obszary. Wyniki przeciętne (12–19%) dotyczą 7 jednostek. W przypadku 4 pozostałych jednostek administracyjnych wyniki (11% i mniej) nie są zadowalające (por. tabela 10).

Interesujący przykład ilustrują dane oznaczone w tabeli 10 na pomarańczowo – wyniki przeciętne. Dotyczą one w przeważającej części dzielnic-sypialni. Jeśli pochodzące z nich dane faktycznie zaniżają średnią ogólnomiejską, najbardziej racjonalnym pomysłem byłoby poszerzenie ich oferty kulturalnej w celu zachęcenia do odwiedzin jak największej liczby mieszkańców. Należy jednocześnie zaznaczyć, że liczba bibliotek, działających na terenie jednostek administracyjnych, nie pozostaje bez wpływu na uzyskany wskaźnik zapisu do biblioteki. Dotyczy to zwłaszcza rozległych osiedli zamieszkałych przez kilkadziesiąt tysięcy mieszkańców (np. Bałuty-Centrum, Teofilów-Wielkopolska), o różnych funkcjach miejskich, a przede wszystkim pełniących funkcję reprezentatywnego ścisłego centrum miasta (os. Katedralna, Śródmieście-Wschód). Te ostatnie odnotowały dobre wyniki w omawianym zestawieniu, jednak za cenę dużej liczby placówek bibliotecznych.

Tabela 10. Porównanie liczby czytelników bibliotek publicznych w Łodzi z liczbą mieszkańców jednostki administracyjnej

Liczba czytelników		Jednostka administracyjna miasta	Dzielnica	Liczba mieszkańców jednostki administracyjnej	Udział % w stosunku do roku 2015	Liczba placówek bibliotecznych	Liczba ogólnodostępnych lokalizacji
2013	2014						
1	2	4	5	6	7	8	9
12 789	12 805	Bałuty-Centrum	Bałuty	49 461	25	5	5
9 729	10 029	Bałuty-Doty	Bałuty	44 358	23	7	7
5 353	5 334	Radogoszcz	Bałuty	31 715	17	3	3
10 978	10 834	Teofilów-Wielkopolska	Bałuty	47 104	23	5	5
6 536	6 419	Chojny	Górna	33 448	19	2	1
7 165	7 094	Chojny-Dąbrowa	Górna	50 952	13	5	5
6 921	6 649	Piastów-Kurak	Górna	21 193	31	4	3
839	796	Ruda	Górna	11 281	8	1	1
2 523	2 459	Górniak	Górna	20 136	11	3	3
3 465	3 153	Rokicie	Górna	17 865	16	2	2
2 944	2 990	Retkinia Zachód-Smulsko	Polesie	27 689	11	2	2
6 504	6 429	Karolew-Retkinia Wschód	Polesie	39 235	16	6	5

Tab. 10 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 858	1 992	1 984	Koziny	Polesie	10 930	18	2	2
635	650	556	Montwiła- -Mireckiego	Polesie	1 747	32	1	1
3 968	3 812	3 608	Stare Polesie	Polesie	36 946	10	5	4
863	898	971	Złotno	Polesie	7 191	14	1	1
7 988	7 891	7 283	Śródmieście- -Wschód	Śródmieście	20 031	36	5	4
11 645	11 996	11 490	Katedralna	Śródmieście	41 763	28	8	6
2 293	1 841	1 526	Andrzejów	Widzew	5 574	27	1	1
4 951	5 082	5 580	Olechów-Janów	Widzew	20 682	27	2	2
4 462	4 632	4 776	Stary Widzew	Widzew	24 000	20	2	2
3 142	3 271	3 486	Stoki	Widzew	10 821	32	2	1
8 807	9 367	8 761	Widzew-Wschód	Widzew	39 884	22	4	3
4 452	4 486	4 469	Zarzew	Widzew	20 944	21	2	1
130 810*	130 909*	128 128*	RAZEM		634 950*	20,84**	80*	70*

Legenda: kolor czerwony – wyniki niezadowolające (poniżej 11%), kolor pomarańczowy – wyniki przeciętne (12–19%), kolor zielony – wyniki zadowolające (od 20% wzwyż); * suma kolumny, ** średnia arytmetyczna kolumny.

Źródło: opracowanie własne. Dane dotyczące czytelników pochodzą z informacji przekazanych przez biblioteki dzielnicowe. Dane dotyczące mieszkańców poszczególnych jednostek administracyjnych zaczerpnięto z Załącznika do Raportu z prac Zespołu ds. Budżetu Obywatelskiego w Mieście Łodzi zawierającego rekomendacje dotyczące III edycji budżetu obywatelskiego.

Przedstawiony w tabeli 10 przekrój jednostek administracyjnych uwzględnia tylko te obszary, na terenie których znajduje się co najmniej jedna biblioteka. Brak placówek bibliotecznych dotyczy takich jednostek, jak np.: Łagiewniki, Julianów-Marysin-Rogi, Wiskitno, Mileszki. Choć łącznie powierzchniowo stanowią one dość duże terytorium miasta pozbawione obsługi bibliotecznej, nie wydaje się uzasadnione, by tworzyć na nim dodatkowe stałe placówki, ponieważ dominują na tych terenach jednostki przemysłowe, rekreacyjne, mieszkaniowe o zabudowie jednorodzinnej. W tym przypadku obsługa mobilna mieszkańców byłaby najwłaściwszym rozwiązaniem (por. tabela 11).

Z wymienionych jednostek administracyjnych największym pod względem liczby mieszkańców jest Julianów-Marysin-Rogi, liczący prawie 12 tys. osób. W przypadku tego osiedla należy zadbać o to, by biblioteki z nieodległych Bałut-Centrum (oba osiedla przedziela ul. Inflancka) były obecne w świadomości mieszkańców tej pierwszej jednostki administracyjnej.

Tabela 11. Jednostki administracyjne Łodzi nieposiadające bibliotek publicznych na swoim terenie

Jednostki administracyjne bez bibliotek	Dzielnica	Liczba mieszkańców
Julianów-Marysin-Rogi	Bałuty	11 660
Bałuty Zachodnie	Bałuty	6733
Lublinek-Pienista	Górna	4254
Nowosolna	Bałuty	3615
Wiskitno	Górna	3218
Zdrowie-Mania	Polesie	3097
Dolina Łódki	Górna	1783
Łagiewniki	Bałuty	1733
Mileszki	Widzew	1698
Wzniesień Łódzkich	Bałuty	1350
Nad Nerem	Górna	1080
Nr 33	Widzew	779
Razem		41 000

Źródło: opracowanie własne.

Badanie gęstości sieci bibliotek publicznych ma za zadanie uzmysłowić specyfikę topograficzną Łodzi oraz pomóc w scharakteryzowaniu terytorialnym łódzkiej sieci bibliotecznej. Wykonano je poprzez ustalenie dla każdej z 80 bibliotek sieci następujących wartości:

- wyrażonej w metrach odległości do najbliższej biblioteki;
- wyrażonej w metrach odległości do najbliższego przystanku komunikacji miejskiej;

- liczby linii komunikacyjnych dostępnych na ww. przystanku;
- wyrażonego w minutach czasu dojazdu do ww. przystanku;
- wyrażonej w metrach odległości, na jaką można dotrzeć w 15 minut, odjąwszy czas dojazdu z biblioteki.

Narzędziem pomiarowym, na którym oparto obliczenia, były mapy w serwisie maps.google.com. W dalszej kolejności zebrane informacje poddano analizie percentylowej¹⁷, umożliwiającej przedstawienie i omówienie zaobserwowanych tendencji w kształcie łódzkiej sieci bibliotekarstwa publicznego (por. tabela 12).

Aby zbadać gęstość łódzkiej sieci, zmierzono w przypadku każdej z 80 bibliotek odległość do najbliższej placówki. Mediana dla tego wyniku wyniosła 850 m, co oznacza, że połowa bibliotek charakteryzuje się wynikiem wyższym, a połowa – niższym dla tego obliczenia. Analiza wykazała, że 10% bibliotek znajduje się od siebie w odległości 350 m i mniejszej (por. tabela 11). Można orzec, że 3 na 10 bibliotek znajduje się w odległości 600 m od innej księżnicy. Ponadto ostatnie 4 percentyle unaocniają, że 40% placówek jest od siebie położonych w odległości 1100 i więcej metrów. O ile zbyt gęsta sieć może być zjawiskiem niepokojącym, o tyle nieuzasadnione jej rozrzedzenie również będzie niekorzystnie wpływać na poziom dostępności infrastruktury bibliotecznej.

Tabela 12. Analiza percentylowa odległości pomiędzy poszczególnymi bibliotekami Łodzi

Percentyl	Odległość [m]
1 percentyl	350
2 percentyl	550
3 percentyl	600
4 percentyl	700
5 percentyl	850
6 percentyl	900
7 percentyl	1100
8 percentyl	1300
9 percentyl	1800
10 percentyl	4300

Źródło: opracowanie własne.

¹⁷ Analiza kwantylowa, ułatwiająca opis zjawisk, jest jedną z podstawowych pojęć statystyki. Do kwintyli odwołuje się np. znana w zarządzaniu zasada Pareto. Opis zjawisk za pomocą percentyli pozwala wyodrębnić cechy zbioru właściwe dla jego 1/10 części, a nie – jak w przypadku kwintyli – 1/5 (choć jednocześnie drugi percentyl jest pierwszym kwintylem).

Pod względem komunikacyjnym łódzkie biblioteki są bardzo dobrze zlokalizowane. Przy jednej piątej z nich przystanek komunikacji miejskiej znajduje się w odległości o minutę spaceru (por. tabela 13). Do 90% z nich można dotrzeć na przystanek w ciągu 5 minut. Jedynie 10% bibliotek ulokowana jest w większej odległości od komunikacji zbiorowej; aby dotrzeć na przystanek, czytelnicy muszą poświęcić 9 minut i przebyć 1000 m. Mediana odległości do przystanku wyniosła w tym przypadku 210 m.

Tabela 13. Analiza percentylowa odległości bibliotek Łodzi do najbliższego przystanku

Percentyl	Odległość [m]	Czas dotarcia [min]
1 percentyl	59	1
2 percentyl	108	1
3 percentyl	150	2
4 percentyl	190	2
5 percentyl	210	3
6 percentyl	250	3
7 percentyl	300	4
8 percentyl	350	4
9 percentyl	400	5
10 percentyl	1000	9

Źródło: opracowanie własne.

Łódzka sieć komunikacyjna, na którą składają się autobusy, tramwaje, a ostatnio Łódzki Rower Publiczny i inne rozwiązania sharingowe – zwiększają fizyczną dostępność bibliotek. Przedstawione obliczenia będą jednak uzasadnione jedynie przy założeniu punktualnego funkcjonowania transportu zbiorowego oraz pominięciu czasu dojścia czytelnika na przystanek i oczekiwania na pojazd.

Odległość, na jaką czytelnik może dostać się z najbliższego przystanku MPK w ciągu 15 minut od wyjścia z biblioteki, jest przede wszystkim uzależniona od usytuowania jej lokalu. W przypadkach, gdy biblioteka znajduje się na terenach trudniej dostępnych, np. w głębi osiedla, przejazd komunikacją zbiorową będzie możliwy na krótszej trasie. Jeśli natomiast blisko placówki bibliotecznej znajduje się przystanek obsługiwany przez autobusy i tramwaje, czytelnicy mogą z niego dotrzeć na znaczną odległość. W 20% przypadków będzie to od 4710–5600 m, choć w 10% przypadków – jedynie 2300 m

(por. tabela 14). Mediana dla tej wartości wynosi 3500 m – a zatem łódzkie biblioteki publiczne cechuje dobra dostępność komunikacyjna, ale tylko w obrębie jednej dzielnicy.

Tabela 14. Analiza percentylowa liczby dostępnych na najbliższym przystanku linii MPK oraz odległości, na jakie może przemieścić się czytelnik w 15 minut po wyjściu z najbliższej biblioteki w Łodzi

Percentyl	Liczba linii MPK	Odległość [m]
1 percentyl	1	2300
2 percentyl	2	2580
3 percentyl	2	2970
4 percentyl	2	3160
5 percentyl	2	3500
6 percentyl	3	3740
7 percentyl	3	3900
8 percentyl	4	4220
9 percentyl	5	4710
10 percentyl	8	5600

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzona analiza otrzymanych wyników badania daje pełniejszy obraz specyfiki łódzkiej sieci bibliotek publicznych, umożliwiając wskazanie jego problematycznych obszarów. Zgodnie z wyprowadzonymi wnioskami, sieć ta charakteryzuje się zróżnicowaną strukturą, wynikającą z gęstości zaludnienia na terenie miasta i w pewnym stopniu nadąza za nią administracyjnie, choć można też wskazać jej mankamenty. Zebrane dane można wykorzystać do prześledzenia sytuacji lokalizacyjnej każdej z bibliotek w celu diagnozy problemu i przed podjęciem próby poprawnego wytypowania działań naprawczych. Z pewnością na ich właściwe określenie będą wpływać typ i charakter jednostki administracyjnej, na terenie której działa biblioteka.

Łódź jako poprzemysłowe miasto o dość burzliwej przeszłości, inwestycje w biblioteki powinno prowadzić, operując kategoriami jakości, ale niekoniecznie rozpoczynając od zmiany ich liczby i z pominięciem prognoz demograficznych. Zmniejszanie liczby bibliotek nie może być rozwiązaniem problemu niewystarczających środków na biblioteki, jeśli inne aspekty ich funkcjonowania nie zostaną zrewidowane.

3.2. Odległość biblioteki od miejsca zamieszkania jako czynnik determinujący zapisanie się do placówki¹⁸

W latach 50., kiedy rozbudowa i zagęszczanie sieci bibliotecznej miała znaczenie propagandowe i była wspierana przez władze komunistyczne zalecano, by na terenach wiejskich jedna biblioteka przypadała na 3–4 wsie. Docelową liczbę wiejskich bibliotek publicznych określono na 9 tys. placówek, co oznaczało, że jedna biblioteka miała obsługiwać około 3 tys. mieszkańców (Bienkowski, 1956, s. 50–51). W miastach, ze względu na większą gęstość zaludnienia oraz obecność bibliotek innych typów, dopuszczano wprowadzić kilkakrotnie większą liczbę mieszkańców na pojedynczą bibliotekę, lecz i tutaj – aż do wprowadzenia gospodarki wolnorynkowej w latach 90. – liczba księżnic rosła, a ich sieć ulegała zagęszczeniu. Załamanie tendencji wzrostowej było spowodowane przede wszystkim urynkowaniem gospodarki, reformą administracyjną kraju oraz zmianami zasad finansowania bibliotek, których utrzymanie przeniesiono na jednostki samorządu lokalnego. Jan Wołosz opisywał zachodzące zmiany w następujący sposób:

Utrzymanie bibliotek publicznych pociągało za sobą koszty, na których pokrycie samorządom brakowało – jak stale podkreślano – wystarczających środków. Poczęto likwidować filie biblioteczne w gminach i miastach, łączyć je z domami i ośrodkami kultury oraz innymi instytucjami, co oficjalnie uzasadniano potrzebą usprawnienia zarządzania i obniżką kosztów działania (Wołosz, 2004, s. 52).

Efektom była postępująca redukcja liczby placówek bibliotecznych – w 1989 roku w Polsce było 10 313 bibliotek publicznych i ich filii oraz 22 091 punktów bibliotecznych. Na przestrzeni pierwszych 15 lat XXI wieku wartości te zmniejszały się średnio o 0,6% rocznie – w 2016 roku zarejestrowano 7984 placówki stałe i 1260 punktów bibliotecznych (*Stan bibliotek w Polsce*, 2016, s. 3). Malejąca liczba bibliotek przekłada się na powiększanie liczby mieszkańców rejonu przewidzianych do obsługi przez poszczególne placówki: w 2014 roku średnio na jedną bibliotekę lub filię przypadało 4814 mieszkańców, jednak w wielu gminach miejskich już od kilku lat poziom tego wskaźnika przekracza 10 tys. Są to wartości znacząco wyższe od górnej granicy przedziału rekomendowanego w zaleceniach IFLA dla krajów rozwijających się (3–4 tys. mieszkańców na 1 placówkę) (*Biblioteki publiczne w liczbach 2010, 2012*, s. 11–12).

Niska gęstość sieci wiąże się ze zwiększaniem dystansu dzielącego czytelników od biblioteki, co jest zjawiskiem niepokojącym z perspektywy zaleceń IFLA:

¹⁸ Rozważania zawarte w podrozdziale zostały przedstawione w ogólniejszym ujęciu w artykule: Czapnik, 2016, s. 61–69.

Oferowane usługi muszą być fizycznie dostępne dla wszystkich mieszkańców. Wymaga to właściwego usytuowania budynku biblioteki, odpowiedniego wyposażenia czytelni i miejsc do pracy własnej, zastosowania nowoczesnych rozwiązań technicznych, ustalenia godzin pracy odpowiadających użytkownikom. Zakłada to również wyjście z ofertą biblioteczną na zewnątrz, do tych, którzy nie są w stanie samodzielnie przybyć do biblioteki.

Usługi biblioteczne należy dostosować do różnych potrzeb społeczności wiejskich i miejskich (*IFLA/UNESCO Public Library Manifesto*, 1994).

Rosnące odległości między placówkami bibliotecznymi są również uznawane za jedną z przyczyn spadku czytelnictwa:

Bardzo często wskaźniki ukazujące czytelnictwo w sąsiednich miejscowościach różnią się diametralnie. Przyczyny tego mogą być różne, ale nie ulega wątpliwości, że zawsze decydującą rolę odgrywa stopień fizycznej dostępności do bibliotek, określony gęstością sieci bibliotecznej, lokalizacją bibliotek i – wreszcie – częstotliwością i czasem otwarcia placówek bibliotecznych dla użytkowników (Burakowski, 1995, s. 2).

Określenie, jaka gęstość sieci bibliotecznej jest optymalna, wymaga przeanalizowania różnych aspektów związanych z lokalizacją oraz otoczeniem geograficznym poszczególnych placówek. Wielkość obsługiwanej jednostki administracyjnej (kilka małych miejscowości, miasto, dzielnica miasta, osiedle), liczba i charakterystyka mieszkańców, gęstość zaludnienia i wynikająca z niej liczba rzeczywistych i potencjalnych czytelników danej placówki różnicują nie tylko biblioteki miejskie i wiejskie, lecz także filie zlokalizowane w dzielnicach tego samego miasta. Ważnym aspektem przestrzennej dostępności biblioteki jest też infrastruktura komunikacyjna, która określa odległość od placówki oraz czas, jaki musi poświęcić czytelnik, by do niej dotrzeć.

W poprzednim podrozdziale przedstawiono analizę gęstości sieci bibliotecznej w Łodzi, otwarta pozostaje jednak kwestia, czy odległość, jaka dzieli czytelnika od biblioteki, ma znaczenie w dużym mieście, w którym potencjalnie łatwo i szybko można dojechać do każdej placówki samochodem lub środkami komunikacji?

W jednej z konkluzji projektu „Biblioskan – kontrola obywatelska bibliotek publicznych w Łodzi” zapisano: „Rekomenduje się zmniejszanie liczby filii bibliotecznych przy jednoczesnym zwiększaniu ich powierzchni użytkowej” (Marciniak [et al.] red., 2016, s. 108). Autorki rekomendacji spostrzegły wprawdzie, że zmniejszenie liczby filii może powodować pewne trudności w dostępie do bibliotek, jednak uznały równocześnie, że we współczesnych, zurbanizowanych i dobrze skomunikowanych obszarach miast nie będzie to problem znaczący. Ich opinia jest w tym zakresie zbieżna ze wskazaniami IFLA

dotyczącymi zalecanego czasu dojazdu do biblioteki – w *IFLA Public Library Service Guidelines* uznano, że gęstość sieci bibliotecznej powinna umożliwiać dotarcie do najbliższej księżnicy „w 15 minut prywatnym samochodem” (Kontz, Gubbin eds., 2010, p. 57).

Wskaźnik IFLA jest prawdopodobnie uzasadniony w specyficznych warunkach, w jakich funkcjonują biblioteki amerykańskie – odległości są tam wszędzie duże, większość społeczeństwa porusza się samochodami. Bezkrytyczne przeniesienie tych zaleceń w inne środowisko nie musi być uzasadnione, czasami może być absurdalne, a nawet szkodliwe, jeżeli staje się podstawą decyzji administracyjnych dotyczących np. likwidacji lub łączenia bibliotek. Przyjmując dosłownie wskazania IFLA, bez uwzględnienia innych czynników i lokalnych uwarunkowań, można uznać, że w Łodzi, zamieszkaną przez ok. 800 tys. mieszkańców wystarczyłyby 3–4 (odpowiednio duże) biblioteki, gdyż średni czas przejazdu samochodem przez całe miasto nie przekracza 1 godziny.

W styczniu 2016 roku, w jednej z łódzkich bibliotek zbadano strukturę zarejestrowanych czytelników pod względem odległości dzielącej ich miejsce zameldowania od biblioteki. Przeanalizowano również zależność między odległością miejsca zameldowania czytelnika od biblioteki a jego aktywnością czytelniczą, reprezentowaną przez liczbę operacji zarejestrowanych w systemie wypożyczeń.

Do badań wybrano losowo Filię nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście, zlokalizowaną niedaleko Campusu i Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, przy dużym węźle komunikacyjnym ulic Narutowicza–Kopcińskiego. Jest to średniej wielkości placówka, której lokalizacja odpowiada zaleceniom IFLA:

Placówki bibliotek publicznych powinny być lokalizowane z uwzględnieniem maksymalnej użyteczności i wygody społeczności, ponadto znajdować się w pobliżu centrów sieci transportowych i blisko obszarów aktywności członków wspólnoty, na przykład sklepów, centrów handlowych i kulturalnych (Kontz, Gubbin eds., 2010, p. 57).

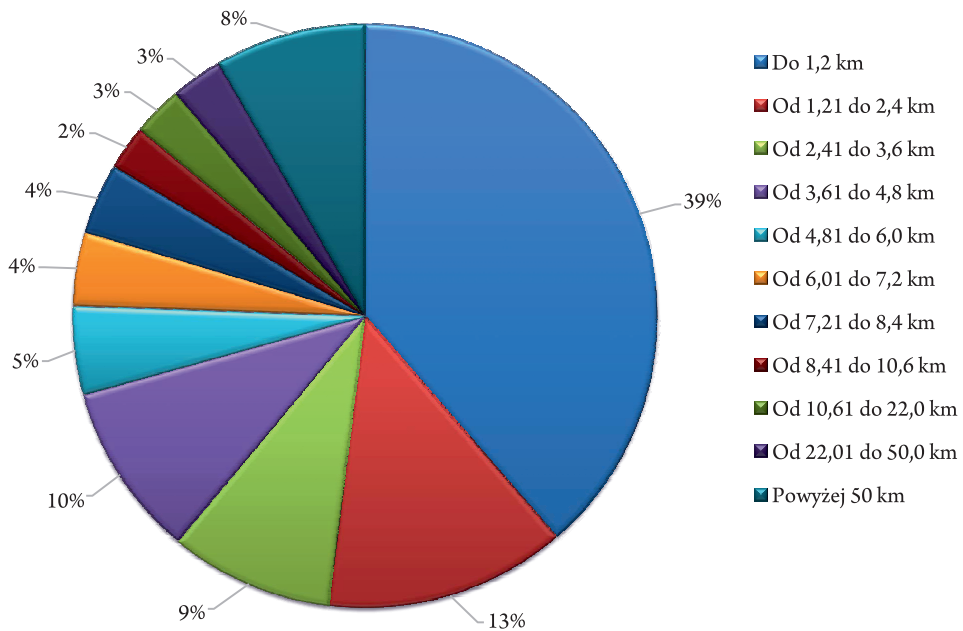
Materiał źródłowy do badań stanowiły dane z systemu bibliotecznego: identyfikator czytelnika, adres zamieszkania oraz wybrane dane dotyczące historii wypożyczeń z okresu 6 miesięcy (od 7.07.2015 do 7.01.2016). Cały zbiór obejmował 19 193 operacje wypożyczeń i zwrotów, dokonane w tym okresie przez 1302 użytkowników biblioteki. W badaniach uwzględniono wszystkie zarejestrowane w tym czasie operacje. W całym badanym okresie na każdego czytelnika przypadało średnio około 15 zarejestrowanych w systemie bibliotecznym operacji wypożyczeń, prolongat lub zwrotów.

Analizowano liczbę czytelników i liczbę operacji w zależności od odległości miejsca zamieszkania od biblioteki. Ponieważ przedmiotem zainteresowania była odległość dzieląca bibliotekę i jej użytkowników, konieczne było wyliczenie tego dystansu z danych adresowych czytelników. Ze względu na stosunkowo niewielki zbiór danych

(N = 1302), odległości wyznaczono manualnie, wykorzystując funkcję „znajdowania trasy” między wyznaczonymi punktami w serwisie maps.google.com.

Z całej badanej grupy czytelników 86% (1120 osób) jest mieszkańcami Łodzi. Dystans dzielący bibliotekę od miejsca zamieszkania czytelników zilustrowano na wykresie 1. Skumulowano na nim liczbę aktywnych w ciągu ostatniego pół roku czytelników, pogrupowanych według odległości ich miejsca zamieszkania od biblioteki.

Wykres 1. Czytelnicy Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście według odległości miejsca zameldowania od biblioteki (N = 1302)

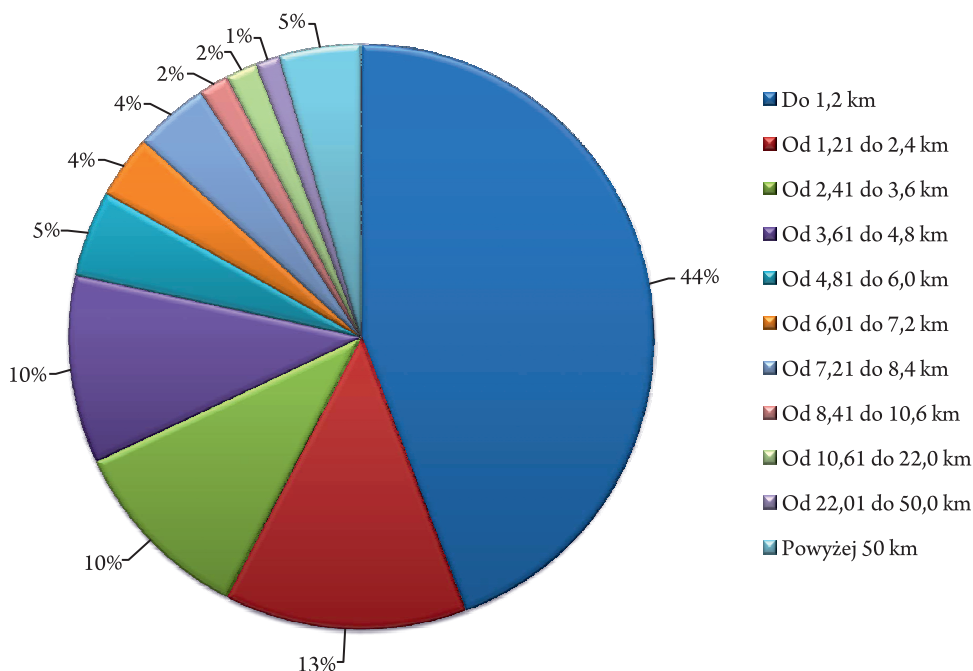

Źródło: opracowanie własne.

Niemal 40% czytelników zgłosiło adres zameldowania znajdujący się w odległości do 1,2 km od biblioteki. Jest to odległość, którą można przebyć w 15 minut piechotą. Kolejnych 47% użytkowników jest zameldowanych w odległości od 1,2 do 10,6 km od biblioteki. Górna granica tej strefy odpowiada w przybliżeniu 15 minutowej podróży samochodem lub komunikacją miejską. Warto zauważyć, że wraz ze wzrostem dystansu od biblioteki liczebność poszczególnych grup czytelników spada.

Podobne relacje zachodzą między odległością dzielącą czytelników od biblioteki a liczbą zarejestrowanych w systemie operacji – „czytelnicy z najbliższego sąsiedztwa” odpowiadają za 43% operacji (por. wykres 2).

Wykres 2. Aktywność czytelników Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście (liczba operacji w systemie) a dystans do biblioteki (N = 1302)

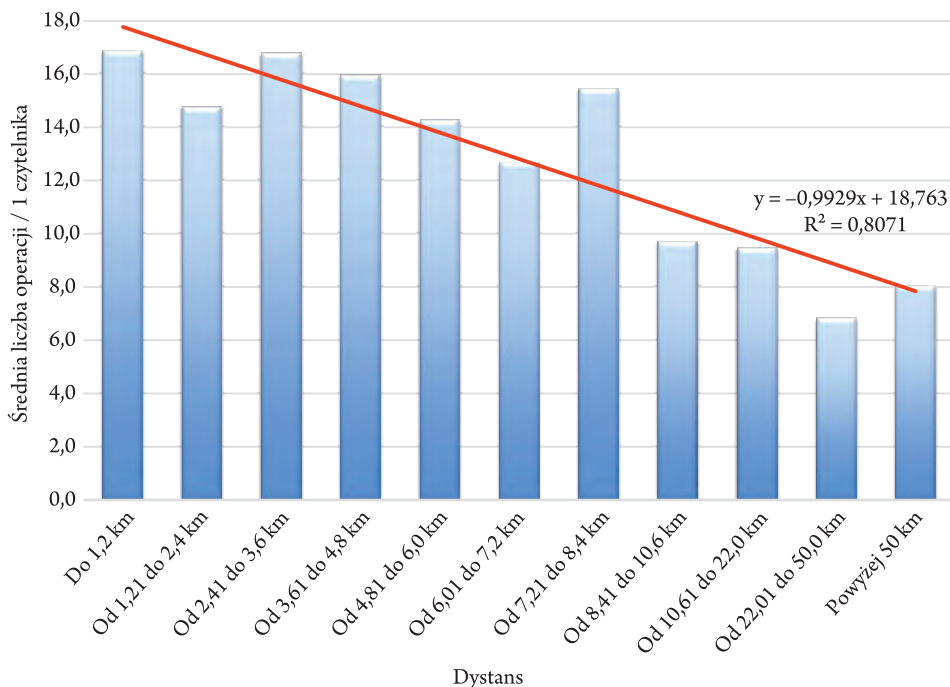
Źródło: opracowanie własne.

Z przedstawionych danych można wyciągnąć wniosek, że dystans dzielący czytelnika od biblioteki jest odwrotnie proporcjonalny do liczby czytelników, a także do ich aktywności mierzonej liczbą wypożyczeń, prolongat i zwrotów, lecz w rzeczywistości te 2 wskaźniki są ze sobą skorelowane – można się spodziewać, że największa grupa (czytelnicy mieszkający w bezpośrednim sąsiedztwie biblioteki) wygeneruje odpowiednio największą liczbę operacji w systemie bibliotecznym. Uwzględniając uśrednioną liczbę operacji względem liczby czytelników zamieszkałych w określonej odległości od biblioteki stwierdzono, że zależność między aktywnością czytelnika a jego „geograficznym dystansem” do biblioteki nie jest wprawdzie dokładnie liniowa, cechuje się jednak malejącym trendem (wykres 3).

Otrzymane rezultaty wskazują, że choć aktywność poszczególnych czytelników Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście nie zależy wyłącznie od dystansu do biblioteki, rola „bliskości” placówki bibliotecznej jest czynnikiem istotnym.

W przypadku analizowanej biblioteki odległość od miejsca zamieszkania czytelnika do niej wydaje się szczególnie ważna – znacząca część użytkowników mieszka w najbliższym sąsiedztwie placówki, wyznaczonym granicą kilkunastominutowego spaceru.

Wykres 3. Średnia liczba operacji na 1 czytelnika Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście a dystans od miejsca zameldowania do biblioteki (N = 1302)

Źródło: opracowanie własne.

Ponieważ wśród czytelników najwięcej jest zamieszkałych blisko biblioteki, to właśnie oni generują *en bloc* największą liczbę operacji wypożyczeń, prolongat i zwrotów. Nie zaobserwowano natomiast silnego statystycznie związku między zmiennymi: liczbą wypożyczeń i zwrotów poszczególnych użytkowników a odległością, co prawdopodobnie wynika z wielorakich uwarunkowań aktywności czytelniczej.

Pomimo że przeprowadzone badania miały charakter wyłącznie pilotażowy, można z dużą dozą pewności przyjąć, że zapisując się do bibliotek użytkownicy kierują się między innymi ich geograficzną dostępnością – bliskością miejsca zamieszkania lub – czego nie weryfikowano w opisywanych analizach – miejsca pracy. Dystans do biblioteki jest zatem istotny, a jego optymalny dla każdego przypadku wymiar nie musi zgadzać się z ogólnymi zaleceniami międzynarodowymi. Wskaźników i wzorców stosowanych w odmiennym środowisku nie należy przenosić bez refleksji nad ich dostosowaniem do lokalnych warunków.

4. Łódzkie biblioteki publiczne w opinii mieszkańców miasta: analiza wyników badań

Rozdział ten poświęcono w głównej mierze prezentacji wyników analiz dotyczących opinii mieszkańców Łodzi na tematy związane z bibliotekami publicznymi, funkcjonującymi na terenie ich miasta. Celem autorów była diagnoza barier i potrzeb klientów bibliotek publicznych Łodzi. Dane i wnioski z badań zostały poprzedzone refleksją na temat literatury dotyczącej interesującego nas zagadnienia.

Jedną z najbardziej istotnych książek poświęconych bibliotekom publicznym Łodzi ostatniego czasu jest *Biblioskan. Monitoring i ewaluacja w bibliotekach publicznych*, pod redakcją Aleksandry Marciniak, Pauliny Milewskiej i Iwony Sójkowskiej, wydana w 2016 roku. Stanowi ona pokłosie dwuletniego projektu realizowanego przez organizację pozarządową Fundacja Normalne Miasto Fenomen. Raport został poświęcony funkcjonowaniu łódzkiej sieci bibliotek publicznych. Badanie, którego wyniki zostały omówione w publikacji, zostało zrealizowane wieloaspektowo i dotyczyło m.in. organizacji sieci bibliotek w Łodzi, jej wizerunku, działalności. Zastosowano metody analizy dokumentów, ankiety, wywiadu, co uzupełniono – rzadko jeszcze stosowaną w Polsce, choć rozpoznawalną głównie na gruncie komercyjnym – metodą *mystery shopper* (tajemniczy klient). W dalszej części rozdziału przywołaną publikację omówiono w sposób bardziej szczegółowy.

Wspomniany raport Fundacji jest pierwszą tego typu inicjatywą dotyczącą monitoringu bibliotek publicznych Łodzi. Drugą, o której warto tutaj wspomnieć, jest praca Marioli Antczak i Magdaleny Kalińskiej-Kuli z 2019 roku, poświęcona marketingowi wewnętrznemu w bibliotekach publicznych (Antczak, Kalińska-Kula, 2019). W równej mierze dotyczy ona zagadnień teoretycznych, jak i praktycznych, odnoszących się do zarządzania wewnętrznego wziętych pod uwagę instytucji. Obszerny raport, zawierający analizę danych zgromadzonych w wyniku przeprowadzonych badań w bibliotekach województwa łódzkiego, oscyluje wokół zagadnień dotyczących kultury organizacyjnej, motywacji pracowników tych instytucji oraz komunikacji wewnętrznej. W literaturze przedmiotu nie znajdziemy podobnego, wyczerpującego i wieloaspektowego ujęcia. Dokument stanowi ważne źródło informacji na temat funkcjonowania bibliotek publicznych Łodzi i całego województwa.

4.1. Stan badań nad bibliotekami publicznymi Łodzi

Projekt Fundacji Normalne Miasto Fenomen realizowany był od sierpnia 2014 do kwietnia 2016 roku. Celem była diagnoza stanu łódzkich bibliotek publicznych, ale również kontrola powierzonych im zadań, w tym – badanie jakości obsługi klienta i opracowanie wytycznych dla poprawy jakości usług świadczonych przez poddane badaniom placówki. W ramach realizowanego przedsięwzięcia Fundacja opracowała i przekazała łodzianom 20 tys. egzemplarzy informatora *Biblioteka. Więcej niż myślisz*. Do publikacji dołączono mapę wszystkich filii bibliotecznych. Informator zawierał zasady korzystania z zasobów bibliotek, prawa i obowiązki czytelników oraz bibliotek. Na uwagę zasługują działania i inicjatywy podjęte przez pracowników Fundacji Aleksandrę Marciniak i Paulinę Milewską (absolwentki Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego), bowiem od czasu realizacji projektu zaczęło się w Łodzi o bibliotekach publicznych mówić głośno i dużo, zostały one zauważone przez władze samorządowe, i – co niezmiernie ważne – zainicjowano reformy tego sektora kultury w sposób zauważalny i odczuwalny dla mieszkańców miasta. *Biblioskan...* zasługuje więc na szczególną uwagę i warto na jego temat napisać więcej.

Jednym z poruszonych w publikacji tematów była karta biblioteczna i konieczność wnoszenia za nią opłat przez czytelników. Opłata za nią, pobierana w łódzkich bibliotekach, zgodnie z wytycznymi legislacyjnymi, jak zauważają redaktorki opracowania, jest rzeczywiście nielegalna (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, art. 14). Niepokojące są zjawiska, o których piszą, polegające na dywersyfikacji oferty bibliotecznej w zależności od tego, czy czytelnik jest zameldowany na terenie miasta. Kwestia ta z pewnością powinna być jednolicie rozwiązana, podobnie jak sprawa kar i opłat – należy wyjść tu z istotnego założenia, że czytelnik nie powinien mieć utrudnionego dostępu do biblioteki i to w żadnej z dzielnic, podział administracyjny jest bowiem na tyle umowną kwestią, że nie powinien mieć przełożenia na dostęp do zbiorów. Uzasadnienie powszechnego dostępu do biblioteki bez względu na miejsce zamieszkania zawarto w *Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach* (art. 3, 14). Należy podkreślić, że w świetle obecnej sytuacji, scalenia pięciu bibliotek w jedną, które miało miejsce na początku 2018 roku, problem ten został rozwiązany satysfakcjonująco dla mieszkańców miasta.

Zaproponowany w raporcie regulamin, przed ewentualną implementacją do wszystkich bibliotek publicznych w Łodzi, powinien zostać skonsultowany z prawnikiem, ponieważ szereg określeń sformułowano zbyt wąsko (Marciniak [et al.] red., 2016, rozdział III, par. 4, pkt 4), nieostro (Marciniak [et al.] red., 2016, rozdział III, par. 4, pkt 5; rozdział VI, par. 12, pkt 3; rozdział VII, par. 20, pkt 2); dotyczy to również warunków czasem niemożliwych do spełnienia (Marciniak [et al.] red., 2016, rozdział IV, par. 7, pkt 4) albo niewyjaśniających wszystkich sytuacji możliwych do zaistnienia w bibliotece (Marciniak [et al.] red., 2016, rozdział V, par. 11, pkt 1–3).

Poświęcenie uwagi przez redaktorki omawianej publikacji zastosowanym we Wrocławiu i Gdańsku rozwiązaniom należy interpretować jako źródło dobrych praktyk do ewentualnego wdrożenia, ale bez założenia, że model w tych miastach jest optymalny. Budujące byłoby zaprezentowanie w raporcie chociażby sytuacji bibliotek w Krakowie, która przypomina model łódzki. Reprezentanci tegoż miasta podjęli ostatnio kroki w celu centralizacji najważniejszych czynności bibliotecznych.

Zaprezentowane w I części książki wnioski i rekomendacje potwierdzają w większości poprawne prowadzenie bibliotek. Autorki słusznie zaproponowały ujednoczenie regulaminów każdej z miejskich bibliotek publicznych, ustandaryzowanie limitów, okresów wypożyczeń, zasad prolongaty zbiorów oraz wysokości opłat dodatkowych. Nie budzi też zastrzeżeń postulowana kwestia dozwolonego użytku osobistego oraz rezygnacja z konieczności wpłaty kaucji przez osoby niezameldowane na terenie miasta (choć w opinii bibliotekarzy ściągnięcie wypożyczonych zbiorów od czytelników zameldowanych poza miastem i województwem może okazać się albo niemożliwe, albo niewspółmierne do poniesionych kosztów).

W części II publikacji odnajdziemy podsumowanie analizy budżetów bibliotek za lata 2010–2014, ocenę zawartości Biuletynów Informacji Publicznej poszczególnych placówek oraz zawartości ich stron internetowych i wykorzystywanych kanałów komunikacji elektronicznej. Wywód dotyczący analizy budżetów bibliotek łódzkich przedstawiono w porównaniu do sytuacji w Gdańsku i Wrocławiu, gdzie przeprowadzono centralizację sieci bibliotecznej obejmującą m.in. redukcję liczby filii bibliotecznych. Nie można uznać, że wdrożony w tych miastach model będzie najlepszy dla Łodzi bez analogicznej analizy sieci działających według modelu zdecentralizowanego, np. w Krakowie, Lublinie, Warszawie. W analizie budżetów bibliotek poddano szczegółowej ocenie jedynie wybrane wskaźniki i dane finansowe (zakup publikacji, wynagrodzenia, czynsze), pomijając inne informacje. W efekcie, zamieszczone w tabelarycznych podsumowaniach zestawienia kwot przychodów i wydatków nie bilansują się – podana kwota przychodów w 2014 roku jest o 2,8 mln zł wyższa od sumy przedstawionych wydatków i o 3 mln zł niższa od „Kosztów działalności ogółem” (Marciniak [et al.] red., 2016, tabela 5, s. 122). Zaprezentowana analiza nie może być zatem uznana za wyczerpującą i w tej postaci nie powinna być podstawą oceny prawidłowości gospodarowania środkami budżetowymi przez biblioteki.

Rozdział 5 omawianej publikacji objął badanie zjawisk zachodzących w Łodzi na tle obserwacji poczynionych w bibliotekach Gdańska i Wrocławia. Wydaje się, że wzorem do tworzenia listy kryteriów były właśnie strony WWW tych ostatnich. Zastosowana metodologia odpowiada więc założeniom *benchmarkingu* rozumianego przez Ewę Głowacką jako „metoda badawcza, polegająca na dokonywaniu pomiarów własnych produktów i usług na tle najlepszych konkurentów lub podmiotów przodujących w danej branży i służąca identyfikowaniu najlepszych

praktyk” (Kowalska, 2008, s. 118). Wzorcowe serwisy WWW stanowią zatem punkt odniesienia, wobec którego inne serwisy mogą być jedynie gorsze lub najwyżej równie dobre. Zastrzeżenia budzą przyjęte kryteria oceniania zawartości stron internetowych bibliotek. Autorka badania zdecydowała, by wszystkie poddawane weryfikacji elementy serwisów WWW oceniać jedynie w sposób binarny (jest/nie ma), co odwzorowuje jedynie ilość przekazywanych informacji, a nie ich znaczenie. Liczba poszczególnych wskaźników oceny (16 kryteriów dotyczących identyfikacji instytucji, 12 dotyczących danych kontaktowych, 8 za „udostępnianie” itd.) powoduje, że w kontekście przydzielonej punktacji najważniejszym zadaniem bibliotecznego serwisu WWW stała się identyfikacja instytucji. Właściwym rozwiązaniem poprzedzającym analizę „ilościowych” wyników powinna być ich standaryzacja.

Część III raportu zawiera rozdział, w którym zostały omówione wyniki badań jakości obsługi czytelnika przeprowadzonych metodą *mystery shopper*. Należy zauważyć, że badania tą metodą na tak szeroką skalę zostały przeprowadzone w bibliotekach po raz pierwszy, stanowią zatem ważny sygnał do przyjrzenia się jakości obsługi klienta w badanych placówkach. Zastosowanie przez autorki innowacyjnej metody dało bardzo dobre wyniki, w świetle których personel i wykonywaną przez niego pracę w bibliotekach oceniono bardzo pozytywnie. Większość tajemniczych klientów uznało oznaczenia wewnątrz biblioteki (np. regałów) za bardzo dobre lub dobre, podobnie estetykę wnętrza. Klienci pozytywnie oceniali panującą w bibliotekach atmosferę, prezencję personelu, jego zaangażowanie w pracę i kompetencje. Wypada zauważyć, że najsłabszą stroną łódzkich bibliotek jest – zgodnie z analizą wyników – zaopatrzenie i konsekwencje nieujednocnionej polityki zarządczej, będące efektem braku jednego dyrektora, ale na pewno nie personel.

Nie ulega wątpliwości, że bibliotekarzom potrzebne byłoby jednak wsparcie w postaci: opracowania wspólnego systemu jakości obsługi klienta (standardów zachowań), szkoleń z różnych zakresów: nowoczesnych metod i form pracy z czytelnikiem, rynku wydawniczego w Polsce, zainteresowań czytelniczych w świetle najnowszych badań (uzasadnienie – 42% bibliotekarzy nie poleciło odpowiedniej lektury czytelnikowi – wizyta 1, pkt 3, Marciniak [et al.] red., 2016, s. 233), marketingu bibliotecznego, sposobów pozyskiwania funduszy, tworzenia bibliografii i powołań według najnowszej normy; praw autorskich w kontekście bibliotek i wykorzystywania jej zasobów, ale również zasobów internetowych itp.

Podsumowując wnioski zawarte w raporcie, należy skonstatować, że koncepcja centralizacji zarządzania i czynności bibliotecznymi jest słuszna – ustanowienie jednego dyrektora nad wszystkimi placówkami pozwoli skoordynować prace administracyjne, informatyczne, kadrowe, księgowo-promocyjne. Z satysfakcją należy stwierdzić, że pomysł ten został wdrożony z początkiem 2018 roku. Ponadto poprzeć należy rekomendację dotyczącą opracowania dla wszystkich łódzkich bibliotek systemu identyfikacji wizualnej. Niezbędne byłoby również

stworzenie wspólnej strony dla wszystkich placówek bibliotecznych, zamieszczenie danych na stronie miasta o funkcjonowaniu bibliotek w Łodzi z linkiem do wspólnej strony, tam też powinna być informacja o strukturze bibliotek publicznych w Łodzi, dane teleadresowe, mapa z aktualną lokalizacją bibliotek, informacja o godzinach otwarcia (strona taka powstała, por. rozdz. 5.2.2).

Nieodzowny jest katalog centralny do efektywnego zarządzania zasobami łódzkich bibliotek, nad którym w Łodzi rozpoczęły się już prace. Wskazana jest jedna karta biblioteczna dla czytelnika obowiązująca we wszystkich bibliotekach, co również już się udało zrealizować.

Celowe byłoby opracowanie odpowiednich narzędzi pomiaru jakości pracy bibliotekarzy w postaci: wewnętrznych, jednolitych ankiet ewaluacyjnych dla pracowników; sensowne byłoby według wyników przyznawanie premii, które mogłyby zadziałać motywująco; ankiety powinny być przeprowadzane systematycznie, nie częściej niż raz w roku, nie rzadziej niż raz na dwa lata.

Konieczne byłoby opracowanie standardów obsługi użytkownika i przygotowanie systematycznych szkoleń dla bibliotekarzy. W każdej placówce niezbędne byłoby odpowiadanie na zapotrzebowanie czytelników względem zakupu nowych książek (adekwatnie do zgłoszonych dezyderat, a nie tylko na podstawie samodzielnych decyzji bibliotekarza); właściwe byłoby systematyczne prowadzenie dezyderat w formie elektronicznej i tradycyjnej – z wyraźną zachętą dla klienta, aby je formułować; dodatkowo wskazana byłaby – ze względów wizerunkowych – informacja o dokonanych zakupie dla klientów, którzy składając dezyderaty, podali swoje nazwisko. Potrzebny jest system informacji wewnętrznej na temat wypożyczonych zbiorów: kto je posiada, jaki jest przewidziany termin zwrotu, możliwość poinformowania takiego czytelnika o tym, że na książkę czeka już inny czytelnik. Zasadne wydaje się stworzenie systemu wzajemnej informacji o nowościach w innych placówkach i możliwość wypożyczania międzybibliotecznego. Jednolity system biblioteczny zostaje właśnie wdrażany w Łodzi.

Kluczem do właściwej modernizacji sieci bibliotecznej jest odpowiednia baza lokalowa. Lokale miejskie są tu jak najbardziej odpowiednie, jednak aby osiągnąć zamierzony efekt, niezbędne będą remonty adaptacyjne do potrzeb XXI wieku poparte strategią miasta dotyczącą łódzkich bibliotek.

W statystyce z działalności bibliotecznej należy oddzielić informację dotyczącą finansowania personelu bibliotecznej i placówek od informacji o kwocie przeznaczanej na zakup nowości i prenumeratę czasopism. Należy rozważyć taką modernizację łódzkich bibliotek, by w jej wyniku, podobnie jak w Gdańsku, powstawały filie tematyczne, z ofertą mogącą trafić do szerszego grona mieszkańców miasta.

W 2016 roku Wydział Kultury Urzędu Miasta Łodzi (dalej: UMŁ), reprezentowany przez wicedyrektor – Halinę Bernat, zlecił Katedrze Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego wykonanie badań dotyczących oczekiwań mieszkańców Łodzi w stosunku do bibliotek publicznych miasta. Jako cel

badawczy postawiono diagnozę barier i potrzeb potencjalnych klientów Biblioteki Miejskiej w Łodzi (BMŁ). Oczekiwano, że wyniki badań mogą być cenną wskazówką i uzasadnieniem w planowanych innowacjach służących polepszeniu się stanu bibliotek publicznych w Łodzi.

4.2. Metodyka badań

W części poświęconej metodyce badań opisano przedmiot badań, próbę badawczą oraz omówiono problemy badawcze i wyznaczone cele; tutaj również uzasadniono wybór metody ich realizacji, wskazano zasięg terytorialny i planowany czas badań. Uzupełnienie stanowi terminarz planowanych działań.

4.2.1. Przedmiot badań

Przedmiotem badań uczyniono opinie potencjalnych i rzeczywistych czytelników bibliotek publicznych Łodzi na temat barier w korzystaniu z tych instytucji, ale również w zakresie ich oczekiwań ewentualnych zmian. Autorów interesowało zdanie mieszkańców Łodzi na temat czynników, które mogłyby spowodować ich zapisanie się do biblioteki lub intensywniejsze z niej korzystanie. Ponadto planowano wysondować opinie respondentów dotyczące hipotetycznych zmian, które wpłynęłyby na zapisanie ich dzieci do bibliotek publicznych – oczywiście w odniesieniu do rodziców lub opiekunów posiadających potomstwo w wieku do 18 lat.

4.2.2. Problemy i cele badawcze

Celem badań była diagnoza barier i potrzeb klientów bibliotek publicznych Łodzi (głównie potencjalnych, ale i rzeczywistych) sporządzona na podstawie opinii mieszkańców miasta na temat placówek w 6 zakresach, takich jak:

- 1) zbiory;
- 2) usługi i organizacja;
- 3) personel;
- 4) wnętrza i wyposażenie;
- 5) informacja o bibliotekach;
- 6) lokalizacja.

Ponadto w planie zostało zawarte wyselekcjonowanie najczęściej podkreślanych przez respondentów barier w korzystaniu z bibliotek oraz wydzielenie tych, na których usunięcie może mieć wpływ Wydział Kultury UMŁ. Ponadto ważnym celem było zdiagnozowanie czynników, które mogłyby spowodować zapisanie się do biblioteki potencjalnych klientów (ustalenie czynników decydujących w zależności od wieku, stosunku pracy, wykształcenia, wykonywanego zawodu, płci ...).

Problemy badawcze, zgodnie z wyznaczonymi celami, oscylowały wokół dwóch zagadnień: diagnozy barier oraz potrzeb potencjalnych i rzeczywistych klientów bibliotek. Podzielono je zatem na część A: Bariery oraz B: Potrzeby. W omówieniu wydzielono również część C, która zawierała pytania metryczkowe, mające pomóc w ustaleniu zależności pomiędzy wyznaczonymi zmiennymi podczas analizy danych.

A. Jakie bariery powstrzymują mieszkańców Łodzi przed korzystaniem z bibliotek publicznych?

1) zbiory:

- brak nowości wydawniczych w zbiorach,
- zbiory nieodpowiadające zainteresowaniom i potrzebom,
- brak nowych form książek, takich jak audiobooki,
- brak nowych form książek, takich jak książki w wersji elektronicznej;

2) usługi i organizacja:

- utrudniony dostęp do zbiorów innych bibliotek niż ta, w której jest się zarejestrowanym,
- brak atrakcyjnej oferty kulturalnej,
- brak/niewystarczająca oferta szkoleniowa,
- niedogodne godziny otwarcia;

3) personel:

- brak profesjonalnego personelu;

4) wnętrza i wyposażenie:

- nieatrakcyjne wnętrza,
- zaniedbane wnętrza,
- brak udogodnień dostosowanych do potrzeb klientów niepełnosprawnych i z dysfunkcjami,
- brak udogodnień dla matek z małymi dziećmi,
- brak kącia do pracy grupowej,
- brak kącia do zabaw dla dzieci,
- brak wydzielonego miejsca do spotkań w grupie,
- brak nieograniczonego dostępu do Internetu,
- brak komputerów do użytku czytelników,
- brak możliwości zakupu napojów;

5) brak informacji o bibliotece/utrudniony dostęp do informacji o bibliotece:

- brak informacji o lokalizacji biblioteki,
- brak informacji o nowościach w bibliotece,
- brak informacji o zbiorach w bibliotece (katalogu dostępnego online, informacji o wypożyczonych aktualnie książkach),
- brak informacji o imprezach organizowanych przez bibliotekę,
- brak dostępu do Internetu,
- złe oznakowanie bibliotek;

- 6) lokalizacja:
 - niedogodna lokalizacja biblioteki (zły dojazd, zbyt duża odległość, nie po drodze na zakupy czy do pracy itp.);
- 7) inne, personalne:
 - negatywny stosunek do czytania,
 - brak czasu,
 - preferencja własnego księgozbioru domowego,
 - brak umiejętności w wyszukiwaniu odpowiednich książek w bibliotece.

B. Jakie czynniki mogłyby spowodować zapisanie do biblioteki publicznej lub polepszenie komfortu korzystania z obecnej oferty:

B.1. respondenta?

B.2. dziecka respondenta?

- 1) zbiory
 - zakup nowości zgodny z oczekiwaniami,
 - zakup audiobooków,
 - zakup książek w formie elektronicznej;
- 2) usługi i organizacja:
 - wspólna karta biblioteczna do wszystkich bibliotek,
 - możliwość wypożyczania książek z którejkolwiek biblioteki za pośrednictwem tej, w której jesteśmy zapisani,
 - atrakcyjna oferta kulturalna,
 - atrakcyjna oferta szkoleniowa,
 - wydłużenie godzin otwarcia biblioteki,
 - ujednoczenie godzin otwarcia we wszystkich bibliotekach,
 - otwarcie biblioteki w sobotę,
 - otwarcie biblioteki w niedzielę;
- 3) personel:
 - doskonalenie zawodowe personelu, podnoszenie kompetencji;
- 4) wnętrza i wyposażenie:
 - remont wnętrza,
 - dostosowanie biblioteki do potrzeb osób z dysfunkcjami lub niepełnosprawnych,
 - organizacja kąpielni dla matki z małym dzieckiem wyposażonego w przewijak itp.,
 - organizacja kąpielni do zabaw dla dzieci,
 - organizacja miejsca (pomieszczenia) do spotkań grupowych,
 - zapewnienie dostępu do Internetu,
 - zapewnienie dostępu do komputera,
 - zapewnienie dostępu do automatu z napojami;
- 5) informacja o bibliotece:
 - informacja o zbiorach, usługach, lokalizacji, ofercie,

- na stronach WWW: biblioteki, serwisów kulturalnych, Łódzkiego Centrum Wydarzeń itp.,
 - w przestrzeni miejskiej: w środkach komunikacji, na słupach ogłoszeniowych, w szkołach, przychodniach, informatorach o Łodzi, na tablicach informacyjnych itp.,
 - w mediach: prasie, radiu, telewizji,
 - w elektronicznym biuletynie informacyjnym otrzymywanym za zgodą właściciela na pocztę mailową,
 - na drukowanych ulotkach,
 - wspólny dla wszystkich bibliotek katalog zbiorów dostępny online,
 - lepsze oznakowanie bibliotek;
- 6) lokalizacja:
- usytuowanie biblioteki w centrum handlowym,
 - usytuowanie biblioteki w Centrum Zajęć Pozaszkolnych.

C. Metryczka: wiek (podział na podstawie statystyk GUS), płeć, wykształcenie, stosunek do czytania, stosunek pracy (pracujący, emeryt, rencista, uczeń, bezrobotny), wykonywany zawód (podział na podstawie Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 roku), osiedle, wiedza, gdzie znajduje się biblioteka osiedlowa (jej adres), czy jest jej czytelnikiem, wybrane elementy kultury czytelniczej, w tym aktywność czytelnicza.

4.2.3. Metody badań

Do realizacji wyznaczonych celów zaplanowano metodę sondażową i technikę ankiety. Dane opracowano z wykorzystaniem metody statystycznej. Uznano, że najważniejsze będą badania ilościowe, aby zdiagnozować skalę omawianych zjawisk. Zdecydowano się na zbieranie danych za pomocą elektronicznego kwestionariusza ankiety udostępnionego online. O podjętej decyzji zdecydowały względy ekonomiczne oraz możliwość dotarcia za pomocą Internetu do szerokiego grona mieszkańców miasta.

4.2.4. Populacja i próba badawcza

Postawione pytania badawcze dotyczyły zarówno rzeczywistych, jak i potencjalnych użytkowników bibliotek publicznych Łodzi. Ponieważ osoby niepełnoletnie nie mogą samodzielnie zapisać się do biblioteki (deklarację zapisu musi potwierdzić dorosły opiekun prawny) zaplanowano, że zostaną one wyłączone z badań. Autorzy uważają jednak za zasadne przeprowadzenie w przyszłości oddzielnych badań dotyczących osób niepełnoletnich. Stanowią one ponad 14% mieszkańców miasta, a przy tym – jak wskazują badania ogólnopolskie – obejmują najbardziej aktywne czytelniczo grupy wiekowe (Zasacka, 2014). Przeprowadzenie takich badań

wymaga jednak zastosowania innych, specyficznych metod i narzędzi (Żebrowska, 1986, s. 186). Podsumowując, zdecydowano, że populację badaną będą stanowić pełnoletni mieszkańcy Łodzi. Według danych GUS z 31 czerwca 2016 roku odnotowano 598 352 takie osoby. Badania planowano przeprowadzić metodą reprezentacyjną (Hague, 2006, s. 109–154; Szreder, 2010a, 2010b). Ponieważ od 2013 roku w poszczególnych dzielnicach miasta funkcjonowało 5 oddzielnych organizacyjnie i strukturalnie miejskich bibliotek publicznych, działających według zróżnicowanych zasad, uznano, że ocena barier w dostępie oraz kierunków rozwoju bibliotek wśród czytelników może być odmienna w każdej z dzielnic. Z powodu obserwacji stałych różnic w aktywności czytelniczej kobiet i mężczyzn (zob. Michalak [et al.], 2016, s. 15, 88, 92, 95, 98–99) w badaniach czytelnictwa planowano również uwzględnić strukturę respondentów według płci.

Inne wskaźniki społeczno-demograficzne (struktura wiekowa, wykształcenie, stosunek pracy, wykonywany zawód) nie miały być uwzględniane przy doborze próby, jednak zostały wykorzystane w analizie otrzymanych wyników.

Struktura demograficzna Łodzi w 2016 roku została przedstawiona w tabeli 15.

Tabela 15. Struktura demograficzna mieszkańców Łodzi według dzielnic i płci.
Stan na dzień 31.06.2016 roku

Warstwa	Wielkość populacji badanej	Odsetek populacji badanej
	N	%
Dzielnica Bałuty	170 441	28,49
w tym: mężczyzn	74 743	12,49
kobiet	95 698	15,99
Dzielnica Górna	140 359	23,46
w tym: mężczyzn	62 614	10,46
kobiet	77 745	12,99
Dzielnica Polesie	116 100	19,40
w tym: mężczyzn	51 951	8,68
kobiet	64 149	10,72
Dzielnica Widzew	114 583	19,15
w tym: mężczyzn	51 570	8,62
kobiet	63 013	10,53
Dzielnica Śródmieście	56 869	9,50
w tym: mężczyzn	25 618	4,28
kobiet	31 251	5,22
Razem miasto Łódź	598 352	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Uwzględniając strukturę demograficzną, założono, że wielkość próby zostanie określona na podstawie liczby otrzymanych ankiet proporcjonalnie do struktury populacji pod względem dzielnicy zamieszkania i płci, z zastosowaniem metody warstwowo-losowej.

Wielkość próby wyznaczono metodą opartą na estymacji frakcji (Mider, Marcinkowska, 2013, s. 275), według wzoru na wielkość próby dla populacji skończonej w postaci:

$$n = \frac{p(1-p) * Z_{\alpha}^2 * N_g}{(d^2 * N_g) + [Z_{\alpha}^2 * p(1-p)]} \quad [W.1]$$

gdzie:

n – wielkość próby;

p – wielkość frakcji (proporcje) – tu zakładane jest $p = 0,5$ – co maksymalizuje iloczyn $p(1-p)$;

d – błąd maksymalny;

Z_{α} – kwantyl rozkładu normalnego dla testu dwustronnego (dla przyjętego poziomu ufności $\alpha = 0,95$ $Z_{\alpha} = 1,96$);

N_g – wielkość populacji (Mider, Marcinkowska, 2013, s. 276).

Określając wielkość próby, założono, że oczekiwany poziom ufności będzie wynosił 0,95, natomiast założony błąd maksymalny przyjęto na poziomie 5%. Oczekiwane wielkości parametrów oraz wyniki przedstawiono w tabeli 16.

Tabela 16. Wielkość próby badawczej mieszkańców Łodzi z podziałem na dzielnice według danych z dnia 31.06.2016 roku oraz maksymalny błąd statystyczny

Warstwa	Wielkość populacji badanej	Wielkość frakcji	Poziom ufności	Zakładany błąd maks.	Oczekiwana wielkość próby	Błąd maks. przy $n = 400$
	N_g	p	α	d	n	
Dzielnica Bałuty	170 441	0,5	0,95	0,05	384	4,90%
Dzielnica Górna	140 359				384	
Dzielnica Polesie	116 100				384	
Dzielnica Widzew	114 583				383	
Dzielnica Śródmieście	56 869				382	
Razem miasto Łódź	598 352				384	

Źródło: opracowanie własne.

Planowana próba badawcza obejmowała 400 mieszkańców Łodzi w wieku od 18 lat. Dla zwiększenia reprezentatywności opinii uwzględniona w badaniu liczba ankiet z poszczególnych dzielnic miała być proporcjonalna do liczby ich mieszkańców oraz – w miarę możliwości – struktury demograficznej według płci. Oczekiwany podział ankiet przedstawiono w tabeli 17.

Tabela 17. Liczba ankiet mieszkańców Łodzi planowana do badań z podziałem próby badawczej na warstwy (dzielnice i płeć) według danych z dnia 11.02.2017 roku

Warstwa	Wielkość populacji badanej	Odsetek populacji badanej	Oczekiwana wielkość próby	Oczekiwana liczba ankiet
	N_g	%	n	n_w
Dzielnica Bałuty	170 441	28,49	400	114
w tym: mężczyzn	74 743	12,49		50
kobiet	95 698	15,99		64
Dzielnica Górna	140 359	23,46		94
w tym: mężczyzn	62 614	10,46		42
kobiet	77 745	12,99		52
Dzielnica Polesie	116 100	19,40		78
w tym: mężczyzn	51 951	8,68		35
kobiet	64 149	10,72		43
Dzielnica Widzew	114 583	19,15		77
w tym: mężczyzn	51 570	8,62		35
kobiet	63 013	10,53		42
Dzielnica Śródmieście	56 869	9,50		38
w tym: mężczyzn	25 618	4,28		17
kobiet	31 251	5,22		21
Razem miasto Łódź	598 352	100,00		400

Źródło: opracowanie własne.

4.2.5. Udostępnienie kwestionariusza ankiety online

Informacja o badaniach wszczętych przez Katedrę Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego została szeroko rozpowszechniona w całej Łodzi. Odnośnik do badania realizowanego za pomocą elektronicznego kwestionariusza ankiety został udostępniony online za pośrednictwem strony Katedry – www.kbin.uni.lodz.pl i odsyłał do serwera www.survey.uni.lodz.pl (faktycznego miejsca opracowania ankiety i platformy umożliwiającej jej wypełnienie). Uzupełnienie ankiety było możliwe od 10 czerwca do końca października 2017 roku.

W celu podniesienia odsetka wypełnionych ankiet wdrożono szeroką akcję promocyjną. Wykonano plakat zachęcający do wzięcia udziału w badaniu (ilustracja 1), który został wysłany do bibliotek miejskich, siedzib Rad Osiedli oraz wywieszony w przestrzeni miejskiej. Przygotowano też baner internetowy (ilustracja 2) zamieszczony na stronie www.kbin.uni.lodz.pl oraz dystrybuowany i udostępniany za pośrednictwem Facebooka.

Ilustracje 1 i 2. Plakat i baner reklamowy promujące badania dotyczące oferty łódzkich bibliotek publicznych

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Ponadto przeprowadzono akcję mailingową z informacją o badaniu – e-maile zostały wysłane do bibliotek miejskich, wybranych łódzkich organizacji pozarządowych, najważniejszych jednostek UŁ (takich jak Biblioteka Uniwersytecka, serwis USOS, strony wydziałów). Badanie było również promowane w sieciach społecznościowych. Po upływie czasu trwania badania, w październiku 2017 roku, możliwość wypełnienia ankiety została na serwerze wyłączona.

Z uzyskanych kwestionariuszy ankiet planowano wylosować te, które złożąby się na ostateczną próbę badawczą, zgodną ze strukturą topograficzno-demograficzną miasta, z zachowaniem proporcji podanych w tabeli 17.

4.3. Prezentacja i omówienie wyników badań

W rozdziale przeanalizowano dane ilościowe zebrane w wyniku badań ankietowych. Opisano docelową próbę badawczą oraz podsumowano stopień statystycznej wiarygodności przeprowadzonych badań.

W dalszej części – zasadniczej – poddano analizie dane dotyczące barier powstrzymujących respondentów przed korzystaniem z bibliotek publicznych Łodzi oraz omówiono czynniki wpływające – zdaniem ankietowanych – na zapisanie się do biblioteki lub częstsze z niej korzystanie. Uzupełnienie stanowi rozdział, w którym omówiono wypowiedzi rodziców na temat deklaracji zapisania potomstwa do biblioteki związanych ze zmianą w ramach wskazanych czynników.

W części podsumowującej celem autorów było wyłonienie czynników mogących wpłynąć na zapisanie się do biblioteki lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców miasta pod względem najwyższej częstości wskazań. Stanowiły one podstawę do opracowania ostatniego rozdziału zawierającego wnioski końcowe i rekomendacje dla UMŁ w zakresie zmian w bibliotekach publicznych ocenionych jako niezbędne i priorytetowe.

4.3.1. Opis docelowej próby badawczej i wiarygodność badań

W wyniku badania przeprowadzonego metodą kwestionariusza elektronicznego dostępnego online uzyskano ogółem 422 wypełnione ankiety. Wśród nich za ważne uznano 389 kwestionariuszy, w których respondenci udzielili odpowiedzi na co najmniej jedno z pytań dotyczących oceny bibliotek oraz prawidłowo wypełnili metryczkę (por. tabela 18).

Tabela 18. Struktura respondentów według dzielnicy zamieszkania i płci

Dzielnica	Mężczyźni	Kobiety	Razem
Bałuty	23	88	113
Górna	22	69	91
Polesie	19	47	66
Widzew	20	39	59
Śródmieście	15	45	60
Razem	101	288	389

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Dobór próby przeprowadzono metodą warstwowo-losową. W celu zapewnienia reprezentatywności badania porównano strukturę demograficzno-geograficzną respondentów ze strukturą populacji miasta według płci i dzielnicy zamieszkania (por. tabela 19). Dla poszczególnych kategorii (dzielnica/płeć) określono oczekiwaną przy $n = 389$ liczbę ankiet według wzoru:

$$K_o = O * n \quad [W.2]$$

gdzie:

K_o – oczekiwana liczba ankiet dla kategorii;

O – odsetek populacji miasta;

n – wielkość próby.

W tabeli 19 przedstawiono przeliczoną według wzoru [W.2] oczekiwaną liczbę ankiet w poszczególnych warstwach.

Tabela 19. Oczekiwana struktura respondentów według dzielnicy zamieszkania i płci dla $N = 389$

Dzielnica	Mężczyźni	Kobiety	Razem
Bałuty	49	62	111
Górna	41	51	91
Polesie	34	41	75
Widzew	34	41	75
Śródmieście	17	20	37
Razem	174	215	389

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Następnie wyznaczono kategorię respondentów z największą niedoreprezentacją (mężczyźni, mieszkańcy Bałut: oczekiwana liczba ankiet 49, otrzymano 23 kwestionariusze) i przeliczono liczbę ankiet do wylosowania w pozostałych kategoriach, proporcjonalnie do struktury populacji (por. tabela 20).

Tabela 20. Struktura próby według dzielnicy zamieszkania i płci

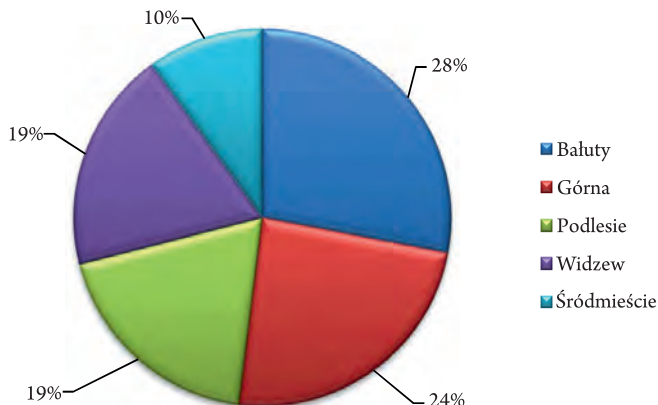
Dzielnica	Mężczyźni	Kobiety	Razem
Bałuty	23	32	57
Górna	21	26	47
Polesie	17	21	39
Widzew	16	21	38
Śródmieście	9	10	19
Razem	86	111	197

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Losowanie zrealizowano, wykorzystując funkcję generatora liczb pseudolosowych w programie Excel. Ostateczna liczba uwzględnionych w dalszych analizach ankiet wyniosła 197. Stanowiły one próbę docelową badania (N).

Szczegółowa struktura próby badawczej została przedstawiona na wykresach 4–9.

Wykres 4. Rozkład docelowej próby badawczej według dzielnic Łodzi (N = 197)

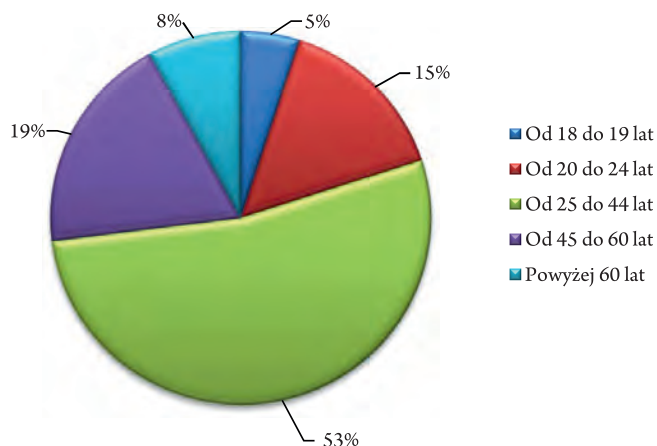

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Wylosowana próba badawcza odzwierciedlała strukturę demograficzną Łodzi z podziałem na dzielnice zamieszkania uczestników badania (por. wykres 4). Najliczniejszą grupą w docelowej próbie badawczej byli mieszkańcy Bałut (28%),

Górnej (24%), Polesia i Widzewa (po 19%). Najmniej liczną grupę respondentów stanowili mieszkańcy Śródmieścia (10%).

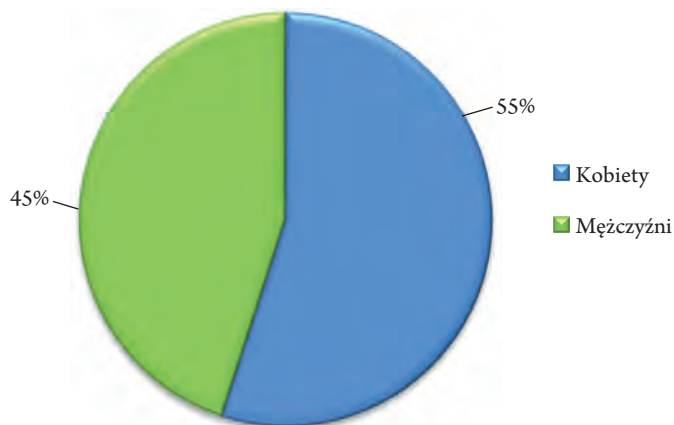
Wykres 5. Rozkład docelowej próby badawczej według wieku respondentów (N = 197)

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Struktura respondentów według wieku w wylosowanej próbie (a także we wszystkich otrzymanych kwestionariuszach) wykazała nadreprezentację osób w wieku od 25 do 44 lat (53% ankiet wobec 35% populacji miasta). Otrzymano natomiast stosunkowo niewiele kwestionariuszy od licznej w Łodzi grupy mieszkańców 60-letnich i starszych (8% przy 33% w populacji; por. wykres 5).

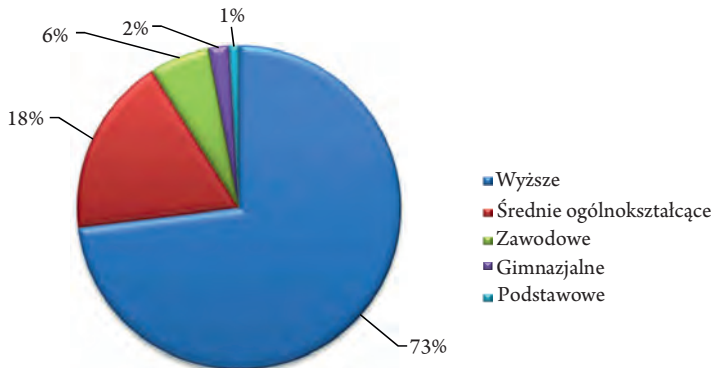
Wykres 6. Rozkład docelowej próby badawczej według płci respondentów (N = 197)

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Docelowa próba badawcza została również podzielona ze względu na płeć respondentów (por. wykres 6). W analizowanej grupie przeważały kobiety (55%) w stosunku do mężczyzn (45%).

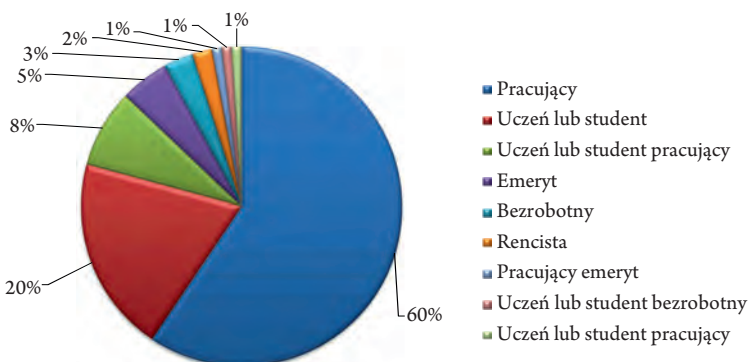
Wykres 7. Rozkład docelowej próby badawczej według wykształcenia respondentów (N = 197)

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Zdecydowana większość respondentów wylosowanych w docelowej próbie badawczej miała wykształcenie wyższe (73%), a następnie średnie ogólnokształcące (18%). Grupę pozostałych 9% respondentów stanowiły osoby z wykształceniem zawodowym, gimnazjalnym i podstawowym (por. wykres 7).

Wykres 8. Rozkład docelowej próby badawczej według statusu na rynku pracy respondentów (N = 197)

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Większość osób wylosowanych w próbie badawczej posiadała status osoby pracującej (60% respondentów). Jedną piątą próby stanowili uczniowie i studenci. Dalsze 8% próby badawczej to uczniowie lub studenci pracujący. Emeryci, renci-

ści i bezrobotni to łącznie 10% docelowej próby badawczej. Pozostałe wskazania statusu na rynku – wyodrębnione ze względu na trudność w przypisaniu ich do pozostałych grup – stanowiły 3% próby badawczej (por. wykres 8).

Wykres 9. Rozkład docelowej próby badawczej według wykonywanego zawodu respondentów (N = 197)

Źródło: opracowanie własne, 5.06.2017.

Respondenci informowali również o swoim aktualnie wykonywanym zawodzie (por. wykres 9). Z 10 grup wielkich (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 roku), uwzględnionych w odpowiedziach, najliczniej wybierano zawód „specjalista” (ponad jedna trzecia próby) oraz „pracownik biurowy” (blisko jedna piąta). Dalsze 10% próby stanowiły osoby pracujące w zawodach grupy 1 (przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy, dyrektorzy lub kierownicy). Pozostałe grupy łącznie stanowiły 10% docelowej próby badawczej. W pytaniu o zawód 20% respondentów udzieliło odpowiedzi „nie dotyczy” – grupa ta obejmuje przede wszystkim uczniów, studentów oraz osoby nieaktywne zawodowo (emeryci i renciści).

Maksymalny błąd statystyczny dla próby $N = 197$ ¹⁹, przy wielkości populacji 598 352 i założonym poziomie ufności **0,95** wynosi **6,98%**, co zostało obliczone zgodnie ze wzorem [W.1], zamieszczonym w podrozdziale 4.2.4.

¹⁹ Należy zaznaczyć, że liczba uwzględnionych ankiet nie zawsze odpowiadała liczbie uzyskanych odpowiedzi na poszczególne pytania, gdyż nie każdy z respondentów udzielił odpowiedzi na wszystkie pytania ankiety. W poszczególnych grupach pytań liczba uzyskanych odpowiedzi zawierała się w zakresie od $N = 178$ do $N = 197$, co zostało zaznaczone w kolejnych podrozdziałach przy każdym z wykresów ilustrujących wyniki badania.

W analizie zwrócono uwagę na wyłonione kategorie, które dla czytelności oznaczono na wykresach w zróżnicowanej kolorystyce (por. tabela 21).

Tabela 21. Przyjęta kolorystyka dla oznaczenia kategorii czynników wpływających na zapisanie się do biblioteki publicznej lub na intensywniejsze korzystanie z niej przez mieszkańców Łodzi

Przyjęta kolorystyka wykresów	Kategoria
1	Zbiory
2	Personel
3	Organizacja i usługi
4	Wnętrze i wyposażenie
5	Lokalizacja
6	Informacja o bibliotekach i ich zbiorach

Źródło: opracowanie własne.

4.3.2. Bariery powstrzymujące respondentów przed korzystaniem z bibliotek publicznych

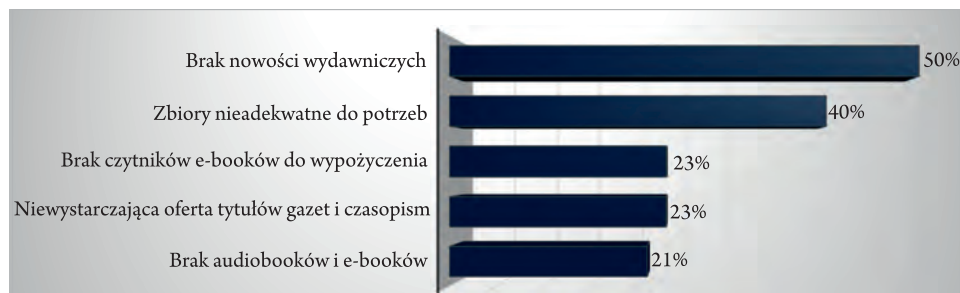
Pierwsza część analizy danych została poświęcona barierom, które utrudniają/uniemożliwiają korzystanie z bibliotek lub sprawiają, że potencjalni klienci nie chcą z nich korzystać. Ankietowanych zapytano, które z wymienionych czynników uznają za bariery w korzystaniu z usług lub zasobów bibliotek publicznych Łodzi.

Zdiagnozowane w badaniu przeszkody zostały podzielone na 6 kategorii dotyczących: zbiorów (opisane w podrozdziale 4.2.2.1), personelu, organizacji i usług (podrozdział 4.2.2.2), wnętrza i wyposażenia (podrozdział 4.2.2.3) oraz lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach (podrozdział 4.2.2.4).

4.3.2.1. Bariery dotyczące zbiorów

Odpowiedzi zebrane w przeprowadzonym badaniu dowodzą, że najistotniejszą barierą dostrzeżoną przez respondentów był brak nowości wydawniczych w łódzkich bibliotekach – zwróciła na to uwagę częściej niż co druga przebadana osoba (por. wykres 10). Czterech na dziesięciu respondentów było zdania, że barierą powstrzymującą ich w dostępie do zbiorów bibliotecznych jest fakt, że są one nieadekwatne do ich potrzeb. Trzy dalsze bariery zostały ocenione na podobnym poziomie około 20% – był to brak możliwości wypożyczenia czytników e-booków oraz niesatysfakcjonująca oferta prasy dostępnej w bibliotece: na obie bariery wskazało 23% spośród przebadanej grupy respondentów; z kolei 21% skonstratowało, że przeszkodą jest w ich przypadku brak audiobooków i e-booków w bibliotece.

Wykres 10. Bariery dotyczące zbiorów bibliotek publicznych według mieszkańców Łodzi (N = 197)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.2.2. Bariery dotyczące personelu, organizacji i usług

W toku badania ustalono, że odsetek wskazań barier związanych z personelem, organizacją i usługami łódzkich bibliotek publicznych waha się pomiędzy 8 a 37% (por. wykres 11). Wśród najważniejszych przeszkód dotyczących tego obszaru respondenci wymienili utrudniony dostęp do zbiorów innych bibliotek niż ta, w której są zarejestrowani. Na tę barierę wskazało 37% osób. Trochę rzadziej niż co czwarty przebadany za przeszkodę uznał niedogodne godziny pracy biblioteki. Podobny odsetek osób (23%) wymienił brak atrakcyjnej oferty kulturalnej proponowanej przez biblioteki. Co piąty respondent miał zastrzeżenia do oferty szkoleniowej biblioteki. Jedynie 8% mieszkańców Łodzi za barierę uznało niekompetencję personelu.

Wykres 11. Bariery dotyczące personelu, organizacji i usług bibliotek publicznych według mieszkańców Łodzi (N = 197)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.2.3. Bariery dotyczące wnętrza i wyposażenia

Przeprowadzona analiza barier umożliwiła ocenę zjawiska w zakresie aspektów architektonicznych i aranżacji wnętrz bibliotek (por. wykres 12). Na problem nieatrakcyjnego (zaniedbanego) wnętrza zwróciło uwagę 35% przebadanych. Na podobnym poziomie oceniono zaobserwowany w łódzkich bibliotekach brak udogodnień dla osób z dysfunkcjami oraz osób niepełnosprawnych. Tę barierę w funkcjonowaniu łódzkich bibliotek publicznych dostrzegło 31% ankietowanych. W pewnym zakresie przeszkodą okazał się również brak wydzielonego miejsca do spotkań oraz brak przestrzeni do pracy grupowej. Pierwszą z wymienionych barier wymieniło 30%, drugą natomiast – 29% przebadanych osób. Na identycznym poziomie uplasował się także jako bariera brak możliwości zakupu napojów w bibliotece.

Wykres 12. Bariery dotyczące wnętrza i wyposażenia bibliotek publicznych według mieszkańców Łodzi (N = 197)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

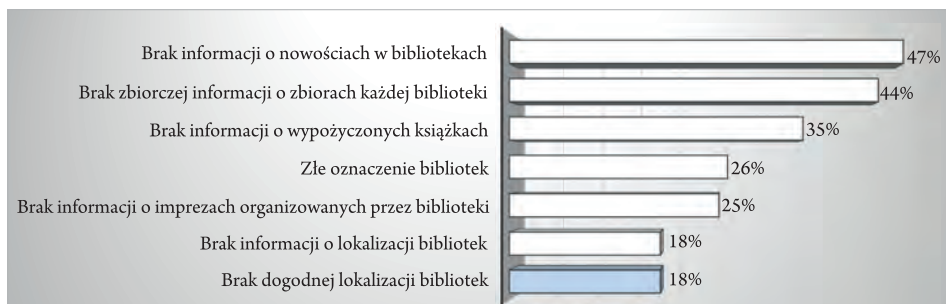
Pozostałe 4 wymienione w formularzu ankiety bariery związane z wnętrzem i wyposażeniem bibliotek znalazły się, gdy mowa o odsetku odpowiedzi pozytywnych, na poziomie 20–25%. Należały do nich: brak udogodnień dla matek z małymi dziećmi (25%), brak przestrzeni do zabaw dla dzieci (22%), brak publicznego dostępu do Internetu (21%) oraz brak komputera do użytku czytelników (20%).

4.3.2.4. Bariery dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach

Analiza barier związanych z lokalizacją, informacją o bibliotece, a także informacją o zbiorach bibliotecznych pozwala stwierdzić, że najistotniejszym czynnikiem utrudniającym efektywne korzystanie respondentom z bibliotek jest brak informa-

cji o nowościach w filiach bibliotecznych. Takiej odpowiedzi udzieliło 47% przebadanych osób (por. wykres 13). Równie istotny okazał się brak zbiorczej informacji o zbiorach każdej z placówek; 35% respondentów stwierdziło, że barierą jest też brak informacji o wypożyczonych książkach. W mniejszym zakresie problematyczne okazało się dla uczestników badania złe oznakowanie bibliotek (26% wskazań) oraz brak informacji o imprezach organizowanych przez biblioteki (25%). Najniższą liczbę wskazań odnotowano w przypadku barier dotyczących lokalizacji łódzkich bibliotek publicznych – 18% uczestników badania stwierdziło, że brak informacji o lokalizacji bibliotek oraz brak ich dogodnej lokalizacji jest problemem. Wskaźnik jest najniższy, ale gdyby wnikliwiej przeanalizować tę informację, to należałoby stwierdzić, że prawie jeden na pięciu przebadanych nie jest usatysfakcjonowany z lokalizacji placówki.

Wykres 13. Bariery dotyczące lokalizacji oraz informacji o bibliotekach publicznych i ich zbiorach według mieszkańców Łodzi (N = 197)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.3. Czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania się do biblioteki publicznej lub na polepszenie komfortu korzystania z obecnej oferty. Ocena wagi czynników przez ankietowanych

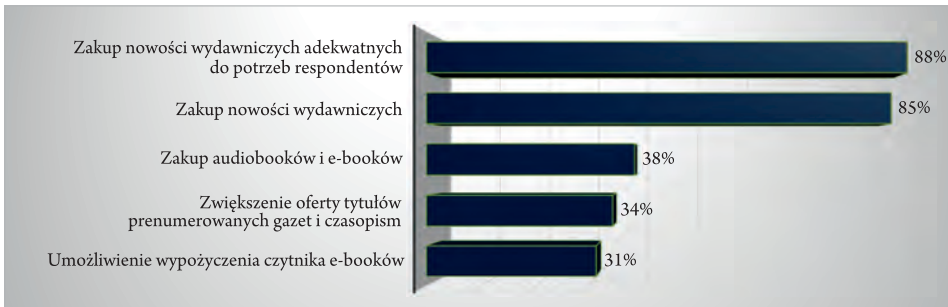
Analizę czynników, które – zdaniem respondentów – wpłynęłyby na zapisanie się do łódzkich bibliotek publicznych, skonfrontowano z ich oceną istotności danego zagadnienia. Należy zwrócić uwagę, że choć w większości czynniki podane w badaniu ocenie były często wskazywane, to ocena istotności (ważności) niektórych była niższa. Ogólna tendencja została jednak zachowana.

4.3.3.1. Czynniki dotyczące zbiorów

Wśród związanych ze zbiorami czynników determinujących zapisanie się respondentów do biblioteki można wyróżnić dwie kategorie odpowiedzi. Pierwszą z nich są te związane z wysoko ocenionymi stwierdzeniami dotyczącymi zakupu

nowości wydawniczych adekwatnych do potrzeb respondentów (wskazanie 88% ogółu przebadanych), a także zakup nowości wydawniczych (85% wskazań; por. wykres 14). W drugiej kategorii znalazły się takie stwierdzenia, jak: zakup audiobooków i e-booków (38%), zwiększenie oferty tytułów prenumerowanych gazet i czasopism (34%), wprowadzenie do oferty wypożyczenia czytników e-booków (31%).

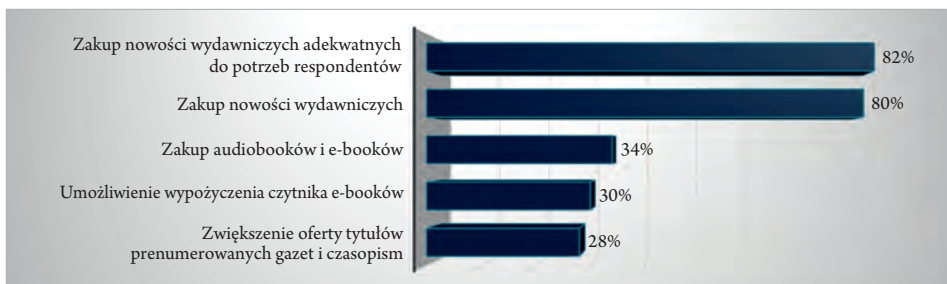
Wykres 14. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: zbiory (N = 182)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Co ważne, w niemal identyczny sposób respondenci dokonali oceny poziomu istotności tychże zagadnień (por. wykres 15). Ważę zakupu nowości podkreśliło 82% badanych, zakup nowości wydawniczych adekwatnych do potrzeb zaznaczyło 80% mieszkańców Łodzi. Wyniki na wykresach 14 i 15 są zbliżone, różnice we wskaźnikach oceniono jako nieistotne, sięgające maksymalnie 6%.

Wykres 15. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: zbiory (N = 178)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

W ocenie ważności proponowanych zmian ważniejsze okazało się umożliwienie wypożyczenia czytników e-booków (30%) od zwiększenia oferty tytułów

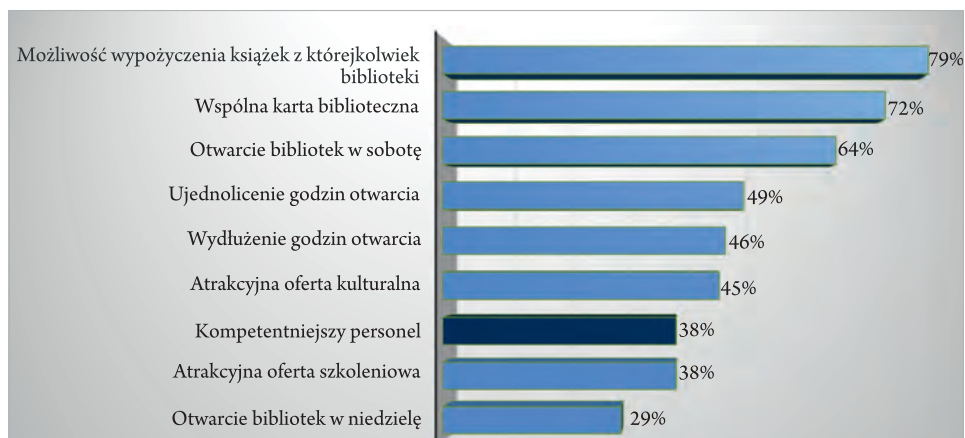
prasy (28%) – inaczej niż w przypadku listy czynników determinujących zapisanie się respondenta do biblioteki. Należy jednak podkreślić, że tutaj również zarejestrowane różnice nie są istotne statystycznie.

4.3.3.2. Czynniki dotyczące personelu, organizacji i usług

Do najczęściej wskazywanych przez ankietowanych czynników wpływających na zapisanie się do biblioteki pozostaje wprowadzenie możliwości wypożyczenia książek z dowolnej biblioteki na terenie miasta za pośrednictwem placówki macierzystej (por. wykres 16). Czynnikiem ten zaznaczyły niemalże cztery na pięć osób, które wzięły udział w badaniu. Kolejnym często wymienianym czynnikiem było wprowadzenie wspólnej karty bibliotecznej, która została uznana za element implikujący zapisanie się do biblioteki przez 72% respondentów.

Pewną rozbieżność można zaobserwować w przypadku analizy odpowiedzi respondentów dotyczących zagadnienia godzin otwarcia oraz ich wpływu na zapisanie się do biblioteki. Więcej osób (49%) było za ujednoczeniem godzin pracy bibliotek niż za ich wydłużeniem (46%). Różnica sięgająca 3% nie jest jednak wielka. Uatrakcyjnienie oferty kulturalnej oraz oferty szkoleniowej spowodowałyby, według deklaracji, zapisanie się odpowiednio 45% i 38% uczestników badania. Ponadto również 38% respondentów za czynnik wpływający na zapisanie się do bibliotek uznała poprawę kompetencji personelu. Najrzadziej wskazywano na otwarcie bibliotek w niedzielę – czynnik ten zaznaczyło w trakcie badania 29% ankietowanych.

Wykres 16. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: personel, organizacja i usługi (N = 182)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Wykres istotności zmian (por. wykres 17) jest zasadniczo zbieżny z listą czynników determinujących zapisanie się do biblioteki. Ponownie jako najistotniejszą możliwość uczestnicy badania wymieniali wypożyczenie książek z innej biblioteki za pośrednictwem tej, do której są zapisani (wskaźnik odpowiedzi na poziomie 72%), jak również – wprowadzenie wspólnej karty bibliotecznej (odpowiedzi 68% respondentów). Za ważne zagadnienie uznano także otwarcie bibliotek w sobotę (co drugi ankietowany wskazał na istotność tej zmiany) i ujednoczenie godzin otwarcia placówek bibliotecznych – w tym przypadku wskaźnik zaznaczeń był nieco niższy i wyniósł 45%. Wydłużenie godzin otwarcia bibliotek okazało się ważne dla 39% respondentów. Na zbliżonym poziomie (36%) oszacowano istotność problemu kompetencji personelu.

Dość dużą rozbieżność – sięgającą 8% – odnotowano między kolejnymi pytaniami o ocenę istotności zmian w zakresie oferty kulturalnej i szkoleniowej łódzkich bibliotek publicznych. Ofertę kulturalną uznało za ważną 34% respondentów, natomiast szkoleniową – 26%. W przygotowanym zestawieniu najmniej istotne okazało się otwarcie bibliotek w niedzielę. Za ważne uznał to zagadnienie co czwarty uczestnik badania.

Wykres 17. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: personel, organizacja i usługi (N = 178)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.3.3. Czynniki dotyczące wnętrza i wyposażenia

Czynniki związane z wnętrzem i wyposażeniem łódzkich bibliotek publicznych, determinujące zapisanie się do biblioteki otrzymały niższe współczynniki odpowiedzi w stosunku do wcześniej omówionych zagadnień (por. wykres 18). Z pewnością dostosowanie budynków bibliotek do potrzeb klientów z dysfunk-

cjami oraz osób niepełnosprawnych wpłynęłoby, ich zdaniem, na zapisanie się do biblioteki – taką odpowiedź wybrało 57% uczestników badania. Zbliżona liczba respondentów wypowiedziała się na temat organizacji dostępu do Internetu, a także udostępnienia komputerów do użytku czytelników (odpowiednio 56 i 54%) jako czynników mogących wpłynąć pozytywnie na fakt zapisania się do biblioteki. Dla 52% przebadanych takim czynnikiem byłoby podniesienie wartości architektonicznej budynku bibliotecznego; 10% osób mniej uważało, że mogłaby na to wpłynąć aranżacja kąjaka do pracy grupowej.

W przypadku pozostałych czterech czynników wskaźnik odpowiedzi był niższy niż 40% – mniejszym zainteresowaniem cieszyło się wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich (39%), organizacja przestrzeni dla matek z małymi dziećmi (38%), organizacja przestrzeni do zabaw dla dzieci (34%). Najrzadziej wskazywano na zapewnienie dostępu do automatu z napojami jako czynnika determinującego zapisanie się do biblioteki (odpowiedź co trzeciej osoby).

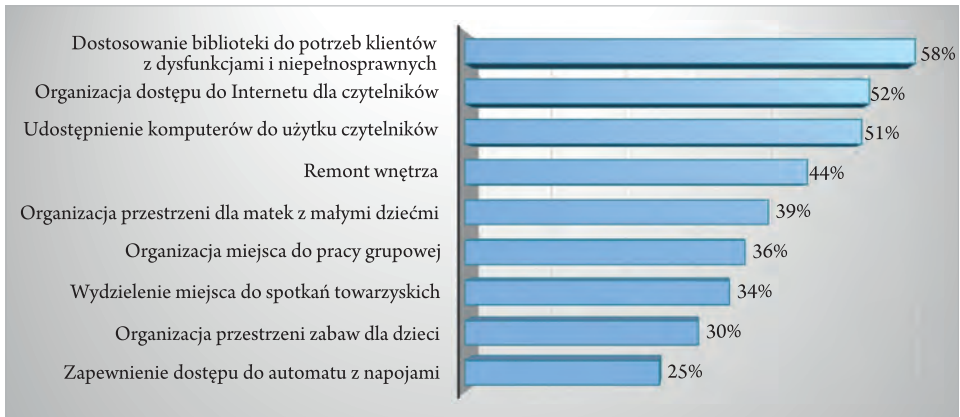
Wykres 18. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: wnętrze i wyposażenie (N = 182)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

W toku oceny istotności wymienionych czynników wykonanej przez respondentów największe rozbieżności zaobserwowano wśród czynników z mniejszym wskaźnikiem odpowiedzi. O ile – w takiej samej kolejności – ponownie wymieniano dostosowanie biblioteki do potrzeb klientów z dysfunkcjami i osób niepełnosprawnych, organizację dostępu do Internetu i udostępnienie komputerów dla czytelników czy remont wnętrza, to na kolejnej pozycji, gdy mowa o ocenie ważności zagadnienia, znalazła się jednak organizacja przestrzeni dla matek z małymi dziećmi, a dopiero dalej – organizacja miejsca do pracy grupowej. Obecność w bibliotece automatu z napojami okazała się istotna dla co czwartego przebadanego (por. wykres 19).

Wykres 19. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: wnętrze i wyposażenie (N = 178)

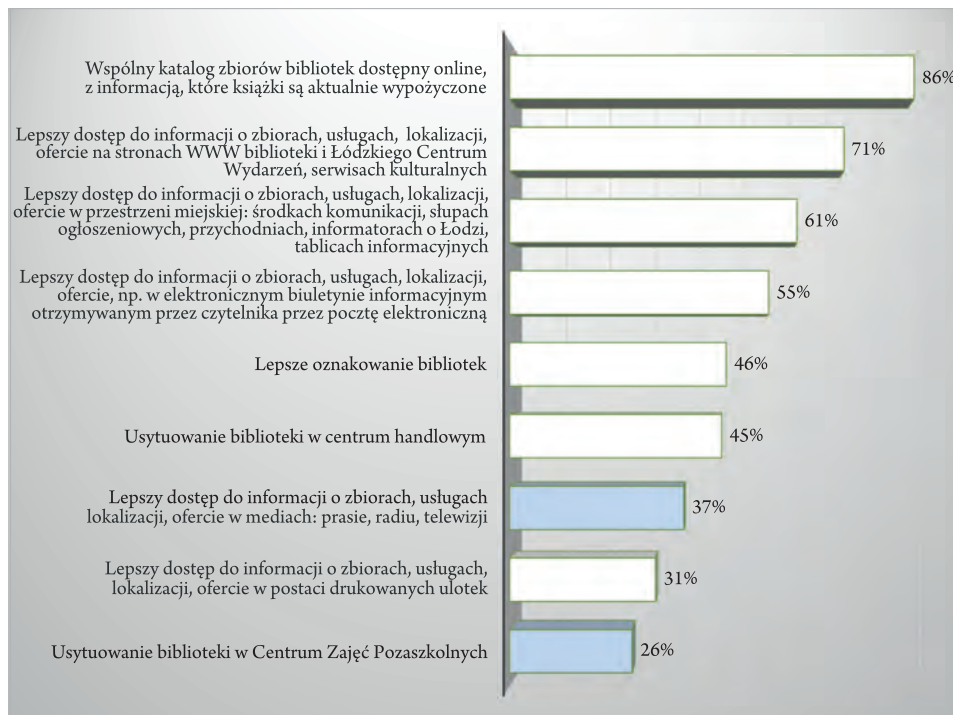
Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.3.4. Czynniki dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i jej zbiorach

Na zapisanie się do biblioteki najwyższy wpływ miałyby powstanie wspólnego katalogu zbiorów bibliotek dostępnego online (takiej odpowiedzi udzieliło aż 86% respondentów), a także lepszy dostęp do informacji o zbiorach, usługach, lokalizacji, ofercie na stronach internetowych bibliotek i Łódzkiego Centrum Wydarzeń oraz w serwisach kulturalnych (71%) i przestrzeni miejskiej: w środkach komunikacji, na słupach ogłoszeniowych, w przychodniach, informatorach o Łodzi, na tablicach (61%). Nieco mniejsza grupa respondentów za taki czynnik, mający wpływ na zapisanie się do bibliotek, uznała obecność tego typu informacji w biuletynie, który chciałaby otrzymywać drogą elektroniczną (55% wskazań); 46% spodziewałoby się takiej informacji w środkach masowego przekazu – prasie, radiu, telewizji.

Kolejne 4 czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki zaznaczyła w kwestionariuszu badania mniej niż połowa respondentów: 45% uznało lepsze oznakowanie bibliotek, 37% usytuowanie biblioteki w centrum handlowym, 31% – lepszy dostęp do informacji o ofercie bibliotek za pośrednictwem drukowanych ulotek oraz 26% – usytuowanie biblioteki w Centrum Zajęć Pozaszkolnych (por. wykres 20).

Wykres 20. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: lokalizacja oraz informacja o bibliotekach i ich zbiorach (N = 182)

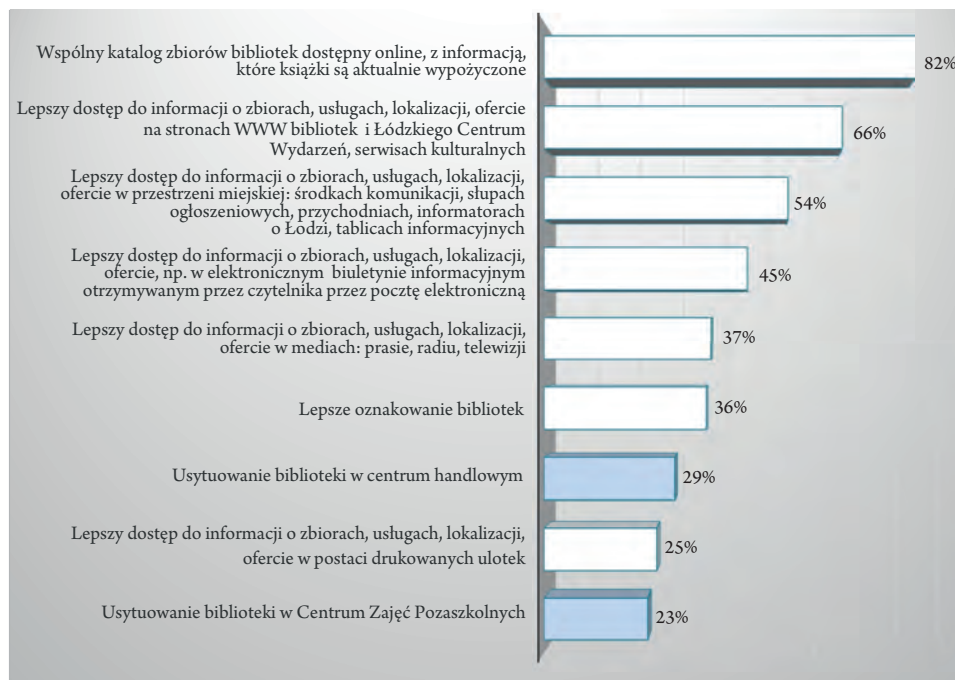
Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Należy zaznaczyć, że analiza tej kategorii dostarcza najwięcej rozbieżności pomiędzy wskazanymi przez respondentów czynnikami a oceną ich wagi (por. wykresy 20 i 21). Do najważniejszych czynników ankietowani zakwalifikowali: opracowanie wspólnego katalogu zbiorów bibliotek z informacją, które publikacje są wypożyczone (86%), lepszy dostęp do informacji o zbiorach realizowany przez strony internetowe, w tym stronę Łódzkiego Centrum Wydarzeń (71%), informacje w przestrzeni miejskiej (61%), elektroniczny biuletyn informacyjny (55%), jak również informację medialną – prasową, radiową i telewizyjną (46%).

Około jedna na trzy do pięciu osób za ważne uznała lokowanie biblioteki w centrum handlowym (29%) i w Centrum Zajęć Pozaszkolnych (23% wskazań).

Różnice między czynnikami determinującymi zapisanie się do biblioteki publicznej a ocena ważności danych czynników najczęściej nie wychodziła poza 6%. Wyjątkami były: lepsze oznakowanie bibliotek oraz poprawa dostępu do informacji o bibliotekach w mediach, w których to przypadkach rozbieżności sięgnęły niemalże 10% (por. wykresy 20 i 21).

Wykres 21. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: lokalizacja oraz informacja o bibliotekach i ich zbiorach (N = 178)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.3.5. Zróżnicowanie oceny czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci i dzielnicy zamieszkania

Reprezentatywna metoda doboru próby, uwzględniająca strukturę populacji Łodzi ze względu na płeć oraz dzielnicę zamieszkania, pozwoliła na dokonanie oceny zróżnicowania opinii kobiet i mężczyzn, a także – niezależnie – mieszkańców poszczególnych dzielnic miasta.

W podrozdziale omówiono czynniki, dla których różnice między wskazaniami respondentów należących do poszczególnych kategorii mieściły się w 2 najwyższych percentylach przedziału zróżnicowania ocen (80–100%).

Choć większość uwzględnionych w badaniach czynników zmian była podobnie oceniana przez kobiety i mężczyzn, w przypadku 7 z nich zaobserwowano istotne statystycznie różnice w opiniach o ich wpływie na decyzję o zapisaniu się do biblioteki (por. wykres 22, tabela 22). Największe zróżnicowanie zdań dotyczyło zwiększenia oferty prenumerowanych gazet i czasopism, które za istotne uznało 26% ko-

biet i aż 45% mężczyzn (odsetek dla całej próby 34%), a zatem różnica wskaźników sięgnęła 19%. Respondenci obu płci oceniający wagę czynnika „kompetentniejszy personel, doskonały zawodowo”, różnili się w obu grupach o 17%; był on istotniejszy dla kobiet (45%) niż dla mężczyzn (28%). Trzecim czynnikiem, inaczej ocenianym przez interesujące nas grupy respondentów było „dostosowanie biblioteki do potrzeb klientów niepełnosprawnych i z dysfunkcjami”. Zmiana ta została uznana za czynnik determinujący przez 60% kobiet i 46% mężczyzn²⁰, a zatem różnica sięgnęła w tym przypadku 14%. Pozostałe 4 odnotowane, uznane za istotne, różnice oscylowały między 9 a 11%. Do tej grupy zaliczyły się: ujednoczenie godzin otwarcia we wszystkich bibliotekach, atrakcyjna oferta kulturalna, wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich i usytuowanie biblioteki w Centrum Zajęć Pozaszkolnych. Najbardziej zaskakującymi wynikami okazały się odnotowany większy wskaźnik wśród mężczyzn w zakresie potrzeby wydzielenia w bibliotece miejsca do spotkań towarzyskich i opracowania atrakcyjnej oferty kulturalnej. W tej kategorii spodziewano się odwrotnej proporcji. Warto byłoby przeprowadzić dodatkowe badania dotyczące bibliotecznych ofert kulturalnych kierowanych do płci męskiej.

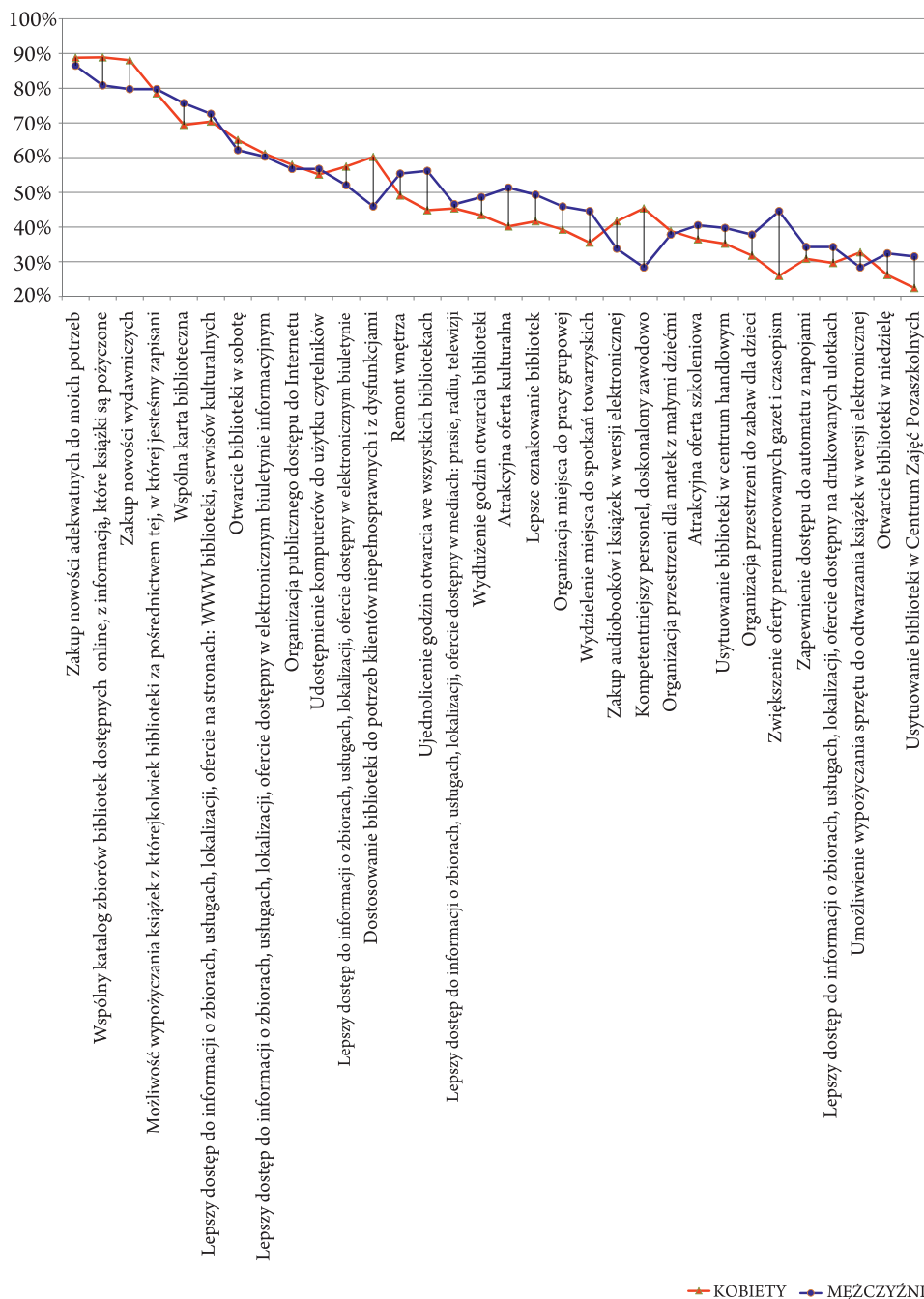
Tabela 22. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci respondentów: najwyższe różnice wskaźników

Czynnik	Płeć		
	kobiety	mężczyźni	różnica
Zwiększenie oferty prenumerowanych gazet i czasopism	26%	45%	19%
Kompetentniejszy personel, doskonały zawodowo	45%	28%	17%
Dostosowanie biblioteki do potrzeb klientów niepełnosprawnych i z dysfunkcjami	60%	46%	14%
Ujednoczenie godzin otwarcia we wszystkich bibliotekach	45%	56%	11%
Atrakcyjna oferta kulturalna	40%	51%	11%
Wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich	36%	45%	9%
Usytuowanie biblioteki w Centrum Zajęć Pozaszkolnych	22%	32%	9%

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

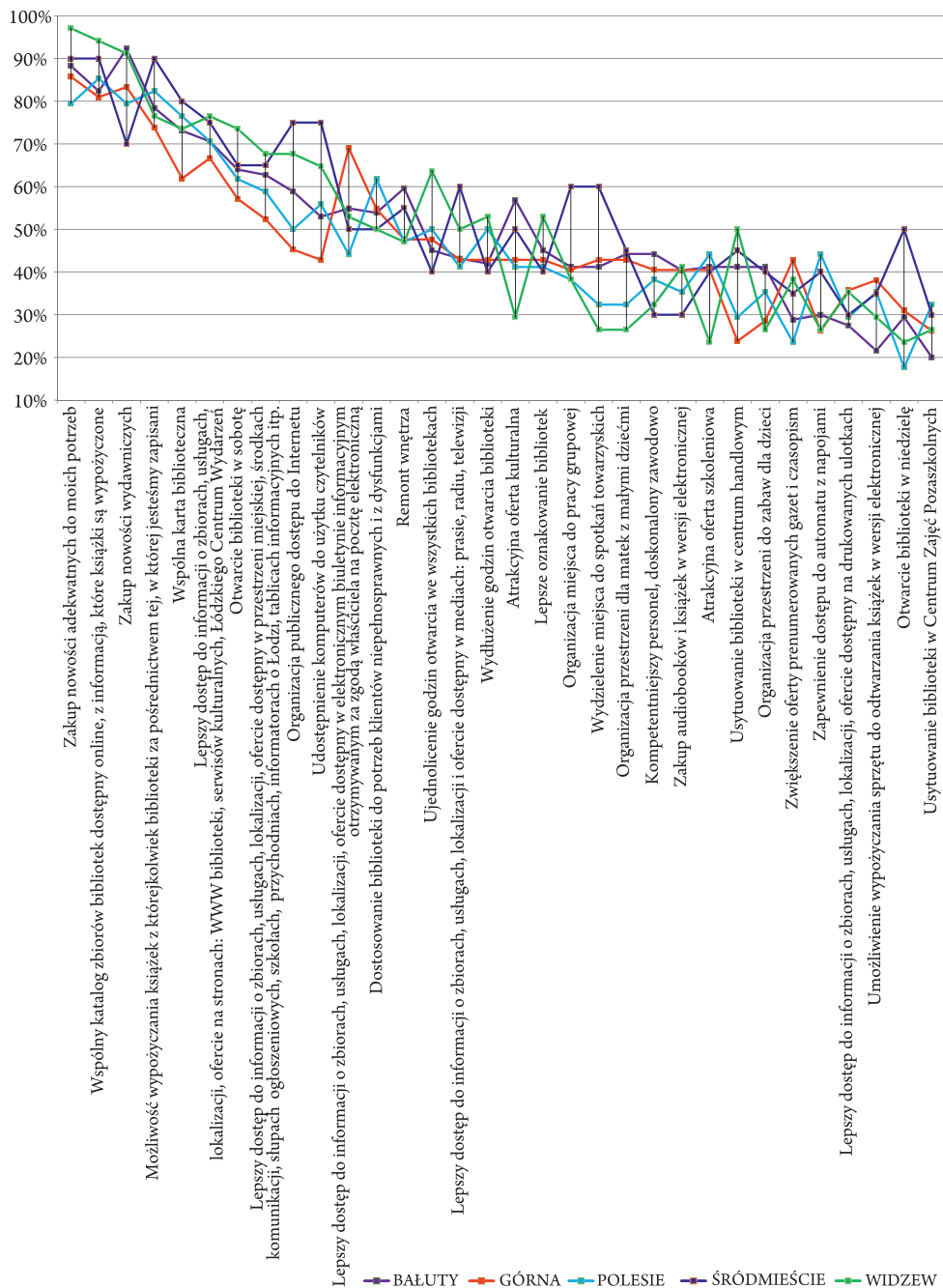
²⁰ Ustalenie przyczyn zaobserwowanego zróżnicowania wykracza poza przyjęty zakres opracowania. Próba ich wyjaśnienia powinna być jednak przedmiotem dalszych badań szczegółowych, a obserwacja dotycząca zainteresowania prasą i czasopismami wśród mężczyzn mogłaby mieć także zastosowanie praktyczne, np. przy doborze tematyki prenumerowanych periodyków.

Wykres 22. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 23. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według dzielnicy zamieszkania respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Znacznie większe zróżnicowanie opinii na temat czynników decydujących o zapisaniu się do biblioteki publicznej lub częstszym korzystaniu z niej zauważono pomiędzy respondentami z różnych dzielnic Łodzi – w kilku wypadkach różnice przekraczały 30%. Największe dysproporcje wystąpiły w ocenach czynników, które w całej próbie mieściły się „w środku stawki” lub należały nawet do rzadko wybieranych (por. wykres 23, tabela 23). Wśród zmian, które najbardziej różnicowały wybory mieszkańców poszczególnych dzielnic, znalazły się: „wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich” (za czynnik decydujący o zapisaniu się do biblioteki uznało go 26% respondentów z Widzewa i aż 60% ze Śródmieścia, przy średniej dla całej próby wynoszącej 39%), „otwarcie biblioteki w niedzielę” (18% z Polesia i 50% ze Śródmieścia, 29% w całej próbie), „udostępnienie komputerów do użytku czytelników” (43% z Górnej i 75% ze Śródmieścia, średnia dla próby 56%) oraz „organizacja publicznego dostępu do Internetu” (45% respondentów z Górnej i 75% ze Śródmieścia, średnia dla próby 57%). Do pozostałych czynników, których wybór cechował się dużym zróżnicowaniem ze względu na miejsce zamieszkania respondentów należały „atrakcyjna oferta kulturalna”, „usytuowanie biblioteki w centrum handlowym” oraz „lepszy dostęp do informacji

Tabela 23. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według dzielnic zamieszkania respondentów: najwyższe różnice wskaźników

Czynnik	Dzielnica					Najwyższa różnica
	Bałuty	Górna	Polesie	Śródmieście	Widzew	
Wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich	41%	43%	32%	60%	26%	34%
Otwarcie biblioteki w niedzielę	29%	31%	18%	50%	24%	32%
Udostępnienie komputerów do użytku czytelników	53%	43%	56%	75%	65%	32%
Organizacja publicznego dostępu do Internetu	59%	45%	50%	75%	68%	30%
Atrakcyjna oferta kulturalna	57%	43%	41%	50%	29%	27%
Usytuowanie biblioteki w centrum handlowym	41%	24%	29%	45%	50%	26%
Lepszy dostęp do informacji o zbiorach, usługach, lokalizacji, ofercie dostępny w elektronicznym biuletynie informacyjnym otrzymywanym za zgodą właściciela na pocztę elektroniczną	55%	69%	44%	50%	53%	25%

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21. Czerwonym kolorem zaznaczono najwyższe odsetki otrzymane dla każdego z uwzględnionych czynników.

o zbiorach, usługach, lokalizacji, ofercie dostępny w elektronicznym biuletynie informacyjnym otrzymywanym za zgodą właściciela na pocztę elektroniczną”.

Warto podkreślić, że największą odmiennością na tle całej próby cechowały się opinie mieszkańców Śródmieścia, którzy częściej niż reszta próby wybierali czynniki związane z wyposażeniem oraz organizacją pracy bibliotek. Użytkownicy wyraźnie akcentowali potrzebę dostępu do komputerów oraz Internetu w bibliotekach i – jako jedyna grupa respondentów – w dużej części życzyliby sobie otwarcia biblioteki również w niedzielę.

O ile potrzeby mieszkańców Śródmieścia w wielu kategoriach przewyższały przeciętną ocenę poszczególnych czynników, to wśród mieszkańców Górnej dla kilku czynników ocenianych jako najważniejsze w całej próbie, oceny były istotnie niższe od średniej. W tej dzielnicy znacznie rzadziej wybierano np. „wspólną kartę biblioteczną”, „możliwość wypożyczania książek z którejkolwiek biblioteki...” czy w szczególności czynniki związane z udostępnieniem komputerów i Internetu czytelnikom.

Mogłoby się wydawać, że zaobserwowane zróżnicowanie opinii w poszczególnych dzielnicach wynika przede wszystkim z niejednorodnych regulaminów i zasad funkcjonowania bibliotek w każdej z dzielnic lub z różnic w wyposażeniu w sprzęt i systemy biblioteczne, jednak kierunek obserwowanych w badaniach odchyień wyników nie zgadza się z rzeczywistym wyposażeniem i sytuacją poszczególnych placówek. Dotyczy to w szczególności Śródmieścia, w którym np. niemal wszystkie filie zostały skomputeryzowane, a także oferowały swoim użytkownikom dostęp do komputerów i Internetu²¹. Żadna z łódzkich bibliotek publicznych nie jest czynna w niedzielę, więc ten czynnik nie powinien różnicować opinii respondentów, jednak w Śródmieściu potrzebę otwarcia placówek w dodatkowym dniu wybrało blisko dwukrotnie więcej respondentów niż w czterech pozostałych dzielnicach. Wyjaśnienia zaobserwowanych odmienności należy zatem poszukiwać raczej poza bibliotekami, być może w strukturze mieszkańców poszczególnych regionów. Śródmieście – najstarsza dzielnica Łodzi, stanowiąca zarazem centrum miasta, jest zamieszkiwana przede wszystkim przez osoby starsze i często jedynie odwiedzana przez młodszych mieszkańców. Duża część śródmiejskiej społeczności nie ma w prywatnych domach komputerów i dostępu do Internetu, a w tej sytuacji biblioteka odgrywa dla niej rolę „okna na świat”.

Wyjaśnienie obserwowanych odmienności w opiniach mieszkańców poszczególnych dzielnic wymaga dodatkowych, szczegółowych badań, warto jednak podkreślić, że z otrzymanych rezultatów wynika konieczność zindywidualizowania

²¹ W niektórych bibliotekach zlokalizowanych w innych dzielnicach Łodzi funkcjonowały ograniczenia dotyczące dostępu do sprzętu komputerowego i/lub Internetu (por. Marciniak [et al.] red., 2016, s. 19–20, 44, 52).

podejścia do potrzeb bibliotek i ich użytkowników; podejmując decyzję o wprowadzanych zmianach w miejskich bibliotekach Łodzi, należy uwzględnić niejednorodność oczekiwań mieszkańców różnych regionów miasta.

4.3.4. Czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania do biblioteki publicznej swoich dzieci

Odpowiedzi dotyczące czynników wpływających na zapisanie do biblioteki publicznej swoich dzieci udzielali w kwestionariuszu badania jedynie ci respondenci, którzy w metryczce zadeklarowali posiadanie niepełnoletnich dzieci. Do analizy wzięto pod uwagę 79 spośród wszystkich 389 poprawnie wypełnionych ankiet. W tej fazie badania zrezygnowano ze strukturyzacji próby według dzielnic zamieszkania i płci rodziców, ponieważ czynniki te nie mają wpływu na strukturę populacji rodzin w mieście. Odpowiedzi dotyczących czynników wpływających na decyzję zapisania do biblioteki swoich dzieci zdecydowanie częściej udzielały kobiety (62 osoby; 78% próby), osoby w wieku 25–44 lat (64 respondentów z 79; 81%) i osoby z wykształceniem wyższym (63 rodziców; 80% próby). Ze względu na znaczną nadreprezentację w tych kategoriach analizowana próba nie jest reprezentatywna dla całej populacji rodziców, zaś ta część badań ma charakter analizy zbiorowości incydentalnej.

Strukturę badanej grupy respondentów pod względem płci i wieku rodziców oraz wieku dzieci przedstawiono w tabeli 24. Pytania w tej części badania były wielokrotnego wyboru.

Tabela 24. Struktura próby badawczej w badaniach preferencji rodziców dotyczących czynników, które wpłynęłyby na zapisanie ich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi

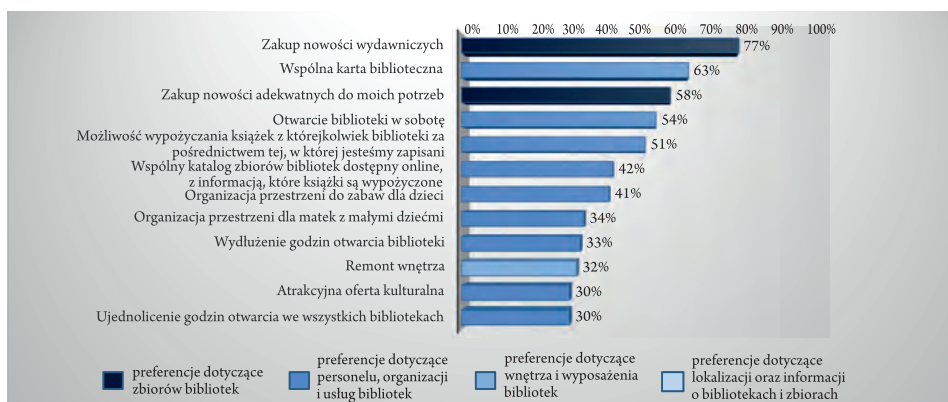
Płeć i wiek rodziców – respondentów	Liczba respondentów	Liczba dzieci niepełnoletnich			
		razem	w tym w wieku 0–3 lat	w tym w wieku 4–6 lat	w tym w wieku 7–18 lat
Kobiety	62	94	25	20	49
w tym:					
od 18 do 19 lat	1	1	1	0	0
od 20 do 24 lat	2	2	1	0	1
od 25 do 44 lat	51	82	23	20	39
od 45 do 60 lat	7	8	0	0	8
powyżej 60 lat	1	1	1	0	0
Mężczyźni	17	22	8	4	10
w tym:					
od 25 do 44 lat	13	17	7	3	7
od 45 do 60 lat	4	5	0	1	4
Suma końcowa	79	116	33	24	59

Źródło: opracowanie własne.

4.3.4.1. Najczęściej i najrzadziej wybierane czynniki wpływające na zapisanie dzieci do biblioteki publicznej

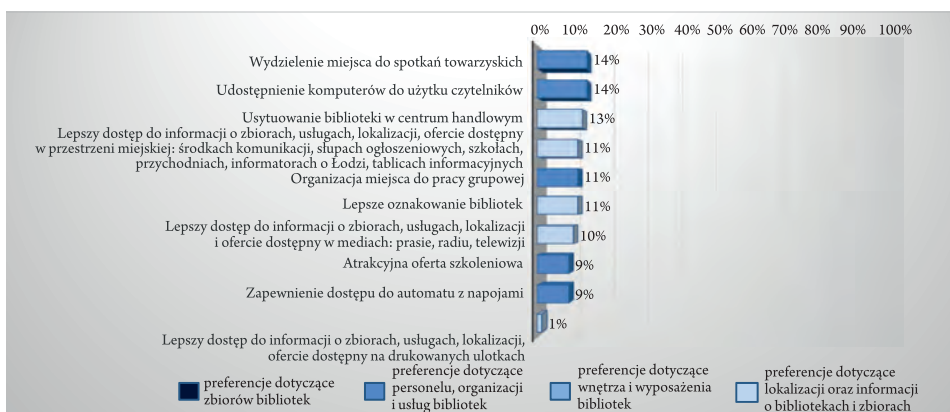
Spośród 32 ocenianych czynników zmian rodzice najczęściej wybierali „zakup nowości wydawniczych” i „zakup nowości adekwatnych do potrzeb czytelników”, często wskazywano także czynniki związane z organizacją i usługami, jak „wspólna karta biblioteczna” czy „otwarcie bibliotek w soboty” (por. wykres 24). Najmniejsze zainteresowanie wśród tej grupy wzbudziły natomiast czynniki zmian w zakresie informowania o bibliotekach i ich zbiorach. Jedynym czynnikiem z tego obszaru, którego wpływ respondenci uznali za istotny, jest utworzenie wspólnego katalogu wszystkich bibliotek publicznych Łodzi (por. wykres 25).

Wykres 24. Najbardziej preferowane przez rodziców kierunki zmian w łódzkich bibliotekach publicznych (odsetek odpowiedzi „Tak” dla pierwszych 12 z 32 czynników)

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Wykres 25. Najmniej preferowane przez rodziców kierunki zmian w łódzkich bibliotekach publicznych (odsetek odpowiedzi „Tak” dla ostatnich 10 z 32 czynników)

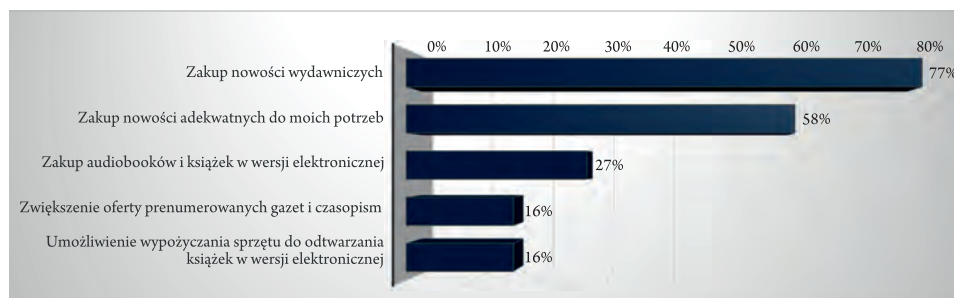

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.4.2. Czynniki dotyczące zbiorów

W analizowanym zbiorze czynników motywujących respondentów-rodziców do zapisu ich dzieci do biblioteki na pierwszy plan wysunął się zakup nowości wydawniczych (77% odpowiedzi; por. wykres 26). Nieco mniej istotny (58% odpowiedzi respondentów) okazał się zakup nowości wydawniczych adekwatnych do potrzeb dzieci. Mniejszym znaczeniem wśród rodziców w odniesieniu do zbiorów cieszył się zakup audiobooków i e-booków (27% wskazań), zwiększenie dostępnej w ofercie biblioteki liczby tytułów gazet i czasopism (16%) i umożliwienie wypożyczenia czytników e-booków (16%).

Wykres 26. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: zbiory; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.4.3. Czynniki dotyczące personelu, organizacji i usług

Wśród czynników dotyczących personelu, organizacji biblioteki i oferowanych przez nią usług determinujących zapisanie dziecka do biblioteki rodzice najczęściej wybierali wprowadzenie wspólnej karty bibliotecznej (blisko 2/3 odpowiedzi) oraz możliwość wypożyczenia książek z innych bibliotek za pośrednictwem tej, do której zapisany jest respondent (51% wskazań; por. wykres 25). W dalszej kolejności wskazywano czynniki związane z czasem otwarcia bibliotek, w tym przede wszystkim w soboty (54%), wydłużenie czasu pracy (33%) oraz ujednoclenie godzin otwarcia (30%). Jedna piąta rodziców wskazała, że ważnym czynnikiem decydującym o zapisaniu dziecka do biblioteki byłby kompetentniejszy personel (20%), nieco większa grupa zwróciła też uwagę na znaczenie oferty kulturalnej (30%). Najrzadziej wybierano otwarcie bibliotek w niedzielę (15%) i zwiększenie oferty szkoleniowej (9%).

Wykres 27. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: personel, organizacja i usługi; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny

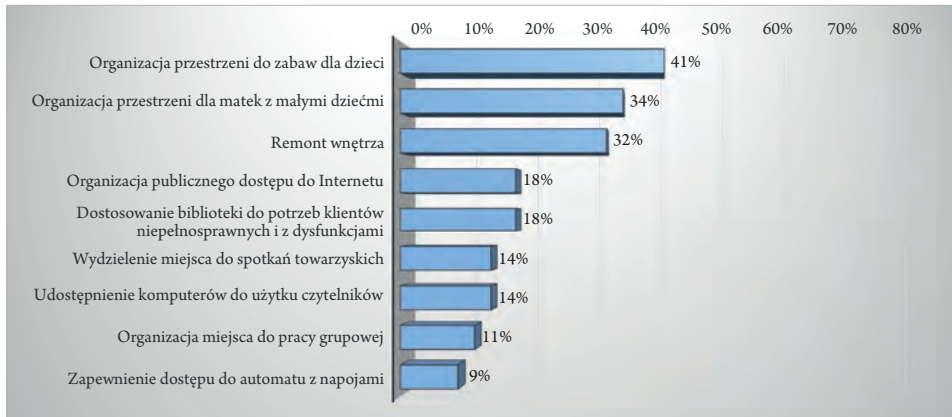

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.4.4. Czynniki dotyczące wnętrza i wyposażenia

Największy wpływ na zapisanie dziecka do bibliotek publicznych Łodzi przez rodziców, którzy wzięli udział w badaniu, miała – wzięwszy pod uwagę aspekty architektoniczne i związane z wyposażeniem – kwestia wnętrza (por. wykres 28). Remont biblioteki, a także zorganizowanie przestrzeni do zabaw dla dzieci oraz organizacja przestrzeni dla matek z małymi dziećmi wpłynęłyby u jednej trzeciej respondentów na zapisanie dziecka do biblioteki. Po 18% rodziców-respondentów wymieniło także takie czynniki, jak: dostosowanie biblioteki do potrzeb klientów z dysfunkcjami i niepełnosprawnymi, a także organizacja dostępu do Internetu dla czytelników. Na poziomie 14% uplasowały się następujące czynniki: (1) wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich i (2) udostępnienie komputerów do użytku klientów. Rzadziej wskazywane były takie aspekty, jak organizacja miejsca do pracy grupowej (11%) i zapewnienie dostępu do automatu z napojami (9%).

Wykres 28. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: wnętrze i wyposażenie; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.4.5. Czynniki dotyczące lokalizacji i informacji o bibliotekach i ich zbiorach

Wśród czynników dotyczących lokalizacji oraz informacji o bibliotekach i ich zbiorach, determinujących do zapisania dziecka do biblioteki, najczęściej wybierano wspólny katalog biblioteczny dostępny online (por. wykres 27). Ten czynnik został uznany za decydujący przez 42% rodziców. Dostęp do informacji o zbiorach, usługach, lokalizacji i ofercie bibliotek wybrało od 1 do 27% rodziców, przy czym najwięcej głosów oddano na rozpowszechnianie informacji za pośrednictwem Internetu (strony WWW bibliotek, Łódzkiego Centrum Wydarzeń, serwisy kulturalne – 27%), nieco mniej na wykorzystanie biuletynów elektronicznych rozsyłanych pocztą elektroniczną oraz lokalnych kanałów informacyjnych w przestrzeni miejskiej (środki komunikacji, słupy ogłoszeniowe, informatory itp.) (odpowiednio – 22 i 11%). Najmniej oczekiwaną formą informowania o bibliotekach i ich zbiorach okazały się media masowe (10%) i drukowane ulotki (1%). Poprawę oznakowania bibliotek oraz zlokalizowanie biblioteki w centrum handlowym za decydujące przyjął co dziesiąty rodzic, zaś 18% uznało, iż potrzebna jest biblioteka w Centrum Zajęć Pozaszkolnych.

Wykres 29. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: lokalizacja oraz informacja o bibliotekach i ich zbiorach; N = 79.

Opcja: wybór wielokrotny

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

4.3.5. Podsumowanie

W części zasadniczej wyводу opisano analizę wyników dotyczącą braków, które dostrzegają mieszkańcy Łodzi w odniesieniu do bibliotek publicznych. Raport wzbogacono o przegląd opinii ankietowanych w zakresie czynników mogących mieć wpływ na ich zapisanie się do biblioteki lub intensywniejsze z niej korzystanie; jako dodatek potraktowano uzupełnienie deklaracji oceną wagi zmiany danego czynnika dla respondentów. Ponieważ uznano, że dzieci i młodzież do 18 roku życia nie mogą sami zapisać się do biblioteki, przeanalizowano również wypowiedzi rodziców/opiekunów dotyczące wpływu zmiany na zapisanie potomstwa/wychowanków do niej.

Poddane ocenie czynniki pogrupowano w sześciu kategoriach: 1. Zbiory; 2. Personal; 3. Organizacja i usługi; 4. Wnętrze i wyposażenie; 5. Lokalizacja biblioteki; 6. Informacja o bibliotece i jej zbiorach. W wymienionych kategoriach zaproponowano w kafeteriach po kilka czynników (odpowiednio: 5, 1, 8, 9, 2, 7) – w sumie 32.

W analizie podsumowującej zwrócono uwagę na wskazane kategorie, które dla czytelności oznaczono na wykresach w zróżnicowanej kolorystyce (por. tabela 21).

W podsumowaniu wykorzystano autorską klasyfikację częstości odpowiedzi respondentów, którzy ocenili poszczególne czynniki jako wpływające na ich

zapisanie się do biblioteki lub intensywniejsze korzystanie z niej (por. tabela 25). Wyszczególniono 5 klas: I. Najwyższą (do której zaliczono wskaźniki z przedziału 80–100%), II. Wysoką (odpowiednio 60–79%), III. Umiarkowaną (40–59%), IV. Niską (20–39%), V. Najniższą (poniżej 20%).

Tabela 25. Klasyfikacja częstości odpowiedzi respondentów, którzy ocenili dany czynnik jako wpływający na ich zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub intensywniejsze korzystanie z niej

Klasy częstości odpowiedzi respondentów	Przedziały procentowe
Najwyższa	80–100%
Wysoka	60–79%
Umiarkowana	40–59%
Niska	20–39%
Najniższa	0–19%

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane dane pogrupowano w części podsumowującej według wskazanych klas. Celem podsumowania była odpowiedź na pytanie: które z kategorii uzyskały najwyższe częstości odpowiedzi? Wyniki stanowią podstawę do sformułowania rekomendacji dla UMŁ w zakresie priorytetowych zmian w bibliotekach publicznych Łodzi.

Dalszy materiał uporządkowano zgodnie z przyjętymi klasami częstości odpowiedzi: od najwyższej do najniższej.

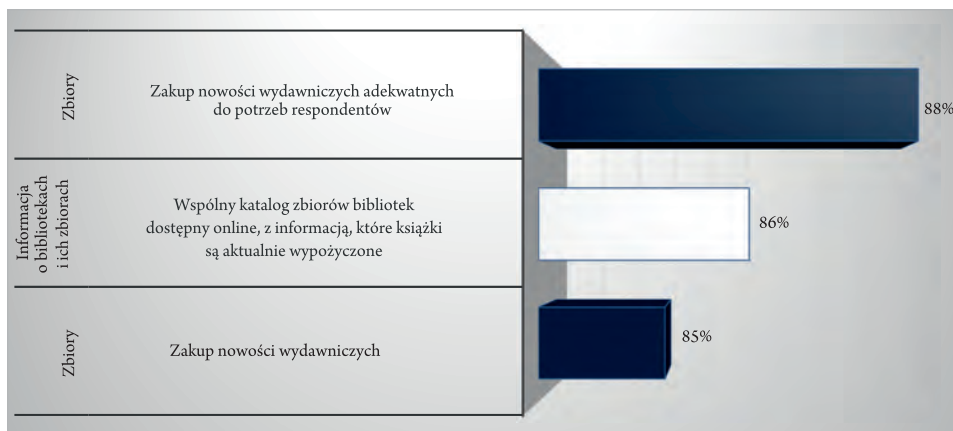
4.3.5.1. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według najwyższej i wysokiej częstości odpowiedzi

Do najwyższej częstości odpowiedzi (80–100%) zakwalifikowano 3 spośród 32 czynników wpływających na zapisanie się ankietowanego do biblioteki (9%). W tej grupie znalazły się 2 czynniki z kategorii 1. Zbiory oraz 1 czynnik z kategorii 6. Informacja o bibliotekach i ich zbiorach.

Najwyższą częstość odpowiedzi uzyskał czynnik: zakup nowości wydawniczych adekwatnych do potrzeb respondentów – 88% (por. wykres 30); jako czynnik wpływający na zapisanie się do biblioteki tylko nieznacznie przewyższył czynnik zakupu nowości, bez względu na osobiste preferencje respondenta (85%). Drugim priorytetem mieszkańców Łodzi w odniesieniu do bibliotek publicznych okazał się wspólny katalog zbiorów bibliotek dostępny online, z informacją, które książki są aktualnie wypożyczone (tylko o 2% mniejsza częstość w stosunku do pierwszego czynnika). Wszystkie 3 czynniki powinny stanowić wskazówki dla kierownictwa bibliotek do potraktowania stałej aktualizacji zbiorów.

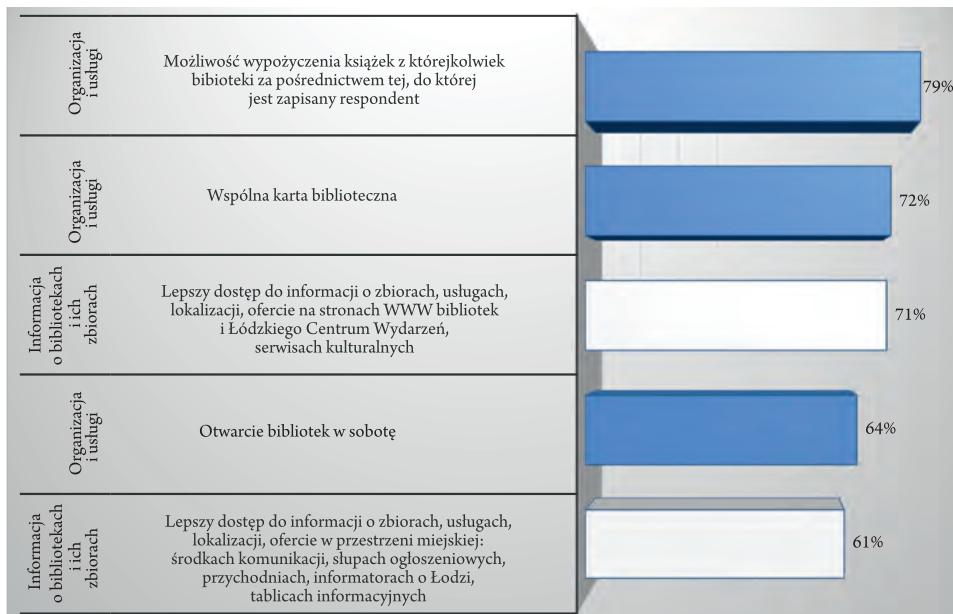
rów oraz dbałości o informację o nich dostępną online jako najbardziej oczekiwanych przez mieszkańców miasta.

Wykres 30. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według najwyższej częstości odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Wykres 31. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według wysokiej częstości odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

W klasie drugiej, do której włączono wskaźniki ocenione jako wysokiej częstości odpowiedzi (60–79%), znalazło się 5 czynników (16% z N = 32; por. wykres 31). Co ciekawe, kategoria 1. Zbiory, nie powtórzyła się. W tej grupie wystąpiły 3 czynniki z kategorii 3. Organizacja i usługi oraz 2 w obszarze 6. Informacja o bibliotekach i ich zbiorach. Najczęściej wskazywany był czynnik dotyczący możliwości wypożyczenia książek z którejkolwiek biblioteki za pośrednictwem tej, do której jest zapisany respondent. Należy przez to rozumieć również sytuację, w której ankietowani niezapisani do bibliotek życzyliby sobie takiej możliwości usługi, co mogłoby wpłynąć na ich zapisanie się do instytucji.

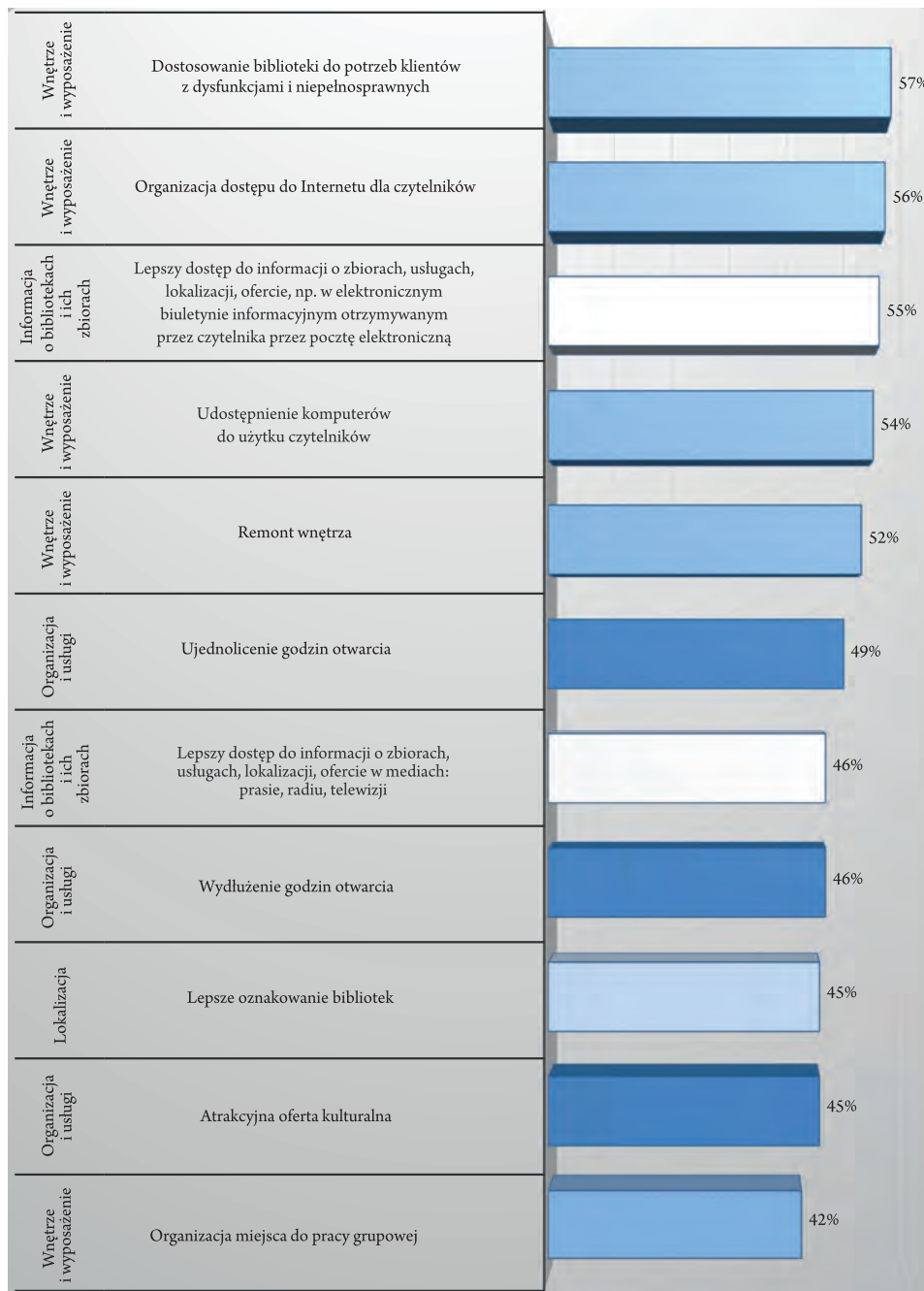
4.3.5.2. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według umiarkowanej częstości odpowiedzi

W podrozdziale zostaną omówione czynniki, które według przyjętego podziału zostały przyporządkowane do klasy o umiarkowanej częstości wskazań (pomiędzy 40 a 59%). Do tej grupy zostało zakwalifikowanych 11 czynników (34% z N = 32; por. wykres 32). Najczęściej występującą kategorią we wziętym pod uwagę zestawie była 4. Wnętrze i wyposażenie – 5 czynników: dostosowanie biblioteki do potrzeb klientów niepełnosprawnych i z dysfunkcjami (57%), udostępnienie Internetu czytelnikom (56%), umożliwienie korzystania z komputerów klientom (54%) i remont wnętrza (52%), organizacja miejsca do pracy grupowej (42%). Drugą kategorią, która miała znaczenie dla respondentów, była 6. Informacja o bibliotekach i ich zbiorach, którą wybierano, posiłkując się dwoma czynnikami. Ponad połowa mieszkańców Łodzi oczekiwałaby informacji przekazywanych za pośrednictwem poczty elektronicznej w postaci biuletynu. Nieco mniej niż połowa uznała natomiast za słuszne wykorzystanie do celów informacyjnych mediów – prasy, radia i telewizji.

Pod względem liczebności kategorię 6. wyprzedziła 3. Organizacja i usługi (3 czynniki). Wszystkie wskazało nieco poniżej połowy respondentów. W grupie: ujednoczenie godzin otwarcia (49%), wydłużenie godzin otwarcia (46%) i atrakcyjna oferta kulturalna (45%) uwagę zwraca potrzeba usystematyzowania godzin otwarcia bibliotek. Jest to prawdopodobnie spowodowane faktem frustracji klientów wiążącej się z koniecznością zapamiętywania/odnotowywania różnych godzin przyjęć dla poszczególnych placówek. Może to być nieco uciążliwe dla czytelników pragnących korzystać lub już korzystających jednocześnie z kilku placówek.

W analizowanej grupie wystąpił po raz pierwszy czynnik związany z 5. kategorią – Lokalizacja. Nieco poniżej połowy mieszkańców Łodzi oczekiwałoby lepszego oznakowania bibliotek (45%).

Wykres 32. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według umiarkowanej częstości odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Należy pamiętać, że choć wydzielone czynniki znalazły się w grupie zakwalifikowanej jako umiarkowana częstość wskazań, to wszystkie oscylowały wokół 50%, a zatem za daną zmianą opowiedziało się około połowa respondentów. Być może wymienione czynniki niekoniecznie należałoby traktować jako priorytetowe, ale na pewno w polityce projakościowej i nastawionej na klienta wskazane byłoby zainicjować zmiany oczekiwane przez mieszkańców Łodzi, szczególnie zważywszy na fakt, że część aspektów nie wiąże się z czynnikiem finansowym, np. ujednoczenie godzin otwarcia bibliotek czy położenie nacisku na lepszą informację o zbiorach przy wykorzystaniu poczty elektronicznej.

4.3.5.3. Czynniki wpływające na zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według niskiej i najniższej częstości odpowiedzi

Ostatnią grupę czynników zakwalifikowano do niskiej częstości odpowiedzi (pomiędzy 20 a 39%). Znalazło się w niej najwięcej, bo 13 elementów (41%).

Należy podkreślić, że do planowanej grupy o najniższej częstości odpowiedzi nie przyporządkowano żadnego wskaźnika, co świadczy o tym, że wszystkie potencjalnie zdefiniowane czynniki zmian wpływających na zapisanie się do biblioteki lub częstsze z niej korzystanie znalazły osoby, które byłyby zainteresowane ich zmianą, przynajmniej w 20% (co piąty ankietowany).

Wskaźniki powyżej 30% otrzymało aż 11 z 13 czynników (por. wykres 33). Oznacza to, że ich zmianą była zainteresowana przynajmniej co trzecia poddana badaniom osoba. Należy to rozważyć pomimo klasyfikacji w grupie o niskiej częstości odpowiedzi.

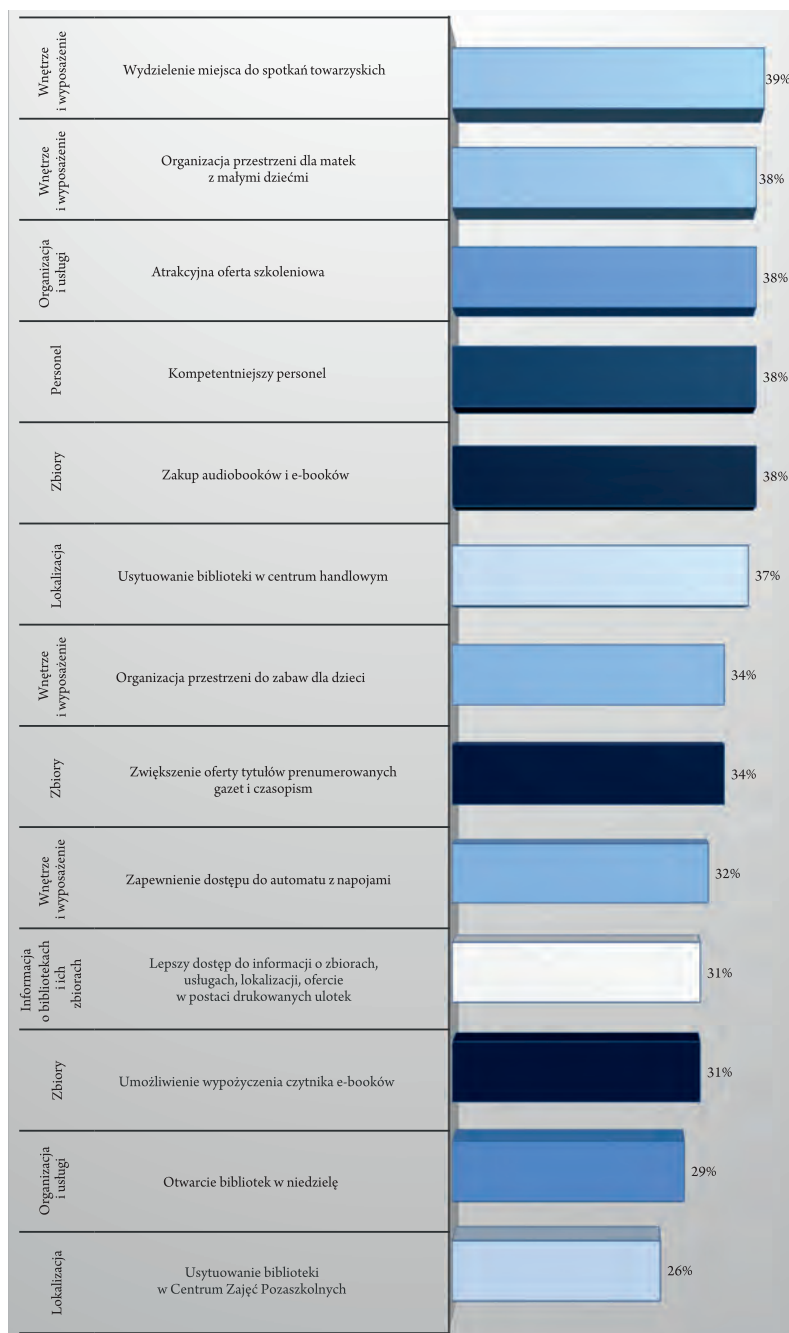
Najwyższą reprezentatywność w omawianej klasie miała kategoria 4. Wnętrze i wyposażenie, zakwalifikowano tu 4 czynniki: wydzielenie miejsca do spotkań towarzyskich (39%); organizacja przestrzeni: dla matek z małymi dziećmi (38%); do zabaw dla dzieci (34%); zapewnienie dostępu do automatu z napojami (32%).

W klasie czwartej znalazło swoją odpowiedź pytanie dotyczące postrzegania przez ankietowanych kwalifikacji personelu bibliotecznego jako czynnika, który wpływa na chęć zapisania się do biblioteki lub częstszego z niej korzystania. Tutaj po raz pierwszy wystąpiła kategoria 2. Personel. Podniesienie jego kwalifikacji i lepsze przygotowanie do wykonywania zawodu uznało za słuszne 38% respondentów.

W tej ostatniej omawianej klasie (o niskiej częstości odpowiedzi) powróciło uwzględnianie czynników związanych z księgozbiorem placówek bibliotecznych (3 czynniki z 1. klasy). Zakupem audiobooków i e-booków byłoby zainteresowanych 38 na 100 mieszkańców Łodzi, 34 na 100 chciałoby, aby zwiększono ofertę tytułów prenumerowanych czasopism, a około co trzeci byłby usatysfakcjonowany możliwością wypożyczenia sprzętu do czytania e-booków.

Ankietowani dokonywali wyboru potencjalnego miejsca, gdzie mogłaby być usytuowana biblioteka: w kafeerii zaproponowano centrum handlowe, który to pomysł spodobał się 37% mieszkańców Łodzi, oraz Centrum Zajęć

Wykres 33. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według niskiej częstości odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne. Zastosowane kolory zob. tabela 21.

Pozaszkolnych, które wyróżniło 26% respondentów. Biorąc pod uwagę, że te 26% to najniższy wskaźnik, który zarejestrowano podczas deklaracji ankietowanych w zakresie czynników mogących wpłynąć na ich zapisanie się do biblioteki lub intensywniejsze z niej korzystanie, należy zauważyć, że zmianą któregośkolwiek zaproponowanego w kwestionariuszu ankiety czynnika jest zainteresowanych nie mniej niż jedna czwarta mieszkańców Łodzi.

Drukowane ulotki zwiększyłyby dostęp do informacji o bibliotekach lub ich zbiorach dla około jednej trzeciej respondentów. To ostatni w opisywanej klasie częstości odpowiedzi czynnik. Niestety, spełnienie oczekiwań mieszkańców miasta w tym zakresie wiązałoby się z inwestycją finansową UMŁ.

Omówione w podsumowaniu czynniki były związane z wpływem na zapisanie się do bibliotek publicznych Łodzi lub częstszym z nich korzystaniem mieszkańców Łodzi. Uzyskano odpowiedź na pytanie, które z czynników są najbardziej oczekiwane do zmian. W dalszej części wywodu autorzy zawarli wnioski końcowe i rekomendacje dla UMŁ, który sprawuje nadzór nad badanymi placówkami.

4.4. Wnioski końcowe i rekomendacje

Analiza zebranych w badaniu danych wskazuje na zbieżność: 1) wskaźników odpowiedzi dotyczących czynników, które decydują o zapisaniu się do biblioteki mieszkańców Łodzi lub zwiększeniu ich aktywności korzystania z niej oraz 2) wskaźników odpowiedzi respondentów uznających wagę poszczególnych czynników. Współliniowość częstości wyboru ocenianych czynników i tych, które zostały uznane za mające wpływ na zapisanie się do biblioteki lub intensywniejsze korzystanie z niej, zobrazowano na wykresie 34.

Można zauważyć, że w przypadku kilku badanych aspektów różnica bezwzględna badanych wskaźników była nieco większa (7–12%), np.: „atrakcyjna oferta szkoleniowa” (38 do 26%), „usytuowanie biblioteki w centrum handlowym” (37 do 29%) lub „zapewnienie dostępu do automatu z napojami” (32 do 25%).

W toku analizy wyodrębniono czynniki, które w opinii mieszkańców Łodzi były decydujące dla korzystania z zasobów i usług miejskich bibliotek publicznych. Wśród nich najczęściej wskazywane przez respondentów były aspekty dotyczące stanu zbiorów, możliwości ich wypożyczenia pomimo istniejących barier organizacyjnych i geograficznych, oraz informacji o posiadanych i dostępnych zbiorach, a także świadczonych usługach. Na podstawie wyników badań rekomenduje się:

1. **Zwiększenie liczby aktualnych zakupów książek dostosowanych do monitorowanych na bieżąco potrzeb mieszkańców.** Najważniejszym czynnikiem i zarazem kluczowym dla korzystania z bibliotek jest oferowanie aktualnych zbiorów, jak najlepiej dostosowanych do potrzeb użytkowników (na ten temat zob. podrozdział 1.1). Wskaźniki te były wybierane przez ponad 80% respondentów, co w świetle przyjętej kategoryzacji oznacza najwyższą

częstość odpowiedzi. Spełnienie tego postulatu wymaga zwiększenia nakładów na zakupy nowości wydawniczych.

2. **Wdrożenie i promocję wspólnej karty bibliotecznej oraz implementację wspólnego systemu bibliotecznego z centralnym katalogiem online.** Z analizy wyników badań można wysnuć wniosek, że społecznie oczekiwane jest wprowadzenie wspólnej karty bibliotecznej, umożliwiającej m.in. wypożyczenia materiałów dostępnych w innych bibliotekach sieci miejskiej oraz wdrożenie wspólnego dla wszystkich bibliotek katalogu dostępnego online.

Wykres 34. Czynniki decydujące o zapisaniu się do biblioteki publicznej oraz ich waga w opinii mieszkańców Łodzi

Źródło: opracowanie własne.

3. **Zwiększenie promocji z wykorzystaniem nieodpłatnych** (a więc nieangażujących nakładów finansowych UME) **kanałów dystrybucji informacji:** w mediach społecznościowych, na stronach WWW bibliotek i Łódzkiego Centrum Wydarzeń, w serwisach kulturalnych, w elektronicznym biuletynie informacyjnym oraz w przestrzeni miejskiej: w śródkach komunikacji, na słupach ogłoszeniowych, w przychodniach, informatorach o Łodzi, na tablicach informacyjnych. Bieżąca informacja o stanie zbiorów bibliotek miejskich oraz ich ofercie usług była kolejnym czynnikiem często wyróżnianym jako kluczowy dla respondentów.
4. **Wprowadzenie ujednoczonych godzin pracy bibliotek łódzkich oraz rozważenie otwarcia ich w soboty.**
5. **Wprowadzanie podczas remontów budynków bibliotecznych rozwiązań architektonicznych stanowiących udogodnienia dla klientów z dysfunkcjami i niepełnosprawnymi.**
6. **Priorytetowo uwzględnienie w planowanych zmianach czynników z klasy najwyższej** (3 czynniki – wykres 22) **i wysokiej** (5 czynników – wykres 23), **a w opracowaniu długofalowej strategii rozwoju bibliotek na najbliższe lata wzięcie pod uwagę również tych z grupy zakwalifikowanych jako umiarkowanie wysokie** (11 czynników – wykres 24), **a nawet niskie** (13 czynników – wykres 25). Niezależnie od przyjętej przez autorów klasyfikacji częstości występowania odpowiedzi dotyczących czynników wpływających na zapisanie się mieszkańców Łodzi do bibliotek lub zwiększenie intensywności korzystania z nich należy zauważyć, że każdy z nich został zaznaczony przez co najmniej jedną czwartą respondentów.

Autorzy proponują, by wnikliwiej zapoznać się z analizą danych z uwzględnieniem płci respondentów oraz dzielnic, w których mieszkają. Odnotowane różnice w wypowiedziach poszczególnych grup ankietowanych pomogą lepiej dostosować planowane zmiany do potrzeb i oczekiwań potencjalnych oraz rzeczywistych klientów bibliotek. Warto przypomnieć wyższy wskaźnik mężczyzn niż kobiet w zakresie potrzeby wydzielenia w bibliotece miejsca do spotkań i opracowania atrakcyjnej oferty kulturalnej. Dobrze byłoby zatem poddać analizie biblioteczną ofertę kulturalną kierowaną do płci męskiej.

Ze struktury demograficznej miasta wynika, że Śródmieście jest zamieszkałe przede wszystkim przez osoby starsze. Duża część śródmiejskiej społeczności nie ma w prywatnych domach komputerów i dostępu do Internetu, a w tej sytuacji biblioteka odgrywa dla niej rolę „okna na świat”. Zapewne czynnik ten spowodował wyższe wskaźniki ankietowanych oczekujących dostępu do Internetu w bibliotece, wydzielenia miejsca do spotkań, otwarcia biblioteki w niedzielę czy dostępu do atrakcyjnej oferty kulturalnej. Przykład Śródmieścia wskazuje, że planując reformy, należy uwzględnić także różnicowanie potrzeb użytkowników ze względu na dzielnice miasta.

5. Zmiany w łódzkim bibliotekarstwie publicznym po 2017 roku

Zapoczątkowana w 2016 roku dyskusja nad kształtem łódzkiej sieci bibliotek publicznych, w której wzięli udział przedstawiciele władz samorządowych miasta Łodzi, bibliotekarze, dyrektorzy bibliotek, reprezentanci Fundacji Normalne Miasto Fenomen oraz Katedry Informatologii i Bibliologii UŁ, wykazała szereg obszarów, w których łódzkie biblioteki publiczne nie wykorzystywały w pełni swojego potencjału organizacyjnego. Po zakończeniu projektu „Biblioskan” przedstawiciele Katedry Informatologii i Bibliologii UŁ przekazali własne rekomendacje na ręce pracowników Wydziału Kultury Urzędu Miasta Łodzi, wzięli udział w spotkaniu z wiceprezydentem Łodzi Krzysztofem Piątkowskim, przeprowadzili szczegółowe badania na reprezentatywnej grupie mieszkańców Łodzi, zorganizowali cykl konferencji metodycznych dla bibliotekarzy oraz zaoferowali dalszą pomoc w procesie modernizacji łódzkich bibliotek publicznych.

Dane zebrane w badaniu ankietowym okazały się istotne z punktu widzenia weryfikacji oczekiwań mieszkańców i dalszego monitoringu działań zainicjowanych od początku 2018 roku, tj. chwili centralizacji pięciu bibliotek dzielnicowych w jedną miejską instytucję kultury o nazwie Biblioteka Miejska w Łodzi oraz wyboru na stanowisko nowego dyrektora teje placówki.

Nawiązana już wcześniej ścisła współpraca między łódzkimi bibliotekami i bibliotekarzami a Katedrą Informatologii i Bibliologii UŁ, pogłębiona przez kolejne spotkania problemowe, spowodowała, że przegląd zaistniałych zmian, zrelacjonowanych w niniejszym rozdziale, mógł zostać dokonany z wykorzystaniem bogatego materiału faktograficznego. Szczegółowa analiza podjętych działań może stanowić pomoc dla innych samorządów terytorialnych i dyrektorów, przewidujących działania modernizacyjne własnych placówek bibliotecznych.

5.1. Proces przygotowawczy

Uchwalenie w 2004 roku Narodowej Strategii Rozwoju Kultury otworzyło drogę do tworzenia podobnych dokumentów na szczeblu lokalnym. W 2013 roku Rada Miejska w Łodzi przyjęła w drodze uchwały *Politykę rozwoju kultury 2020+ dla Miasta Łodzi*. W dokumencie o charakterze strategicznym zarysowano wizję, misję oraz cele strategiczne i działania dla wszystkich instytucji kultury miasta. Łódź została określona jako miasto otwartej kultury

oraz aktywnych mieszkańców, świadomych swoich potrzeb kulturalnych (*Uchwała Nr LIX/1252/13...*, 2013, s. 5–6). W zaktualizowanej misji Strategii zanotowano:

Opierając się na dziedzictwie przeszłości oraz nowoczesności, w tym XIX-wiecznej wielokulturowej historii i industrialnym dorobku Miasta, nowoczesnych procesach kształtujących jego charakter, tożsamości mieszkańców oraz tkance architektonicznej, zmierzamy do otwartego interdyscyplinarnego, kulturotwórczego dialogu. Dbamy o aktywne uczestnictwo mieszkańców w kulturze, budujemy przestrzeń otwartą i przyjazną twórcom i tworzymy warunki do rozwoju nowoczesnych instytucji. Celem tych działań jest wzmocnienie ponadlokalnej pozycji kulturalnej Miasta (*Uchwała Nr LXXV/2049/18...*, 2018, s. 6).

Wizja, misja i cele sformułowane w strategii odnosiły się do wszystkich instytucji kultury, w tym także do bibliotek, choć należy zaznaczyć, że wśród licznych działań projektowanych w obszarze kultury w Łodzi, bezpośrednio sieci bibliotecznej dotyczyło tylko jedno działanie o charakterze długoterminowym: „zwiększenie atrakcyjności instytucji miejskich poprzez modernizację i unowocześnienie infrastruktury”²², w ramach którego za najpilniejsze uznane zostały: „wymiana sprzętu komputerowego w bibliotekach na nowoczesny, dostęp do szerokopasmowego Internetu, Wi-Fi, zwiększenie ilości miejsc parkingowych, a przede wszystkim dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych” (*Uchwała Nr LXXV/2049/18...*, 2018, s. 9). W 2017 roku dokonano ewaluacji Strategii (*DNA miasta: PRK 2020+ ewaluacja*, 2017), w ramach której podkreślono, że wskazane działania były wprawdzie realizowane w okresie 2013–2016, jednak brak przeprowadzonej w momencie powstawania PRK 2020+ diagnozy oczekiwań odbiorców „nie pozwala stwierdzić, czy wskazane działania rzeczywiście były najpilniejsze i czy mogą przelożyć się na zwiększenie uczestnictwa w kulturze” (*DNA miasta: PRK 2020+ ewaluacja*, 2017, s. 25).

5.2. Rejestr wykonanych zadań

Postulowane zmiany zostały zestawione w programie działania Biblioteki Miejskiej w Łodzi autorstwa Pawła Brauna, przedłożonego w procedurze konkursowej na stanowisko dyrektora instytucji (Braun, 2018; por. też załącznik). Dokument obejmował strategiczny plan restrukturyzacji i modernizacji łódzkich bibliotek przedstawiony w ujęciu chronologicznym na lata 2018–2020. W treści

²² Działanie 2.1. c), realizowane w ramach Celu operacyjnego: 2.1. Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców miasta w kulturze, należącego do Celu strategicznego: II. Uczestnik: podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze i rozwijanie kompetencji odbiorców (*Uchwała Nr LIX/1252/13...*, 2013, s. 8–9).

zawierał m.in. postulaty: przygotowania wewnętrznych aktów prawnych regulujących pracę placówki, wprowadzenie centralnego zakupu książek i prenumeraty czasopism, opracowanie projektu marketingowego i strategii rozwoju czytelnictwa mieszkańców Łodzi, wdrożenie centralnego programu komputerowego do obsługi zbiorów i czytelników, a także wprowadzenie wspólnej karty bibliotecznej. Na rok 2019 zaplanowano analizę stanu zatrudnienia w bibliotekach oraz ich struktury sieciowej, przeprowadzenie restrukturyzacji sieci bibliotecznej polegającej na utworzeniu dużych bibliotek dzielnicowych. Ponadto zaplanowano opracowanie zasad współpracy biblioteki z samorządem lokalnym, także wdrożenie systemów i programów zwiększających partycypację mieszkańców w profilowaniu usług oraz dostosowanie oferty do potrzeb zróżnicowanego społeczeństwa. W 2020 roku przewidziano: wdrożenie projektu optymalizacji zbiorów i usług, podniesienie wskaźnika zakupu książek na mieszkańca (do wysokości 10 woluminów na 100 mieszkańców), inwestycje w infrastrukturę informatyczną, wzmocnienie oferty bibliotek w zakresie zasobów elektronicznych i częściową internetyzację oferty biblioteki (Braun, 2018, s. 1–3; zob. też załącznik). W rejestrze wykonanych zadań znalazły się zadania organizacyjne i inwestycyjne oraz promocyjne.

5.2.1. Zadania organizacyjne i inwestycyjne

Wśród zadań o charakterze organizacyjno-inwestycyjnym omówiono w pierwszej kolejności zmiany organizacyjne.

Zmiany organizacyjne

Dnia 14 czerwca 2017 roku Rada Miejska w Łodzi uchwaliła dokument w sprawie połączenia samorządowych instytucji kultury (*Uchwała Nr LII/1286/17...*, 2017), w wyniku którego połączono 5 miejskich bibliotek publicznych i utworzono nową instytucję kultury o nazwie Biblioteka Miejska w Łodzi. W tym samym dokumencie uchwalono również statut nowej instytucji.

W statucie zapisano, że biblioteka jest wpisana do rejestru instytucji kultury i posiada osobowość prawną oraz realizuje zadania biblioteki powiatowej. Przejęła też wszystkie stosunki prawne, zobowiązania i wierzytelności działających wcześniej osobno instytucji (*Uchwała Nr LII/1286/17...*, 2017, par. 2.1), a pracownicy poszczególnych bibliotek dzielnicowych stali się pracownikami Biblioteki Miejskiej. Statut powołał stanowisko dyrektora Biblioteki, który samodzielnie zarządza, dokonuje wszelkich czynności prawnych w jej imieniu oraz odpowiada za całokształt funkcjonowania instytucji. Konkurs na stanowisko dyrektora został ogłoszony przez Urząd Miasta Łodzi w połowie 2017 roku (*Prezydent Miasta Łodzi...*, 2017) i rozstrzygnięty w końcu października (*Jest dyrektor połączonych bibliotek*, 2018).

Decyzją nowo powołanego dyrektora, w maju 2018 roku wprowadzono Regulamin Organizacyjny Biblioteki Miejskiej w Łodzi. Jednocześnie utraciły swą moc Regulaminy Organizacyjne pięciu Miejskich Bibliotek Dzielnicowych. Poszczególne filie uzyskały nową numerację ciągłą w obszarze całego miasta. Zmieniono także wewnętrzną organizację Biblioteki Miejskiej, powołując nowe działy, w tym:

- Dział Promocji i Marketingu, do zadań którego włączono w szczególności: promowanie Biblioteki i jej działalności, prowadzenie działalności wydawniczej i serwisu internetowego Biblioteki, inicjowanie i organizowanie różnorodnych form promocji książki i czytelnictwa, współpracę z filiami w zakresie promocji książki, czytelnictwa i Biblioteki²³;
- Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów, odpowiedzialny za centralne gromadzenie i uzupełnianie zbiorów, w tym zakupy z dotacji oraz innych pozyskiwanych przez Bibliotekę środków, prenumeratę czasopism i wydawnictw ciągłych, prowadzenie ewidencji wpływów i ubytków, opracowanie zbiorów i wprowadzenie ich danych do centralnego katalogu OPAC oraz przygotowanie zbiorów do udostępniania;
- Dział Organizacji Sieci Miejskiej, w którego zakres obowiązków wchodzi m.in.: udzielanie pomocy merytorycznej oraz organizacyjno-metodycznej filiom Biblioteki, opracowywanie projektów aktów normatywnych, w szczególności regulaminów i zarządzeń, badanie i monitorowanie potrzeb czytelników, prowadzenie statystyki bibliotecznej, projektowanie i nadzór nad siecią filii w Łodzi, opracowywanie materiałów metodycznych;
- Bibliotekę Składową, odpowiedzialną za prawidłowe wykorzystanie wszelkiego rodzaju materiałów bibliotecznych, stanowiącą zaplecze filii bibliotecznych w zakresie redystrybucji darów i książek po selekcji (Regulamin Organizacyjny Biblioteki Miejskiej w Łodzi, 2018, s. 3–4).

Powołano także samodzielne stanowisko pracy Bibliotekarza Systemowego, odpowiedzialnego za koordynowanie współpracy pomiędzy działami i filiami Biblioteki w zakresie komputerowego programu obsługi zbiorów i czytelników, przy współpracy z Działem IT (*Regulamin Organizacyjny Biblioteki Miejskiej w Łodzi*, 2018, s. 3–4).

Nad nowo powstałą instytucją utrzymany został nadzór merytoryczny sprawowany przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (*Uchwała Nr LII/1286/17...*, 2017, *Statut Biblioteki Miejskiej w Łodzi*, par. 4.2).

²³ Przed połączeniem bibliotek w żadnej z Bibliotek Dzielnicowych nie funkcjonował wydzielony dział zajmujący się promocją. Zadania z zakresu marketingu i promocji należały do obowiązków dyrektorów poszczególnych bibliotek.

Zmiany inwestycyjne

Zmiany inwestycyjne łódzkich bibliotek publicznych zostały zainicjowane przyznaniem środków unijnych w ramach projektu „Modernizacja, rozszerzenie funkcji i wyposażenie bibliotek” realizowanego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i budżetu Urzędu Miasta Łodzi, wybranego do realizacji w trybie pozakonkursowym w 2017 roku. Opracowana w 2016 roku Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia (SIWZ) do tego projektu obejmowała:

- a) prace przygotowawcze:
 - wykonanie audytów energetycznych oraz programów funkcjonalno-użytkowych dla budynku Filii bibliotecznej nr 14 w Łodzi przy ul. Powstańców Wielkopolskich 3 oraz budynku Filii bibliotecznej nr 25 przy ul. Boya-Żeleńskiego 15,
 - wykonanie programu funkcjonalno-użytkowego dla Łódzkiej Karty Bibliotecznej,
 - wykonanie studium wykonalności dla projektu pn. „Modernizacja, rozszerzenie funkcji i wyposażenie bibliotek”,
 - przygotowanie wniosku o dofinansowanie wraz ze wszystkimi wymaganymi załącznikami wraz z przygotowaniem stosownych wyjaśnień oraz aktualizacji dla wyżej wymienionych dokumentów podczas strategicznej, formalnej i merytorycznej oceny aplikacyjnej dla projektu pn. „Modernizacja, rozszerzenie funkcji i wyposażenie bibliotek” (SIWZ, 2016);
- b) roboty budowlane związane z przedmiotowym zadaniem:
 - termomodernizację, renowację dachów, nową elewację budynków,
 - wymianę okien, drzwi, wszystkich instalacji, w tym w zakresie zabezpieczenia,
 - dostosowanie pomieszczeń do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz nowego układu funkcjonalno-przestrzennego;
- c) dostawy/usługi:
 - zakup mebli, sprzętu multimedialnego, w tym wyposażenie stanowisk komputerowych dla osób niepełnosprawnych,
 - położenie sieci komputerowej oraz systemu zabezpieczenia zbiorów (bramki elektromagnetyczne), wrzutomaty,
 - Łódzką Kartę Biblioteczną – na której wdrożenie składało się ujednoczenie informatycznego systemu bibliotecznego łódzkich bibliotek miejskich, przeniesienie informacji o zasobach bibliotecznych do jednego systemu, wdrożenie zaawansowanego systemu informacji o zasobach bibliotecznych łódzkich bibliotek, zintegrowanego systemu obsługi klienta, dostawę sprzętu komputerowego wraz ze szkoleniem merytorycznym pracowników łódzkich bibliotek i promocją Karty (SIWZ, 2016).

Jako walor projektu wskazano, że jego realizacja zwiększy partycypację mieszkańców w kulturze, upowszechni gromadzone przez instytucję zbiory, poszerzy ofertę usług bibliotecznych, przyczyni się do promocji czytelnictwa, jak

również umożliwi wdrożenie Łódzkiej Karty Bibliotecznej i integrację usług bibliotecznych (SIWZ, 2016).

Przed programem „Modernizacja, rozszerzenie funkcji i wyposażenie bibliotek” Urząd Miasta Łodzi w 2014 roku w ramach realizacji projektu pn. „Rewitalizacja przestrzeni miejskiej przy ul. Moniuszki 3, 5 i Tuwima 10 (Program Nowe Centrum Łodzi)” będącego częścią Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014–2020²⁴ zlecił zaprojektowanie oraz wykonanie robót budowlanych, polegających na remoncie i przebudowie budynków zlokalizowanych przy ul. Moniuszki 5 – Dom Literatury z mediateką²⁵. Projekt został sfinansowany kwotą 51 mln zł, z czego 26,6 mln zł stanowiło dofinansowanie z UE. Mediateka MeMo

[...] ma być najnowocześniejszą biblioteką publiczną w Łodzi. Zbiory będą udostępniane w formie książek drukowanych, e-booków, audiobooków i podcastów. Powstanie także portal internetowy MEMO, który będzie umożliwiał dostęp do zbiorów elektronicznych online (*Łódź: rozpoczęły się prace...*, 2019).

Mediateka ma stanowić

[...] nowoczesne centrum kulturalno-multimedialne. Mają się w niej znaleźć zbiory literackie i popularnonaukowe, a także wydawnictwa audiowizualne, zgromadzone na różnych nośnikach. Można się też spodziewać gadżetów technologicznych przybliżających kulturę i sztukę za pomocą urządzeń mobilnych, dotykowych ekranów czy internetu. Jak podkreślają pomysłodawcy, to nie będzie tylko wypożyczalnia, ale także miejsce wielu działań związanych z kulturą i sztuką, odbywać się tu mają m.in. spotkania z autorami książek, konkursy i panele dyskusyjne (Pawłowski, 2018).

Zakończenie projektu jest przewidywane na koniec 2020 roku.

Równolegle realizowano remonty i modernizacje lokali bibliotecznych finansowane ze środków instytucji prowadzącej. Na Światowy Dzień Książki i Praw

²⁴ Projekt jest realizowany w ramach Osi Priorytetowej VI. Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu, Działanie VI.3. Rewitalizacja i rozwój potencjału społeczno-gospodarczego, Poddziałanie VI.3.1. Rewitalizacja i rozwój potencjału społeczno-gospodarczego – ZIT.

²⁵ Postępowanie prowadzone w trybie przetargu nieograniczonego o wartości zamówienia przekraczającej 5 225 000 euro, którego przedmiotem jest remont i przebudowa budynków przy ul. Moniuszki 3 i 5 oraz Tuwima 10 w systemie zaprojektuj i wybuduj z podziałem na dwie części realizowany w ramach zadania „Rewitalizacja przestrzeni miejskiej przy ul. Moniuszki 3, 5 i Tuwima 10 (Program Nowe Centrum Łodzi)”. Tryb dostępu: https://bip.uml.lodz.pl/files/bip/public/zamowienia-publiczne/import/2526_siwz_2017-08-14_1.pdf [20.05.2019].

Autorskich (23 kwietnia) udostępniono czytelnikom nowy lokal biblioteki pn. „Otwarta” przy ul. Narutowicza (*Otwieramy nową filię!*, 2018). Na stronie internetowej Biblioteki Miejskiej w Łodzi można znaleźć informacje o remontach filii przy ul. Tuwima i Gdańskiej (*Konferencja prasowa w Dygresji*, 2019), z komunikatów prasowych dowiadujemy się ponadto o otwarciu filii przy ul. Zaolziańskiej czy ul. Rewolucji 1905 roku.

5.2.2. Zadania promocyjne

Promocja Biblioteki Miejskiej w Łodzi jest realizowana za pośrednictwem strony internetowej instytucji, z wykorzystaniem mediów lokalnych i ogólnopolskich oraz mediów społecznościowych.

Strona internetowa Biblioteki Miejskiej w Łodzi

Nowa strona internetowa biblioteka.lodz.pl została przygotowana w ramach projektu „Modernizacja, rozszerzenie funkcji i wyposażenie bibliotek” i znacząco usprawniła wyszukiwanie informacji na temat łódzkiej sieci bibliotek publicznych. Wykonano ją zgodnie z opracowanym systemem identyfikacji wizualnej dla Biblioteki Miejskiej w Łodzi i zawiera następujące funkcje:

1. Aktualności – zilustrowane grafiką przedstawienie inicjatyw i przedsięwzięć kulturalnych z oferty Biblioteki Miejskiej w Łodzi oraz innych instytucji.
2. Wyszukiwarkę filii bibliotecznych.
3. Informację o ofercie – stanowiącą opis instytucji i charakterystykę profilu jej działania, a także zasady zapisu do biblioteki i regulamin.
4. Kalendarium wydarzeń organizowanych przez poszczególne filie biblioteczne z podziałem na kategorie i możliwością podejrzenia opisu każdego z wydarzeń.
5. Informację dla wolontariuszy biblioteki.
6. Dane kontaktowe.
7. Zakładkę z informacją o partnerach współpracujących w zakresie udzielania zniżek dla użytkowników Łódzkiej Karty Bibliotecznej.

Ponadto na stronie znajduje się odnośnik do zintegrowanego katalogu online zbiorów łódzkich bibliotek publicznych wykonany przez poznańską firmę MOL. Udostępniony użytkownikom OPAC pozwala na dotarcie do informacji o zasobach bibliotek, lokalizacji wyszukanych publikacji, zezwala też na przeglądanie i fasetowe personalizowanie wyników wyszukiwawczych. Funkcjonalność zamawiania zbiorów bibliotecznych nie jest jeszcze wdrożona (stan na maj 2019).

Strona jest dostosowana do potrzeb osób z dysfunkcją narządu wzroku (możliwość powiększenia tekstu oraz włączenia wersji z wysokim kontrastem); wdrożony został również mechanizm Google do automatycznego tłumaczenia zawartości strony. Dzięki dostępnym za jej pośrednictwem funkcjonalnościom Biblioteka Miejska aktywnie promuje swoje działania, ofertę i zbiory.

Media lokalne i ogólnopolskie

Informacje o planowanych zmianach trafiły do mediów w 2017 roku. W styczniu „Rzeczpospolita” zamieściła artykuł o modernizacji wybranych bibliotek w województwie łódzkim, a w nim – o planowanych zmianach w Łodzi, realizowanych w ramach unijnego projektu „Modernizacja, rozszerzenie funkcji i wyposażenie bibliotek”, zakładającego remont dwóch filii bibliotecznych, wdrożenie Łódzkiej Karty Bibliotecznej oraz wydatki planowane przez miasto na zakup książek i audiobooków (Blikowska, 2017). O zmianach informowano także w fachowych serwisach internetowych, np. EBIB (Sójkowska, 2016).

Otwarcie scentralizowanej Biblioteki Miejskiej w Łodzi zostało odnotowane przez lokalne media i 10 stycznia fakt ten zarejestrowało Radio Łódź podając, że po sieci warszawskiej jest to największa sieć biblioteczna w Polsce. Przedstawiono również plan działań na najbliższy czas dla bibliotekarzy i dyrektora nowo powołanej instytucji kultury – prace zmierzające do zespolenia systemów oraz wprowadzenie karty bibliotecznej. W przekazanym do mediów komunikacie Paweł Braun zastrzegł, że choć reorganizacja może oznaczać połączenie niektórych filii, to również będzie się łączyła z przystosowaniem nowych lokalów do potrzeb bibliotecznych. Jednocześnie dodał, że reorganizacja nie będzie się wiązała z redukcją etatów (Gwizdała, Kulas, 2018).

Wiadomości na temat zmian w łódzkich bibliotekach, jakie trafiły do mediów lokalnych, dotyczyły głównie nowych funkcjonalności i oferty, które Biblioteka Miejska przewiduje wprowadzić dla mieszkańców. Pod koniec 2018 roku przedstawiono korzyści płynące z korzystania z nowej karty bibliotecznej. W komunikacie podano, że Łódzka Karta Biblioteczna (Fiszka) umożliwi bezpłatne wypożyczenie książki w każdej placówce. Opisano też szczegółowo rodzaje kart. Dyrektorka Wydziału Kultury Dagmara Śmigielska – której wypowiedź zacytowano – poinformowała, że dostępne będą 3 rodzaje kart: „różowa dla najmłodszych do czwartego roku życia, niebieska (szkolna) od czwartego do 18. roku życia i czarna karta dla dorosłych” (Czuku, Witkowska, 2018; MR, 2018). Informację na ten temat podały różne media (*Redakcja...*, 2019).

Informowano również o prowadzonych remontach. W sierpniu 2018 media napisały o remontach siedzib bibliotek przy ul. Powstańców Wielkopolskich i przy ul. Boya-Żeleńskiego, które po remoncie przyjmą nazwy „Rozgrywka” i „Słówka”. Obok komentarza Pawła Brauna, media opublikowały też wypowiedź wiceprezydenta Łodzi Krzysztofa Piątkowskiego stwierdzającego, że: „Docelowo zmieni się nie tylko wygląd zewnętrzny budynków, ale także codzienne funkcjonowanie bibliotek. System zostanie unowocześniony, tak aby łódzkie biblioteki były placówkami z XXI wieku” (Gwizdała, 2018).

Wkrótce do mediów trafiły informacje o nowo otwartych, wyremontowanych filiach. Jedną z nich, mieszczącą się przy ul. Rewolucji 1905 roku, nazwana „Biblioteką Dygresja” została przedstawiona w wypowiedzi Pawła Brauna jako miejsce, „[...] w którym spędzało się tylko tyle czasu, ile było potrzeba, żeby

wybrać sobie nową lekturę. Teraz staramy się być miejscem, w którym ludzie spędzają czas. Chcemy być przyjaźni, nadal dostępni i darmowi” (Czuku, Zwoliński, 2019). Jednocześnie podano, że na modernizację bibliotek miasto przeznaczy w 2019 roku 8 mln zł. O filii przygotował również materiał Oddział Łódzki TVP (Rulski, 2019).

Obszerny materiał prasowy zamieszczono na temat nowo otwartej „Biblioteki na Kozinach” przy ul. Długosza 21/23; zmiana lokalizacji placówki została w nim uzasadniona dostosowaniem budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz poszerzeniem oferty adresowanej do użytkowników:

[...] z biblioteki będą mogły korzystać osoby mające problem z poruszaniem się. Po remoncie w placówce przy ul. Długosza znalazł się kącik czytelniczy dla dzieci, można zagłębić się w lekturze w fotelach albo na wygodnych parapetach wyściełanych materacami i poduszkami. W filii jest zgromadzonych 12 tys. książek i 300 audiobooków. Można także dostać kod dostępu do e-księgozbioru Legimi, by ściągać tytuły na smartfona, tablet, komputer czy czytnik (MR, 2018).

W styczniu 2019 roku media lokalne przekazały informację o proteście mieszkańców dotyczącym przeniesienia jednej z filii w dzielnicy Górna. Lokal przy ul. Paderewskiego 11a według zastępcy dyrektora, Haliny Bernat, kosztował miasto 125 tys. zł rocznie; decyzja o przeniesieniu filii była podyktowana przede wszystkim argumentami natury finansowej. Koszty utrzymania nowej, gruntownie wyremontowanej siedziby przy ul. Zaolziańskiej (Biblioteka im. Władysława Reymonta) miały być niższe blisko dziesięciokrotnie. Protestujący zdecydowali się zainteresować sprawą wicewojewodę łódzkiego Karola Młynarczyka (Witkowska, 2019). Co ważne, kolejny komunikat w tej sprawie, jaki trafił do mediów, dotyczył spotkania Pawła Brauna z mieszkańcami, w trakcie którego podjęto próbę rozwiązania problemu i poznania argumentów obu stron. W informacji prasowej znalazła się wypowiedź dyrektora wskazująca, że decyzje w sprawie filii będą przedmiotem dalszych rozważań (Czuku, Witkowska, 2019). Ostatecznie jednak, jak przedstawiono to w materiale „Expressu Ilustrowanego”, zdecydowano się na przeniesienie placówki, zapewniając – dla sprostania oczekiwaniu mieszkańców – o dodatkowym wsparciu finansowym filii w nowej siedzibie (MSM, 2019). W innym materiale prasowym przedstawiono relację z otwarciem lokalu przy ul. Zaolziańskiej, na którą złożyły się przemowa wiceprezydenta Łodzi Krzysztofa Piątkowskiego, informacja o protestach mieszkańców oraz zapowiedź powiększenia lokalu (JED, 2019).

Równoległe do dokumentowania zmian zachodzących w łódzkich bibliotekach publicznych media lokalne donosiły o innym projekcie, polegającym na włączeniu do sieci łódzkiej mediateki, dotychczas organizowanej przy Domu Literatury. Wiadomość o przejściu organizacyjnym pojawiła się w mediach w lutym 2019 roku. Przekazane informacje zawierały wizualizacje instytucji określanej jako

„nowa przestrzeń kulturalna”, a także przewidywane funkcjonalności, do których można zaliczyć: obecność nowoczesnych i wielofunkcyjnych sal, gadżetów technologicznych, zbiorów elektronicznych itd. Instytucję nazwano „MeMo”. W opinii wiceprezydenta Krzysztofa Piątkowskiego nowo powołana instytucja może znacząco wpłynąć na zmianę wizerunku łódzkich bibliotek w opinii mieszkańców:

Od zawsze było moim marzeniem, żeby biblioteki w Łodzi pełniły rolę trzeciego miejsca w życiu mieszkańców: zaraz po domu i pracy czy szkole. Takie przestrzenie, biblioteki otwarte chcemy budować i już takie tworzymy. Symbolem tych przemian będzie mediateka, najnowocześniejsza z łódzkich księżnic, biblioteka multimożliwości. Nie bez kozery na jej siedzibę wybraliśmy samo centrum miasta – chcemy, żeby MeMo również pełniła rolę takiego centrum nie tylko najnowocześniejszych rozwiązań bibliotecznych, ale centrum społecznego i kulturalnego (Kowalczyk-Kacperska, 2019).

Łączny koszt inwestycji oszacowano na 36 mln zł (*Budowa Mediateki ruszy wiosną 2019 roku*, 2019).

Podsumowując należy zaznaczyć, że o zmianach koordynowanych przez Bibliotekę Miejską w Łodzi informowały zarówno media ogólnopolskie, jak i lokalne (prasa, radio, telewizja). Z przedstawionych w latach 2017–2019 w mediach lokalnych wiadomości na temat łódzkich bibliotek publicznych wyłania się obraz instytucji poddanej licznym zmianom i modernizacjom, realizowanym z nastawieniem na poprawę warunków lokalowych oraz unowocześnienie oferty adresowanej do użytkowników. Mimo obecności w mediach informacji negatywnych na temat zmian (protesty mieszkańców) – przekaz, jaki dociera do łódzian, jest klarowny, uporządkowany, profesjonalny i stanowi niebudzący zastrzeżeń wyraz koncepcji, jaką od 2016 roku realizuje miasto w zakresie unowocześnienia łódzkich bibliotek publicznych – przy uwzględnieniu wszystkich czynników: społecznych i ekonomicznych, starając się prowadzić modernizację z uwzględnieniem międzynarodowych trendów (takich jak mediateka, koncepcja trzeciego miejsca, obecność w mediach lokalnych, koncepcja konsultacji i partycypacji społecznej).

Media społecznościowe

Strona Facebook Biblioteki Miejskiej w Łodzi została założona 4 kwietnia 2018 roku. W zakładce „O nas” działalność placówki scharakteryzowano następująco:

Funkcjonujemy od stycznia 2018 roku i jesteśmy największą instytucją kultury w Łodzi oraz drugą co do wielkości siecią biblioteczną w Polsce.

Pracujemy nad unowocześnieniem naszych usług i dostosowaniem oferty bibliotek do potrzeb współczesnych odbiorców, dlatego organizujemy wydarzenia kulturalne, popularyzujemy czytelnictwo, edukujemy i wykorzystuje-

my nowe media. Stwarzamy przestrzeń dla działalności naszych czytelników i wspieramy inicjatywy oddolne, ponieważ biblioteka jest w naszym założeniu miejscem integrującym lokalną społeczność.

Jesteśmy organizacją goszczącą wolontariuszy Europejskiego Korpusu Solidarności w ramach projektów wolontariatu finansowanych z programu Erasmus+ (*Biblioteka Miejska w Łodzi* [Facebook], 2019).

Do 25 marca 2019 roku stronę w serwisie polubiło 2249 osób, a obserwuje ją 2297 użytkowników. Pierwszy post został opublikowany 20 kwietnia; dotyczył uroczystości otwarcia filii biblioteki przy ul. Narutowicza 8/10, nazwanej „Biblioteką Otwartą”. Łącznie post polubiło 35 osób i skomentowało 3 użytkowników. Informacja o bibliotece była przedmiotem 3 kolejnych postów; największą interakcję ze społecznością internetową wywołały zdjęcia z otwarcia placówki, w której wziął udział wiceprezydent Łodzi Krzysztof Piątkowski i media lokalne. Post polubiło 81 osób, został skomentowany 6 razy i udostępniony 20 razy.

Prowadzący profil Biblioteki Miejskiej w serwisie Facebook publikowali posty w kilkudniowych odstępach czasowych. Do najciekawszych, nieszablonowych inicjatyw należała informacja o nadchodzącym Tygodniu Bibliotek, organizowanym przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich pod hasłem „(DO) wolność czytania”, zdjęcia wiceprezydenta Krzysztofa Piątkowskiego z książką w przestrzeni miejskiej, piknik z biblioteką, Noc Bibliotek czy organizacja przejazdu rowerowego „Odjazdowy Bibliotekarz” na 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości. Z reakcją 36 użytkowników spotkała się informacja o zainstalowaniu w dwóch filiach leżaków plażowych z logo Biblioteki Miejskiej (post z 22 lipca 2018 roku).

Dnia 30 kwietnia zostały opublikowane zdjęcia wnętrza wyremontowanej biblioteki przy ul. Brzeźnej 10, nazwanej Biblioteką Czterech Kultur. Post ten polubiły 44 osoby, został skomentowany 4 razy i udostępniono go trzykrotnie. Podobnym zainteresowaniem cieszył się post z treścią regulaminu korzystania z biblioteki w towarzystwie zwierząt; podano w nim, że „Czytelnicy mogą odwiedzać bibliotekę ze swoimi czworonogami, ponieważ psy, koty inne zwierzęta domowe są u nas mile widziane” (post z dnia 27 lipca; udostępniony 17 razy). Osobna informacja, powtarzająca ten fakt opisowo, spowodowała 73 polubienia użytkowników, 6 komentarzy i 59 udostępnień.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się posty związane z inwestycjami; 6 sierpnia opublikowano zdjęcia z konferencji prasowej poprzedzającej prace inwestycyjne w bibliotekach przy ul. Powstańców Wielkopolskich 3 oraz przy ul. Boya-Żeleńskiego 15. Wcześniej nadano im nazwy „Rozgrywka” i „Słówka”. Post polubiły 53 osoby, skomentowały 4, a został udostępniony 16 razy. Post z dnia 19 marca 2019 roku o remoncie lokalu w rewitalizowanej kamienicy przy ul. Gdańskiej zaplanowanym na pomieszczenie biblioteczne „polubiło” 80 osób.

Profil Facebook wykorzystywano do informowania o organizowanych przez poszczególne filie wydarzeniach. Z okazji Dnia Dziecka zaoferowano mieszkańcom na terenie bibliotek pikniki, konkursy i atrakcje plastyczne realizowane w różnych filiach Biblioteki Miejskiej, o czym donosił post z 29 maja 2018 roku. Ponadto informowano o warsztatach literackich, webinarium dla bibliotekarzy, a w czerwcu – o organizowanym z Domem Literatury w Łodzi Wiecu Ludzi i Książek.

Dodatkowo profil był wykorzystywany do informowania o zbliżającym się głosowaniu w ramach Łódzkiego Budżetu Obywatelskiego. Zamieszczano informacje na temat projektów dotyczących łódzkich bibliotek; post na temat projektu „E-booki bez limitów” (kod projektu L0044) polubiło 168 osób, skomentowało 7, został też udostępniony 88 razy. Należy zaznaczyć, że równie popularną wiadomością był jeszcze post informujący o zakupie busa do przewozu książek. Łącznie polubiło post 171 osób.

Kanał społecznościowy Facebook wykorzystywano sukcesywnie do informowania o poszerzaniu oferty Biblioteki Miejskiej; 16 czerwca podano, że wkrótce w sieci bibliotecznej będzie można wypożyczać e-booki; z tej okazji zorganizowano konkurs, w którym do wygrania był czytnik. Post polubiło 28 użytkowników i został udostępniony 22 razy. Oficjalna informacja w serwisie Facebook, dotycząca wprowadzenia do oferty biblioteki 23 tys. e-booków (post z 21 czerwca 2018 roku), spowodowała dużą reakcję internautów; post polubiło 87 osób, skomentowało 5, a udostępniono – 60 razy.

Podsumowując, profil Biblioteki Miejskiej był wykorzystywany w szeroki sposób. Zamieszczane materiały były różnorodne, przyciągające uwagę. Dzięki zaprojektowanym i podjętym działaniom udało się zbudować kilkutyśne audytorium. Z pewnością za wzrostem czytelności oferty proponowanej przez Bibliotekę Miejską w Łodzi przemawia również regularność zamieszczanych treści i ich atrakcyjność graficzna, jak również interakcja z internautami, polegająca na udzielaniu przez instytucję odpowiedzi na pojawiające się pod postami zapytania.

5.3. Ocena zmian w łódzkich bibliotekach publicznych przez pryzmat przeprowadzonych badań wśród mieszkańców

Obecnie realizowana polityka władz samorządowych Łodzi w zakresie zarządzania bibliotekami publicznymi Łodzi jest spójna ze sformułowanymi przez autorów rekomendacjami wynikającymi z wniosków z badań. W bibliotekach kładzie się duży nacisk na zwiększenie liczby nabywanych nowości wydawniczych; dla sprostania oczekiwaniom mieszkańców – nowo otwierane filie są wspierane finansowo pod tym względem przez Urząd Miasta Łodzi (MSM, 2019).

Na początku 2019 roku na stronie Biblioteki Miejskiej w Łodzi poinformowano, że zakończyła się edycja priorytetu „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych” realizowanego w ramach Programu Wieloletniego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa (2016–2020); w jego ramach pozyskano ponad 116 tys. zł (*Zakup nowości wydawniczych...*, 2019). Jeszcze w 2018 roku zainwestowano w zakup dostępu do 2 platform zawierających łącznie prawie 70 tys. książek elektronicznych – Legimi i EBSCO (*[Dwadzieścia trzy tysiące] 23.000 ebooków dostępnych za darmo*, 2018; *Kolekcja książek elektronicznych EBSCO*, 2018).

Kolejna rekomendacja, dotycząca wspólnej karty bibliotecznej, która ściśle wiązałaby się z nowym systemem bibliotecznym i centralnym katalogiem online, jest obecnie realizowana. Mieszkańcy Łodzi mogą korzystać z „Fiszki”, jak została nazwana wspólna karta biblioteczna, od początku 2019 roku.

Trzecia rekomendacja dotyczyła zwiększenia działań o charakterze promocyjnym. Od 2018 roku zadanie to jest realizowane w Bibliotece Miejskiej w Łodzi z wykorzystaniem nowo wykonanej strony internetowej instytucji znajdującej się pod adresem www.biblioteka.lodz.pl, a ponadto mediów społecznościowych oraz lokalnej prasy i telewizji. Szerszą analizę tego zagadnienia przedstawiono w podrozdziale 5.2.2.

W zakresie postulowanego ujednoczenia godzin pracy bibliotek oraz otwarcia ich w soboty należy stwierdzić, że rekomendacja ta jest częściowo realizowana. Zgodnie z autorskim projektem działania dyrektora Pawła Brauna planowane jest wydłużenie godzin pracy wybranych filii do 60 godzin tygodniowo, co zakłada 6-dniowy tryb ich pracy (Braun, 2018, s. 2; por. załącznik).

Sukcesywnie remontowane lokale biblioteczne, o których informacja trafia do mediów lokalnych (zob. podrozdziały 5.2.1 i 5.2.2), są odpowiedzią na wskazaną w badaniu rekomendację związaną z wprowadzaniem udogodnień dla klientów z dysfunkcjami i niepełnosprawnościami. Stosowane rozwiązania architektoniczne uwzględniają ich zindywidualizowane potrzeby, zmieniając tym samym wizerunek instytucji kultury. Podsumowując, należy stwierdzić, że wszystkie proponowane zalecenia znajdują odzwierciedlenie w obecnie prowadzonej polityce Biblioteki Miejskiej w Łodzi. Stanowi to dowód wysokiej responsywności i odpowiedzialności społecznej tej instytucji.

Zakończenie

Biblioteki publiczne są ważnym składnikiem sektora instytucji kultury, ponieważ oferują mieszkańcom nieodpłatny dostęp do wiedzy i zasobów informacyjnych. Działalność ta, uwarunkowana w Polsce *Ustawą z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach*, wpisuje biblioteki w szerszy, międzynarodowy kontekst, polegający na takiej organizacji sieci bibliotek, która umożliwi zaspokojenie potrzeb informacyjnych, kulturalnych, edukacyjnych i rozrywkowych swoich użytkowników.

Łódzkie biblioteki miejskie, których organizatorem jest Urząd Miasta Łodzi, są najbardziej rozbudowaną pod względem organizacyjnym instytucją kulturalną miasta. Mimo spostrzeżenia, że nie we wszystkich częściach Łodzi dostęp do ich oferty jest jednakowy, funkcjonująca sieć teoretycznie tenże dostęp do zasobów informacyjnych umożliwia.

Zmiany zainicjowane w 2016 roku nie dotyczyły jedynie struktury sieci bibliotek. Rozpoczęte w tamtym czasie rozważania, w które zaangażowały się zarówno środowiska pozarządowe, samorządowe, jak i akademickie – dotyczyły podjęcia na nowo refleksji nad pytaniem, jakie powinny być łódzkie biblioteki publiczne i co można zrobić, by zwiększyć ich atrakcyjność – oferując mieszkańcom nie tyle kolejne filie czy dodatkowe zbiory, ile nowoczesne przestrzenie do zdobywania wiedzy i dzielenia się nią. Zadanie to, przy ograniczonych zasobach finansowych każdego organizatora bibliotek, wymagało zdiagnozowania potrzeb i oczekiwań mieszkańców, sporządzenia strategii rozwoju, przyjrzenia się modelom zagranicznym i standardom międzynarodowym, a wreszcie decyzji, których podjęcie nie zawsze było łatwe dla wszystkich stron zaangażowanych w sprawę łódzkich bibliotek publicznych.

Opublikowany w 2016 roku raport Fundacji Normalne Miasto Fenomen zatytułowany *Biblioskan. Monitoring i ewaluacja w bibliotekach publicznych* (Marciniak [et al.] red., 2016) stał się zacznym dla trwającej do dziś dyskusji dotyczącej bibliotek publicznych w Łodzi. Niewątpliwie mieliśmy do czynienia z pierwszym dokumentem tego typu, przygotowanym jako inicjatywa obywatelska i finansowanym ze źródeł pozarządowych. Zawarte w nim tezy niektórym wydały się zbyt surowe lub niepoprawne pod względem rzetelności metodycznej. Zastosowany mechanizm kontroli obywatelskiej sprawił – co należy podkreślić z pełną stanowczością jako zaletę tego badania – że o łódzkich bibliotekach zaczęto częściej mówić na szczeblu samorządowym. Ponadto w rozmowy te włączono również środowisko akademickie, bibliotekarzy i lokalne media.

Od momentu połączenia pięciu bibliotek dzielnicowych w Bibliotekę Miejską w Łodzi w radiu, prasie i telewizji regularnie pojawiają się komunikaty o wprowadzanej dla mieszkańców ofercie, relacjonowane są inicjatywy otwarcia

wyremontowanych lokali, ogłaszane są plany inwestycyjne. Co równie ważne, w konferencjach prasowych uczestniczą przedstawiciele władzy samorządowej – do opinii publicznej przenika zatem komunikat, że kierunek realizowanych działań jest zaplanowany i wpisuje się w strategię rozwoju kultury miasta, w której biblioteki publiczne są ważnym elementem:

Dbamy o aktywne uczestnictwo mieszkańców w kulturze, budujemy przestrzeń otwartą i przyjazną twórcom i tworzymy warunki do rozwoju nowoczesnych instytucji. Celem tych działań jest wzmocnienie ponadlokalnej pozycji kulturalnej Miasta (*Uchwała Nr LXXV/2049/18...*, 2018, s. 6).

Przeprowadzone przez autorów badania pozwoliły wyłonić najważniejsze czynniki determinujące korzystanie przez mieszkańców z łódzkich bibliotek publicznych. Można zaliczyć do nich zarówno czynniki inwestycyjne (zwiększenie liczby kupowanych książek), jak i organizacyjne (dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych, promocja, wspólna karta biblioteczna, centralny katalog). Wnioski i rekomendacje z badań znalazły odzwierciedlenie w obecnie realizowanej polityce władz miasta dotyczącej bibliotek.

Strategia miasta w zakresie rozwoju łódzkich bibliotek publicznych powinna czerpać jak najwięcej ze sprawdzonych rozwiązań międzynarodowych, które najogólniej można podsumować stwierdzeniem, że wydatek na instytucję kultury to nie koszt, a inwestycja. Warto też szczególną wagę przykładać do kontekstu lokalnego organizacji sieci bibliotecznej poprzez patrzenie na Łódź jak na miasto o poprzemysłowej historii (z której można uczynić atut), z rozproszoną zabudową mieszkaniową przedzieloną niekiedy trudnymi do pokonania arteriami komunikacyjnymi (co warunkowało dotychczas niekiedy zbyt bliskie funkcjonowanie filii bibliotecznych) i z przyzwyczajeniami mieszkańców. Rozwój łódzkiej sieci bibliotecznej będzie wymagał, oprócz uwzględnienia tych czynników, również wzięcia pod uwagę aspektów demograficznych i ekonomicznych.

W skomplikowanym systemie zależności, występującym przy organizacji miejskiej sieci bibliotecznej, potrzebna jest nie tylko właściwa współpraca z samorządem, lecz także zrozumienie dla reform przez bibliotekarzy i inne zaangażowane podmioty. Przykładem właściwego zarządzania zmianą może być łódzkie bibliotekarstwo publiczne, będąc obszarem równoczesnego zaangażowania środowiska zawodowego, sektora samorządowego (Wydział Kultury Urzędu Miasta Łodzi), pozarządowego (Fundacja Normalne Miasto Fenomen) i akademickiego (Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego). Prezentowana książka (będąca już drugą publikacją poświęconą bibliotekom publicznym Łodzi – por. Antczak, Kalińska-Kula, 2019), podobnie jak obecna współpraca Katedry z Biblioteką Miejską w Łodzi w zakresie współorganizacji konferencji w ramach programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Partnerstwo dla Książki” pn. *Bibliotekarz – kompetentny animator życia społeczno-kulturalnego* – mogą być tego przykładowymi ilustracjami.

Bibliografia

- ALEKSANDROWICZ, T. (2008). *Komentarz do ustawy o dostępie do informacji publicznej*. Wyd. 4. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- ANTCZAK, M. (2010). *Rola bibliotek i bibliotekarzy szkolnych w edukacji społeczeństwa informacyjnego na tle przeobrażeń oświatowych w Polsce w latach 1989–2007*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- ANTCZAK, M., M. KALIŃSKA-KULA (2019). *Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce. Na przykładzie bibliotek województwa łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- ANTCZAK, M., M. WACHOWICZ (2018). *Funkcje bibliotek pedagogicznych w XXI wieku*. „Studia o Książce i Informacji” nr 37, s. 57–68.
- Badanie jakości życia mieszkańców oraz jakości usług publicznych w Łodzi* (2012). Tryb dostępu: uml.lodz.pl/get.php?id=3561 [9.05.2016].
- BENŃSKI, A., T. E. SZYMOROWSKA (2000). *Sytuacja prawna bibliotek publicznych po reformie administracyjnej kraju*. „Biuletyn EBIB” 8 (17). Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/17/a.php?benski_szymorowska [20.04.2019].
- Biblioteka Miejska w Łodzi* (2019). Tryb dostępu: <https://www.biblioteka.lodz.pl> [14.06.2019].
- Biblioteka Miejska w Łodzi* [Facebook] (2019). Tryb dostępu: <https://pl-pl.facebook.com/BibliotekaMiejskawLodzi> [14.06.2019].
- Biblioteki publiczne w liczbach 2010* (2012). Tryb dostępu: <http://www.bn.org.pl/download/document/1368453674.pdf> [15.02.2016].
- BIEŃKOWSKI, W. (1956). *Ruch wydawniczy i biblioteki wobec zadania aktywizacji kulturalnej społeczeństwa*. „Przegląd Biblioteczny” z. 1, s. 47–54.
- BILIŃSKI, L. (2002). *Standardy biblioteczne w teorii i praktyce* [w:] *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych* Chelm–Okuninka, 19–21 września 2002 roku. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/standardy/bilinski.php> [12.05.2019].
- BILIŃSKI, L. (2005). *Aktualne regulacje prawne dotyczące bibliotek publicznych* [w:] E. Mielczarek (red.). *Innowacyjność organizacyjna i zawodowa w bibliotekach*. Zielona Góra: Pro Libris Wydawnictwo WiMBP im. C. Norwida, s. 7–12.
- Biuletyn Informacji Publicznej* (2014). Tryb dostępu: <http://bip.uml.lodz.pl/index.php?str=158&id=18441> [7.07.2017].
- BLIKOWSKA, J. (2017). *Łódzkie inwestuje w unowocześnienie i rozbudowę bibliotek*. Tryb dostępu: <https://www.rp.pl/Zycie-Ziemi-Lodzkiej/301319842-Lodzkie-inwestuje-w-unowoczesnienie-i-rozbudowe-bibliotek.html> [17.05.2019].
- Bo łódzkie* (2019). Tryb dostępu: <http://bo.lodzkie.pl> [9.03.2019].

- BORYCZKA, E. (2016). *Partycypacja społeczna* [w:] A. Nowakowska, Z. Przygodzki, A. Rzeńca (red.). *EkoMiasto#Społeczeństwo: zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 116–136.
- BRAUN, P. (2018). *Autorski program działania Biblioteki Miejskiej w Łodzi*. Biblioteka Miejska w Łodzi, kps.
- BRZEZIŃSKI, K. (2015). *Zaufanie społeczne a zaangażowanie obywatelskie w postprzemysłowych miastach Europy Środkowo-Wschodniej*. „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” nr 52, s. 127–146.
- Budowa Mediateki ruszy wiosną 2019 roku* (2019). Tryb dostępu: <https://lodz.tvp.pl/39494162/budowa-mediateki-ruszy-wiosna-2019-roku> [17.05.2019].
- Budżet dla Łodzi* (2017). Tryb dostępu: <http://budzet.dlalodzi.info> [25.06.2017].
- BURAKOWSKI, J. (1995). *Na tropach „fizycznej dostępności” do zbiorów bibliotecznych* (1). „Poradnik Bibliotekarza” nr 11/12, s. 2–6.
- CISEK, S. (2005). *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy*. Tryb dostępu: https://www.researchgate.net/publication/259570218_Funkcje_i_rola_bibliotek_naukowych_i_publicznych_w_spoleczenstwie_wiedzy [5.06.2019].
- Co to jest budżet partycypacyjny?* (2017). Tryb dostępu: <http://www.twojbudzet.um.warszawa.pl/co-to-jest-bud-et-partycypacyjny> [6.06.2017].
- CZAPNIK, G. (2016). *[Piętnaście] 15 minut jazdy samochodem: Czy dystans do biblioteki publicznej jest jeszcze istotny?* [w:] L. Foberová (ed.). *Kniha ve 21. století. Redefinování role knihoven ve 21. století*. Brno: Moravská zemská knihovna, s. 61–69.
- CZUKU, Ł., D. WITKOWSKA (2018). *Jedna karta biblioteczna dla wszystkich łódzkich bibliotek*. Tryb dostępu: <https://www.radiolodz.pl/posts/49379-jedna-karta-biblioteczna-dla-wszystkich-lodzkih-bibliotek> [17.05.2019].
- CZUKU, Ł., D. WITKOWSKA (2019). *Spotkanie czytelników biblioteki przy Paderewskiego w Łodzi z dyrektorem Biblioteki Miejskiej ws. jej przeniesienia*. Tryb dostępu: <https://www.radiolodz.pl/posts/50000-spotkanie-czytelnikow-biblioteki-przy-paderewskiego-w-lodzi-z-dyrektorem-biblioteki-miejskiej-ws-jej-przeniesienia> [17.05.2019].
- CZUKU, Ł., R. ZWOLIŃSKI (2019). *Wypij herbatę, surfuj w internecie i wypożycz książkę. Łódź zmienia biblioteki*. Tryb dostępu: <https://www.radiolodz.pl/posts/49695-wypij-herbate-surfuj-w-internecie-i-wypozycz-ksiazke-lodz-zmienia-biblioteki-zdjecia> [17.05.2019].
- DEWE, M. (2006). *Planning public library building*. Aldershot, England; Burlington, VT: Ashgate Publishing.
- DNA miasta: PRK2020+ ewaluacja* (2017). Tryb dostępu: https://bip.uml.lodz.pl/files/bip/public/Urząd_Miasta/Ogłoszenia_i_zawiadomienia/WKul_7271_DNA_PRK2020_171123.pdf [17.05.2019].
- DOROSZEWSKI W. [b.d.w.]. *Standard* [w:] tenże (red.). *Słownik języka polskiego PWN*. Tryb dostępu: <https://sjp.pwn.pl/sjp/standardy;3061827.html> [12.05.2019].
- [Dwadzieścia trzy tysiące] 23.000 ebooków dostępnych za darmo!* [w:] *Biblioteka Miejska w Łodzi. Aktualności*. Tryb dostępu: <https://www.biblioteka.lodz.pl/aktualnosci/e-booki> [25.05.2019].
- GILL, Ph. (2002). *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO* [standardy międzynarodowe IFLA-UNESCO; oprac. przez zespół pod przewodn. Phillipa Gilla, w imieniu Sekcji Bibliotek Publicznych; tł. M. Kisilowska, J. Woźniak, E. B. Zybert]. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

- GRUSZKA, Z. (2017a). *Kryterium dostępności jako wskaźnik jakości. Model rozproszony bibliotekarstwa publicznego na przykładzie łódzkich bibliotek* [w:] M. Wojciechowska (red.). *Zarządzanie jakością w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, s. 199–214.
- GRUSZKA, Z. (2017b). *Budżet obywatelski a biblioteka publiczna. Analiza wniosków na przykładzie Łodzi* [w:] J. Żochowska (red.). *Pieniądże dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny*. Białystok: Zakład Poligraficzny Ares, s. 273–286.
- GWIZDAŁA, A. (2018). *Łódzkie biblioteki zostaną gruntownie wyremontowane*. Tryb dostępu: <https://www.radiolodz.pl/posts/46223-lodzkie-biblioteki-zostana-gruntownie-wyremontowane> [17.05.2019].
- GWIZDAŁA, A., D. KULAS (2018). *Od stycznia w Łodzi działa nowa Biblioteka Miejska*. Tryb dostępu: <https://www.radiolodz.pl/posts/41367-od-stycznia-w-lodzi-dziala-nowa-biblioteka-miejska> [17.05.2019].
- HAGUE, P. (2006). *Badania marketingowe. Planowanie, metodologia i ocena wyników*. Gliwice: Helion.
- HAS-TOKARZ, A., R. MALESA (red.) (2011). *Kulturotwórcze i edukacyjne funkcje bibliotek publicznych. Teoria i praktyka*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- IFLA/UNESCO *Public Library Manifesto* (1994). Tryb dostępu: <http://www.ifla.org/publications/ifla-unesco-public-library-manifesto-1994> [15.02.2016].
- JED (2019). *Nowa biblioteka w Łodzi, czytelnicy nie są zadowoleni, bo pomieszczenie jest mniejsze niż poprzedni lokal*. Tryb dostępu: <https://expressilustrowany.pl/nowa-biblioteka-w-lodzi-czytelnicy-nie-sa-zadowoleni-bo-pomieszczenie-jest-mniejsze-niz-poprzedni-lokal/ar/c1-13997727> [17.05.2019].
- Jest dyrektor połączonych bibliotek* (2018). „Kalejdoskop”, *Wiadomości*. Tryb dostępu: <https://www.e-kalejdoskop.pl/wiadomosci-a230/jest-dyrektor-polaczonych-bibliotek-r5924> [20.05.2019].
- JON-JONDZEL, I. (red.) (1978). *Dydaktyczne i wychowawcze funkcje bibliotek*. Warszawa: Instytut Kształcenia Nauczycieli.
- KALISIAK-MĘDELSKA, M. (2015). *Partycypacja społeczna na poziomie lokalnym jako wymiar decentralizacji administracji publicznej w Polsce*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- KISIŁOWSKA, M. (2005). *Międzynarodowe standardy biblioteczne* [w:] *Vademecum bibliotekarza*. Wydawnictwo Verlag Dashofer. Tryb dostępu: http://bib.dashofer.pl/onb/33/międzynarodowe-standardy-biblioteczne-uniqueidmRRWSbk196Fjxp_gBA_G_a-aLI3CqGGC6cLKOJEDRePqQcnqHvpgw/?uri_view_type=35 [20.05.2019].
- Kolekcja książek elektronicznych EBSCO* (2018) [w:] *Biblioteka Miejska w Łodzi. Aktualności*. Tryb dostępu: <https://biblioteka.lodz.pl/aktualnosci/ebSCO> [25.05.2019].
- Konferencja prasowa w Dygresji* (2019). Tryb dostępu: <https://biblioteka.lodz.pl/aktualnosci/konferencja-prasowa-w-dygresji> [14.06.2019].
- KOONTZ, C., B. GUBBIN (eds.) (2010). *IFLA Public Library Service Guidelines*. 2nd, completely rev. edition. Berlin–Munich: De Gruyter Saur (IFLA publications; Nr 147).
- KOWALCZYK-KACPERSKA, I. (2019). *W pasażu Meyera powstaje mediateka. Skorzystamy z niej w 2020 roku*. Tryb dostępu: <https://lodz.tvp.pl/41125769/w-pasazu-meyera-powstaje-mediateka-skorzystamy-z-niej-w-2020-roku> [17.05.2019].
- KOWALSKA, M. (2008). *Analiza porównawcza jakości serwisów WWW bibliotek wyższych szkół niepaństwowych województwa kujawsko-pomorskiego*. „Folia Toruniensia” t. 8, s. 117–135.

- LEWANDOWICZ-NOSAL, G. (2003). *Standardy dla bibliotek dziecięcych i młodzieżowych* [w:] J. Wołosz (red.). *Standardy biblioteczne. Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, s. 54–60.
- LEWANDOWICZ-NOSAL, G. (2008). *Wytyczne IFLA dla bibliotek obsługujących niemowlęta i małe dzieci (do 3 lat)*. „Poradnik Bibliotekarza” nr 10, s. I–VIII.
- LEWANDOWICZ-NOSAL, G. (2012). *Wytyczne IFLA dla bibliotek obsługujących młodzież*. „Bibliotekarz Lubuski” 19 kwietnia. Tryb dostępu: http://www.bibliotekarzlubuski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=227:wytyczne-ifla-dla-bibliotek-obsugujcych-modzie&catid=39&Itemid=58 [12.05.2019].
- LEWANDOWICZ-NOSAL, G., E. B. ZYBERT (red.) (2009). *Dzieci, młodzież – Internet – Biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- ŁAKOMY, A. (2013). *Działalność usługowa bibliotek* [w:] A. Tokarska (red.). *Bibliotekarstwo*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, s. 483–491.
- Łódź: rozpoczęły się prace przy budowie mediateki MeMo; otwarcie w 2020 roku (2019). Onet Łódź. Tryb dostępu: <https://lodz.onet.pl/lodz-rozpoczely-sie-prace-przy-budowie-mediateki-memo-otwarcie-w-2020-r/ne4tvw1> [20.05.2019].
- MAJ, J. (2007). *Wskaźniki urbanistyczno-architektoniczne w projektowaniu nowych i użytkowaniu nowych bibliotek publicznych (projekt)*. „Bibliotekarz” nr 12, s. 8–11.
- Manifest bibliotek publicznych UNESCO* (listopad 1994). „Bibliotekarz”, s. 20–21. Tłum. E. Krysiak. Tryb dostępu: http://www.sbp.pl/wydawnictwa/archiwum_cyfrowe/pdf/?book_id=3036 [12.05.2019].
- MARCINIAK, A., P. MILEWSKA, I. SÓJKOWSKA (red.) (2016). *Biblioskan. Monitoring i ewaluacja w bibliotekach publicznych*. Łódź: Fundacja Normalne Miasto Fenomen.
- MARTELA, B. (2013). *Budżet partycypacyjny w Polsce – wdrożenie i perspektywy*. „Władza Sądzenia” nr 2, s. 23–33. Tryb dostępu: <http://hdl.handle.net/11089/3752> [7.07.2017].
- MICHALAK, D., I. KORYŚ, J. KOPEĆ (2016). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku*. Warszawa: Biblioteka Narodowa. Tryb dostępu: <http://www.bn.org.pl/download/document/1459845698.pdf> [11.02.2017].
- MIDER, D., A. MARCINKOWSKA (2013). *Analiza danych ilościowych dla politologów. Praktyczne wprowadzenie z wykorzystaniem programu GNU PSPP*. Warszawa: Wydawnictwo ACAD.
- MR (2018). *Z jedną kartą do wszystkich filii Biblioteki Miejskiej w Łodzi*. Tryb dostępu: <https://expressilustrowany.pl/z-jedna-karta-do-wszystkich-filii-biblioteki-miejskiej-w-lodzi/ar/13748164> [17.05.2019].
- MR (2019). *Czytelnicy na Kozinach mają od dzisiaj nową bibliotekę*. Tryb dostępu: <https://expressilustrowany.pl/czytelnicy-na-kozinach-maja-od-dzisiaj-nowa-biblioteke/ar/13965280> [17.05.2019].
- MSM (2019). *Przeprowadzka biblioteki z ul. Paderewskiego pewna? Petycję w jej obronie podpisało 280 osób*. Tryb dostępu: <https://expressilustrowany.pl/przeprowadzka-biblioteki-z-ul-paderewskiego-pewna-petycje-w-jej-obronie-podpisalo-280-osob/ar/13837820> [17.05.2019].
- NAGÓRSKA, I. (1983). *W 20-lecie powstania dzielnicowych bibliotek publicznych w Łodzi*. „Poradnik Bibliotekarza” z. 7/8, s. 162–168.
- Nasza kasa* (2015). Tryb dostępu: <http://www.naszakasa.org.pl/gmina/polska/#/2015,21> [6.06.2017].

- OCIEPA, A. (2016). *Zmiany w strukturze sieci bibliotecznej Wrocławia: szanse i problemy* [prezentacja multimedialna; kopia w posiadaniu autora]. Łódź.
- Otwieramy nową filię!* (2018). Tryb dostępu: <https://biblioteka.lodz.pl/aktualnosci/otwieramy-nowa-filie> [6.05.2019].
- PAWŁOWSKI, D. (2018). *Mediateka w zabytkowej willi przy Moniuszki. Łódzka multimedialna biblioteka ma być gotowa w roku 2020*. „Dziennik Łódzki” 18 października 2018. Tryb dostępu: <https://dzienniklodzki.pl/mediateka-w-zabytkowej-willi-przy-moniuszki-lodzka-multimedialna-biblioteka-ma-byc-gotowa-w-roku-2020/ar/13594766> [15.05.2019].
- Penn State University Libraries* (2019). Tryb dostępu: <https://guides.libraries.psu.edu/standards> [20.05.2019].
- Plan przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim* (2013). Tryb dostępu: <http://www.rcpslodz.pl/admin/zdjecia/file/2013/2013-04-05-ZPS-plan-depopulacji/Plan%20przeciwdzia%C5%82ania%20depopulacji%20w%20wojew%C3%B3dztwie%20%C5%82%C3%B3dskim.pdf> [9.05.2017].
- Prezydent Miasta Łodzi ogłasza konkurs na kandydata na stanowisko dyrektora Biblioteki Miejskiej w Łodzi, z siedzibą w Łodzi* (2017). Tryb dostępu: <http://archiwum.bip.uml.lodz.pl/index.php?str=14302&PHPSESSID=a8e4cc6f375661620320c8c3a73b274c> [20.05.2019].
- Redakcja. Jedna karta do wszystkich filii miejskiej biblioteki w Łodzi* (2019). Tryb dostępu: <http://lodz.eska.pl/poznaj-miasto/od-stycznia-jedna-karta-do-wszystkich-filii-miejskiej-biblioteki/751058> [17.05.2019].
- Regulamin Organizacyjny Biblioteki Miejskiej w Łodzi* (2018). Biblioteka Miejska w Łodzi, kps.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 roku w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania*. Dz.U. 2014, poz. 1145.
- RULSKI, M. (2019). *Biblioteka przy ul. Rewolucji zyskała nowe przestrzenie*. Tryb dostępu: <https://lodz.tvp.pl/40716210/biblioteka-przy-ul-rewolucji-zyskala-nowe-przestrzenie> [17.05.2019].
- SKÓRKA, S., R. PIOTROWSKA (red.) (2013). *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: funkcje i wyzwania w XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- SOKÓŁ, Z. (red.) (1992). *Rola i funkcje bibliotek wyższych szkół pedagogicznych w Polsce (materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w Rzeszowie w dniach 12–13 września 1988 roku)*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- SÓJKOWSKA, I. (2016). *Jedno miasto – jedna biblioteka. Zmiany systemowe w Łodzi*. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/?p=7213> [17.05.2019].
- Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia (SIWZ)* (2016). Tryb dostępu: <http://przetargi.bip.uml.lodz.pl/pokaz/plik.htm;jsessionid=1C94CBC55A4C95547B88FEC129DD04B?idPlik=26343> [20.05.2019].
- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1989* (1990). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.
- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1990* (1991). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.
- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1991* (1992). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.
- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1992* (1993). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.

- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1993 (1994). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.
- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1994 (1995). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.
- Sprawozdania opisowe Dzielnicowych Bibliotek Publicznych za rok 1995 (1996). Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, mps.
- Stan bibliotek w Polsce (2016). Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1518520996.pdf> [8.03.2018].
- Standard [w:] Wikipedia. Tryb dostępu: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Standard> [10.05.2019].
- Stowarzyszenie Topografie (2017). Tryb dostępu: www.topografie.pl [7.07.2017].
- SUCHOJAD, H. (red.) (1996). *Funkcje naukowo-badawcze i dydaktyczne biblioteki akademickiej: materiały konferencji naukowej, Kielce 19–21 września 1996*. Kielce: Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- SZREDER, M. (2010a). *Losowe i nielosowe próby w badaniach statystycznych*. „Przegląd Statystyczny” z. 4, s. 168–174.
- SZREDER, M. (2010b). *Metody i techniki sondażowych badań opinii*. Warszawa: PWE.
- ŚWIGOŃ, M. (2006). *Bariery informacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Uchwała Nr LII/1286/17 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 14 czerwca 2017 roku w sprawie połączenia samorządowych instytucji kultury: Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Bałuty im. Stanisława Czernika, Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Górna im. Władysława Stanisława Reymonta, Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Polesie, Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście im. Andrzeja Struga oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Widzew im. Lucjana Rudnickiego i utworzenia samorządowej instytucji kultury o nazwie Biblioteka Miejska w Łodzi (2017).
- Uchwała Nr LIX/1252/13 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 27 marca 2013 roku w sprawie przyjęcia „Polityki Rozwoju Kultury 2020+ dla Miasta Łodzi (2013).
- Uchwała Nr LXXV/2049/18 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 19 września 2018 roku w sprawie aktualizacji „Polityki Rozwoju Kultury 2020+ dla Miasta Łodzi” (2018).
- Uchwała Nr XLVII/972/2000 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 11 października 2000 roku w sprawie nadania statutu Miejskiej Bibliotece Publicznej Łódź-Widzew im. Lucjana Rudnickiego (2000).
- Uchwała Nr XLVII/973/2000 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 11 października 2000 roku w sprawie nadania statutu Miejskiej Bibliotece Publicznej Łódź-Śródmieście im. Andrzej Struga (2000).
- Uchwała Nr XLVII/974/2000 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 11 października 2000 roku w sprawie nadania statutu Miejskiej Bibliotece Publicznej Łódź-Polesie (2000).
- Uchwała Nr XLVII/975/2000 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 11 października 2000 roku w sprawie nadania statutu Miejskiej Bibliotece Publicznej Łódź-Górna im. Władysława Stanisława Reymonta (2000).
- Uchwała Nr XLVII/976/2000 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 11 października 2000 roku w sprawie nadania statutu Miejskiej Bibliotece Publicznej Łódź-Bałuty im. Stanisława Czernika (2000).
- ULMAN, A. (red.) (1977). *Funkcje biblioteki szkolnej w zreformowanym systemie oświaty*. Koszalin: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
- Urząd Miasta Łodzi [b.d.w.]. Tryb dostępu: <http://tablicabo.uml.lodz.pl> [8.03.2019].
- Ustawa o dostępie do informacji publicznej z dnia 6 września 2001 roku. Dz.U. 2001 nr 112, poz. 1198 z późn. zm. Tryb dostępu: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20011121198/U/D20011198Lj.pdf> [9.03.2019].

- Ustawa z dnia 17 maja 1990 roku o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw.* Dz.U. nr 34, poz. 198.
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach.* Dz.U. 1997 nr 85, poz. 539.
- WBP – o Bibliotece – Kalendarium* (2019). Tryb dostępu: <https://www.wbp.lodz.pl/o-bibliotece/kalendarium.html> [10.05.2019].
- WITKOWSKA, D. (2019). *Czytelnicy biblioteki przy ul. Paderewskiego protestują przeciwko jej przeniesieniu.* Tryb dostępu: <https://www.radiolodz.pl/posts/49791-czytelnicy-biblioteki-przy-ul-paderewskiego-protestuja-przeciwko-jej-przeniesieniu> [17.05.2019].
- WOJCIECHOWSKA, M. (red.) (2010). *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty.* Gdańsk: Ateneum – Szkoła Wyższa.
- WOJCIECHOWSKI, J. (2017). *Obszary wiedzy o bibliotekarstwie.* Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- WOŁOSZ, J. (2001). *Standardy europejskie w dziedzinie bibliotekarstwa* [w:] M. Szyszko (red.). *Polskie bibliotekarstwo w perspektywie wejścia do Unii Europejskiej. Materiały z ogólnokrajowej konferencji towarzyszącej Krajowemu Zjazdowi Delegatów SBP Warszawa-Miedzeszyn, 8–9 czerwca 2001 roku.* Warszawa: Wydawnictwo SBP, s. 16–28.
- WOŁOSZ, J. (2004). *Biblioteki publiczne w procesie zmian.* „Konspekt” nr 19, s. 51–55.
- WOŁOSZ, J. (red.) (2003). *Standardy biblioteczne: wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Biblioteki Narodowej.* Warszawa, 11 grudnia 2003 roku. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- WROCŁAWSKA, M. (1991). Wywiad z mgr Izabelą Nagórką. „Przegląd Biblioteczny” z. 1, s. 5–20.
- ZAJDEL, M. (2009). *Bezrobocie w Łodzi w okresie transformacji (wybrane aspekty).* „Studia Prawno-Ekonomiczne” t. 79, s. 241–252. Tryb dostępu: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-49da2463-a588-467e-aeca-abbdea7e33ff/c/BEZROBOCIE_W_LODZI_W_OKRESIE_TRANSFORMACJI.pdf [9.05.2017].
- Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych* (2019) [w:] *Biblioteka Miejska w Łodzi. Aktualności.* Tryb dostępu: <https://www.biblioteka.lodz.pl/aktualnosci/zakup-nowosci-wydawniczych-do-bibliotek-publicznych> [25.05.2019].
- Załącznik do Raportu z prac Zespołu ds. Budżetu Obywatelskiego w Mieście Łodzi zawierającego rekomendacje dotyczące III edycji budżetu obywatelskiego.* Tryb dostępu: <http://budzet.dlalodzi.info/wp-content/uploads/2015/02/Raport-z-posiedze%C5%84-Zespo%C5%82u-8.12-29.01-end.doc> [9.02.2009].
- ZASACKA, Z. (2014). *Czytelnictwo dzieci i młodzieży.* Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- ŻEBROWSKA, M. (1986). *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży.* Warszawa: PWN.

Spis wykresów, ilustracji i tabel

Wykresy

Wykres. 1. Czytelnicy Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście według odległości miejsca zameldowania od biblioteki (N = 1302)	48
Wykres 2. Aktywność czytelników Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście (liczba operacji w systemie) a dystans do biblioteki (N = 1302)	49
Wykres 3. Średnia liczba operacji na 1 czytelnika Filii nr 6 Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście a dystans od miejsca zameldowania do biblioteki (N = 1302)	50
Wykres 4. Rozkład docelowej próby badawczej według dzielnic Łodzi (N = 197) ...	66
Wykres 5. Rozkład docelowej próby badawczej według wieku respondentów (N = 197)	67
Wykres 6. Rozkład docelowej próby badawczej według płci respondentów (N = 197)	67
Wykres 7. Rozkład docelowej próby badawczej według wykształcenia respondentów (N = 197)	68
Wykres 8. Rozkład docelowej próby badawczej według statusu na rynku pracy respondentów (N = 197)	68
Wykres 9. Rozkład docelowej próby badawczej według wykonywanego zawodu respondentów (N = 197)	69
Wykres 10. Bariery dotyczące zbiorów bibliotek publicznych według mieszkańców Łodzi (N = 197)	71
Wykres 11. Bariery dotyczące personelu, organizacji i usług bibliotek publicznych według mieszkańców Łodzi (N = 197)	71
Wykres 12. Bariery dotyczące wnętrza i wyposażenia bibliotek publicznych według mieszkańców Łodzi (N = 197)	72
Wykres 13. Bariery dotyczące lokalizacji oraz informacji o bibliotekach publicznych i ich zbiorach według mieszkańców Łodzi (N = 197)	73

Wykres 14. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: zbiory (N = 182)	74
Wykres 15. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: zbiory (N = 178) ...	74
Wykres 16. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: personel, organizacja i usługi (N = 182)	75
Wykres 17. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: personel, organizacja i usługi (N = 178)	76
Wykres 18. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: wnętrze i wyposażenie (N = 182)	77
Wykres 19. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: wnętrze i wyposażenie (N = 178)	78
Wykres 20. Czynniki determinujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub częstsze korzystanie z niej według mieszkańców Łodzi. Kategoria: lokalizacja oraz informacja o bibliotekach i ich zbiorach (N = 182)	79
Wykres 21. Zmiany, które mogłyby być wprowadzone do bibliotek publicznych, ocenione przez mieszkańców Łodzi jako ważne. Kategoria: lokalizacja oraz informacja o bibliotekach i ich zbiorach (N = 178)	80
Wykres 22. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci respondentów	82
Wykres 23. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według dzielnicy zamieszkania respondentów	83
Wykres 24. Najbardziej preferowane przez rodziców kierunki zmian w łódzkich bibliotekach publicznych (odsetek odpowiedzi „Tak” dla pierwszych 12 z 32 czynników)	87
Wykres 25. Najmniej preferowane przez rodziców kierunki zmian w łódzkich bibliotekach publicznych (odsetek odpowiedzi „Tak” dla ostatnich 10 z 32 czynników)	87
Wykres 26. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: zbiory; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny	88

Wykres 27. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: personel, organizacja i usługi; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny	89
Wykres 28. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: wnętrze i wyposażenie; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny	90
Wykres 29. Czynniki determinujące rodziców do zapisu swoich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi. Kategoria: lokalizacja oraz informacja o bibliotekach i ich zbiorach; N = 79. Opcja: wybór wielokrotny	91
Wykres 30. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według najwyższej częstości odpowiedzi	93
Wykres 31. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według wysokiej częstości odpowiedzi	93
Wykres 32. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według umiarkowanej częstości odpowiedzi	95
Wykres 33. Czynniki powodujące zapisanie się do biblioteki publicznej lub intensywniejsze korzystanie z niej mieszkańców Łodzi według niskiej częstości odpowiedzi	97
Wykres 34. Czynniki decydujące o zapisaniu się do biblioteki publicznej oraz ich waga w opinii mieszkańców Łodzi	99

Ilustracje

Ilustracje 1 i 2. Plakat i baner reklamowy promujące badania dotyczące oferty łódzkich bibliotek publicznych	63
--	----

Tabele

Tabela 1. Zmiana liczby bibliotek w Łodzi w 1963 i 1982 roku na tle liczby mieszkańców	23
Tabela 2. Zmiana liczby bibliotek w Łodzi w latach 1989–1995	24

Tabela 3. Wysokość dotacji na biblioteki zapisana w budżetach polskich miast powyżej 500 tys. mieszkańców w latach 2015–2017 (w mln zł) na tle liczby filii	27
Tabela 4. Wysokość wydatków na biblioteki publiczne w Polsce w 2015 roku na tle wydatków na inne instytucje kultury	28
Tabela 5. Zestawienie liczb wniosków dotyczących bibliotek zgłoszonych do kolejnych edycji łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017	30
Tabela 6. Skuteczność wniosków dotyczących bibliotek z podziałem na dzielnice miasta złożonych do łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017 (w %)	31
Tabela 7. Zestawienie bibliotecznych wniosków w ujęciu dzielnicowym zgłoszonych do łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017 (w zł)	32
Tabela 8. Zestawienie wniosków ogólnomiejskich zgłoszonych do łódzkiego budżetu obywatelskiego w latach 2013–2017 (w zł)	33
Tabela 9. Łączna wartość złożonych wniosków a środki przyznane w ramach budżetu obywatelskiego na działalność łódzkich bibliotek publicznych w latach 2013–2017 (w zł)	33
Tabela 10. Porównanie liczby czytelników bibliotek publicznych w Łodzi z liczbą mieszkańców jednostki administracyjnej	39
Tabela 11. Jednostki administracyjne Łodzi nieposiadające bibliotek publicznych na swoim terenie	41
Tabela 12. Analiza percentylowa odległości pomiędzy poszczególnymi bibliotekami Łodzi	42
Tabela 13. Analiza percentylowa odległości bibliotek Łodzi do najbliższego przystanku	43
Tabela 14. Analiza percentylowa liczby dostępnych na najbliższym przystanku linii MPK oraz odległości, na jakie może przemieścić się czytelnik w 15 minut po wyjściu z najbliższej biblioteki w Łodzi	44
Tabela 15. Struktura demograficzna mieszkańców Łodzi według dzielnic i płci. Stan na dzień 31.06.2016 roku	60
Tabela 16. Wielkość próby badawczej mieszkańców Łodzi z podziałem na dzielnice według danych z dnia 31.06.2016 roku oraz maksymalny błąd statystyczny	61
Tabela 17. Liczba ankiet mieszkańców Łodzi planowana do badań z podziałem próby badawczej na warstwy (dzielnice i płeć) według danych z dnia 11.02.2017 roku	62

Tabela 18. Struktura respondentów według dzielnicy zamieszkania i płci	65
Tabela 19. Oczekiwana struktura respondentów według dzielnicy zamieszkania i płci dla N = 389	65
Tabela 20. Struktura próby według dzielnicy zamieszkania i płci	66
Tabela 21. Przyjęta kolorystyka dla oznaczenia kategorii czynników wpływających na zapisanie się do biblioteki publicznej lub na intensywniejsze korzystanie z niej przez mieszkańców Łodzi	70
Tabela 22. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według płci respondentów: najwyższe różnice wskaźników	81
Tabela 23. Ocena czynników determinujących zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub częstsze korzystanie z niej w grupach według dzielnic zamieszkania respondentów: najwyższe różnice wskaźników	84
Tabela 24. Struktura próby badawczej w badaniach preferencji rodziców dotyczących czynników, które wpłynęłyby na zapisanie ich dzieci do bibliotek publicznych Łodzi	86
Tabela 25. Klasyfikacja częstości odpowiedzi respondentów, którzy ocenili dany czynnik jako wpływający na ich zapisanie się do biblioteki publicznej Łodzi lub intensywniejsze korzystanie z niej	92

Załącznik

Projekt Pawła Brauna dotyczący działalności Biblioteki Miejskiej w Łodzi

**Autorski program działania
Biblioteki Miejskiej w Łodzi
Paweł Braun**

Ogólny harmonogram prac związanych z restrukturyzacją z rozbiciem na 3 lata

2018 rok:

- powołanie tymczasowej siedziby Biblioteki Miejskiej w Łodzi;
- określenie struktury organizacyjnej Biblioteki Miejskiej oraz przygotowanie wewnętrznych podstawowych aktów prawnych (Regulamin Organizacyjny, Regulamin Pracy, Regulamin Wynagradzania, Regulamin Premiowania). Planuję stworzenie Działu Gromadzenia i Opracowania, który będzie zapewniał obsługę zakupu książek oraz prenumeraty czasopism i wydawnictw ciągłych dla wszystkich filii. Formuła centralnego zakupu dla wszystkich filii jednolitego formularza opracowania zbiorów wymagać będzie zapewnienia sprawnego systemu dystrybucji książek. Niezbędny będzie zakup samochodu dostawczego. W przygotowaniu strategii marketingowej i kampanii promocyjnych od początku będzie uczestniczył Dział Marketingu i PR. Nad programem obsługi zbiorów i czytelników będzie czuwał Bibliotekarz Systemowy w ścisłej współpracy z Działem IT. Biblioteka Składowa to zaplecze filii bibliotecznych w zakresie redystrybucji darów i książek po selekcji. Jeśli to będzie konieczne, zbiory filialne zostaną poddane selekcji, zadanie to będzie realizowane po monitoringu wszystkich placówek;
- przygotowanie projektu marketingowego dla Biblioteki Miejskiej w Łodzi (nowe usługi). Priorytetową usługą, która będzie wymagała wdrożenia od 2019 roku, będzie Łódzka Karta Biblioteczna. Będzie to możliwe po utworzeniu jednej bazy dla wszystkich filii. Działania przygotowujące do kampanii promocyjnej będą prowadzone w 2 połowie 2018 roku;
- przygotowanie Strategii Rozwoju Czytelnictwa Biblioteki Miejskiej w Łodzi. Zaprojektowanie działań, które określą potrzeby czytelnicze, poprawią

- infrastrukturę filialną, wzmocnią kondycję księgozbiorów. Działania marketingowe będą na potrzeby tego procesu wspomagać zmiany w systemie udostępniania zbiorów, poprzedzone dogłębną analizą wyników czytelnictwa;
- wdrożenie komputerowego programu obsługi zbiorów i czytelników wyłonięnego w wyniku procedury przetargowej we wrześniu 2017 roku (migracja danych, instalacja oprogramowania, szkolenia użytkowników ze strony Biblioteki), 2 połowa 2018 roku;
 - przygotowanie zmigrowanych danych do prezentacji w katalogu OPAC (ujednoczenie sygnatur);
 - przygotowanie zbiorów filii Biblioteki do odbioru przez czytelników (kompatybilność sygnatur działowych z prezentacją zbiorów w katalogu OPAC). Celem tego procesu będzie korelacja zbiorów z informacją o nich, tak aby czytelnik w każdej z filii znalazł poszukiwaną książkę w tym samym miejscu w katalogu i na półce w bibliotece;
 - przygotowanie regulaminów dla użytkowników korzystania z usług i zbiorów Biblioteki (regulaminy powinny uwzględniać oczekiwania Biblioteki wobec czytelników przy korzystaniu przez nich z każdej formy usług).

2019 rok:

- projekt, prezentacja, promocja i wdrożenie Łódzkiej Karty Bibliotecznej (styczeń 2019);
- analiza stanu zatrudnienia w Bibliotece Miejskiej w Łodzi i przygotowanie programu optymalizacji wykorzystania zasobów kadrowych. Planuję wzmocnienie kadrowe dla filii rokujących wzrost statystyk, wdrożenie SOOP. System powinien wyłonić z zespołu Biblioteki liderów, zmotywować pracowników do efektywnego działania, określić mocne strony pracowników, wskazać obszary działań do poprawy oraz przygotować harmonogram i tematykę szkoleń;
- badania i analiza struktury sieciowej bibliotek publicznych w Łodzi, przygotowanie programu. Placówki powinny być dostępne dla czytelników w jak najdłuższym dniowym cyklu udostępniania (ideałem byłby 60-godzinny tydzień udostępniania), oznacza to pozostawienie lokali o większym metrażu z pełniejszą obsługą. Lokale bardzo małe, o niskim standardzie powinny zostać zamknięte, a księgozbiory przeniesione do lokalizacji wytypowanych do kontynuowania działalności;
- restrukturyzacji sieci (powołanie dużych bibliotek dzielnicowych z pełną ofertą zbiorów, usług i działań oraz uzupełnienie ich oferty poprzez mniejsze placówki, ściśle z nimi współpracujące);
- przygotowanie lokalizacji i możliwości filii Biblioteki na potrzeby aktywności społeczności lokalnej. Dobrym rozwiązaniem dla powołania nowych lokalizacji jest współpraca w ramach jednej jednostki inwestycyjnej – biblioteka + stowarzyszenie + domy sąsiedzkie + rada dzielnicy;

- opracowanie zasad współpracy filii Biblioteki z samorządem lokalnym we wszystkich działaniach, które pozwalają mieszkańcom aktywnie uczestniczyć w podejmowaniu ważnych dla nich decyzji;
- przygotowanie i wdrożenie projektów aktywnego uczestnictwa w kulturze mieszkańców dzielnic, gdzie funkcjonują filie Biblioteki;
- wdrożenie partycypacyjnego systemu profilowania dostępnych usług w Bibliotece;
- przygotowanie programów dedykowanych zdiagnozowanym odbiorcom usług bibliotecznych: dla seniorów, dla maluchów, dla rodzin z dziećmi, dla młodzieży, dla osób niepełnosprawnych, dla imigrantów, dla osób wykluczonych społecznie, dla osób wykluczonych cyfrowo itp.;
- współpraca z partnerami zewnętrznymi i prezentacja ich zasobów w programie obsługi zbiorów i czytelników.

2020 rok:

- przygotowanie i wdrożenie projektu optymalizacji zbiorów i usług z uwzględnieniem zmieniających się potrzeb i oczekiwań użytkowników (zwiększenie zakupu zbiorów do poziomu co najmniej 10 woluminów na 100 mieszkańców i 25 czytelników na 100 mieszkańców);
- optymalizacja i poprawa stanu infrastruktury komputerowej filii Biblioteki z uwzględnieniem potrzeb użytkowników zewnętrznych;
- wprowadzenie we wszystkich filiach Biblioteki usługi e-booków, pełnej oferty audiobooków oraz e-czasopism;
- modernizacja i wyposażenie zrestrukturyzowanej sieci bibliotecznej według dedykowanych projektów, które będą uwzględniały oczekiwania zarówno użytkowników, jak i potencjalnych odbiorców;
- przeniesienie części usług Biblioteki (korzystanie ze zbiorów) do strefy online (bazy danych typu: bibliografia Łodzi, zdigitalizowane zbiory dotyczące Łodzi, opracowania tematyczne przygotowane przez Dział Regionalny).

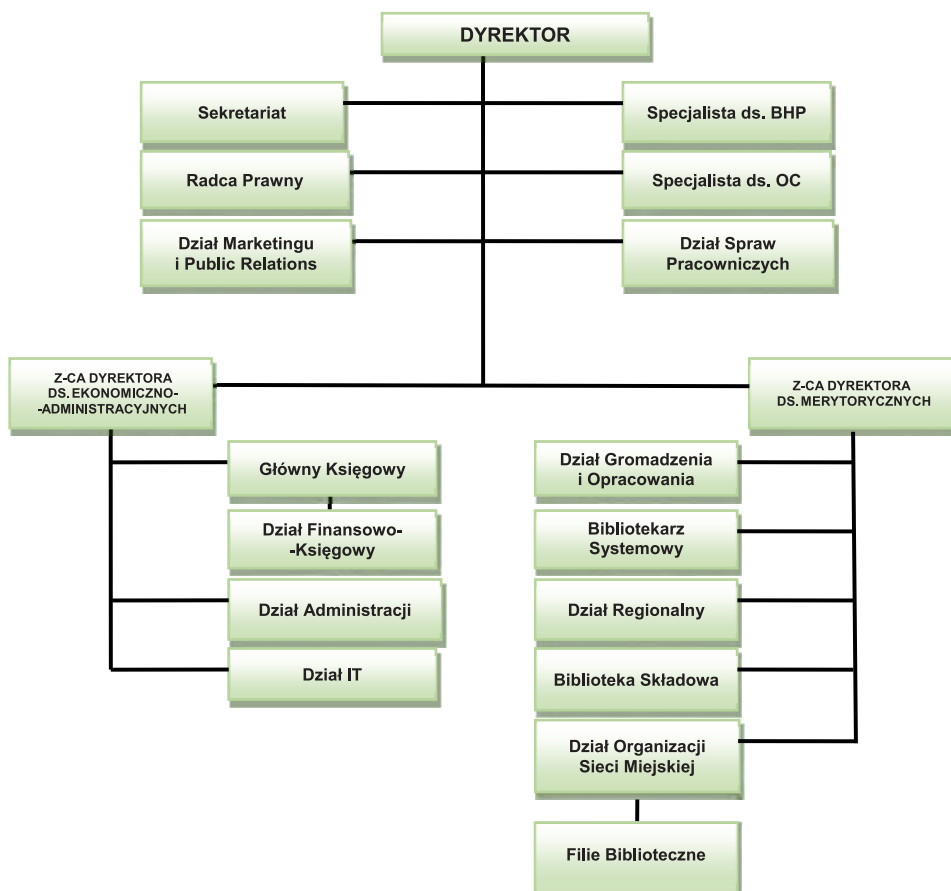
1. Sformułowanie misji i celów strategicznych

Biblioteka to podstawowa instytucja kultury, kształcenia ustawicznego oraz podnoszenia społecznych, ekonomicznych i politycznych kompetencji jednostek i społeczności lokalnej. Miejsce, które sprzyja rozwijaniu swoich zainteresowań i pasji, buduje wspólnotę lokalną opartą na zasadach partycypacji i wzajemnego szacunku. Biblioteka udostępnia swe zbiory bezpłatnie i świadczy usługi na najwyższym poziomie. Biblioteka to wiedza, rzetelność, ludzie, spotkania, rozrywka i forma twórczego spędzania czasu. Biblioteka stanowi dorobek i wspólną wartość wszystkich mieszkańców Łodzi.

Celami strategicznymi na najbliższe 3 lata będą:

- prawne i organizacyjne zbudowanie instytucji;
- stworzenie efektywnego modelu budżetowego;
- zbudowanie „Biblioteki Miejskiej w Łodzi” jako marki rozpoznawalnej przez mieszkańców;
- wytworzenie zaufania społecznego do instytucji;
- połączenie i racjonalizacja procesów bibliotecznych dla wszystkich filii;
- stworzenie racjonalnej ekonomicznie i społecznie struktury sieci filii bibliotecznych.

2. Projekt struktury organizacyjnej

Omówienie niektórych elementów schematu

Dział Organizacji Sieci Miejskiej. Do zadań Działu Organizacji Sieci Miejskiej należą:

- udzielanie pomocy merytorycznej oraz instrukcyjno-metodycznej filiom Biblioteki;
- opracowywanie projektów aktów normatywnych Biblioteki, w szczególności regulaminów i zarządzeń;
- badanie i monitorowanie potrzeb czytelników filii Biblioteki;
- monitorowanie struktury filialnej na terenie Łodzi;
- prowadzenie statystyki, miesięcznej, kwartalnej, półrocznej i rocznej oraz na potrzeby GUS-u;
- opracowywanie materiałów metodycznych;
- działalność metodyczna w zakresie problematyki czytelnictwa osób niepełnosprawnych;
- współpraca z instytucjami i organizacjami zajmującymi się problemami osób chorych i niepełnosprawnych;
- współpraca z Działem Marketingu i PR w zakresie promocji książki, czytelnictwa i Biblioteki;
- prowadzenie dokumentacji windykacyjnej i czuwanie nad prawidłowością działań związanych z windykacją zbiorów i zobowiązań finansowych czytelników;
- badanie potrzeb szkoleniowych oraz organizacja szkoleń dla pracowników Biblioteki;
- pozyskiwanie środków i koordynacja projektów zewnętrznych w Bibliotece;
- inicjowanie działań zmierzających do popularyzacji książki i kultury czytania w Łodzi;
- kierowanie filiami Biblioteki.

Filie biblioteczne. Do zadań filii Biblioteki należą:

- kształtowanie profilu zbiorów zgodnie z oczekiwaniem środowiska lokalnego;
- gromadzenie zbiorów zgodnie z przyjętymi założeniami;
- prowadzenie racjonalnego zakupu zbiorów we współpracy z Działem Opracowania i Gromadzenia;
- udostępnianie zbiorów czytelnikom według obowiązującego regulaminu;
- udzielanie informacji na podstawie własnych zbiorów, katalogów online oraz zewnętrznych baz danych;
- prowadzenie działalności promującej książkę, kulturę czytania i Bibliotekę;
- aktywizacja kulturalna społeczności lokalnej;
- udostępnianie zbiorów i alternatywnych materiałów bibliotecznych;

- prowadzenie warsztatów na bazie zbiorów własnych, wspomagających aktywizację społeczną osób niepełnosprawnych;
- wspieranie aktywizacji osób 60+;
- współdziałanie z Działem Marketingu i Public Relations w zakresie promocji usług Biblioteki.

Biblioteka Składowa. Do zadań Biblioteki Składowej należą:

- działalność na rzecz prawidłowego wykorzystania wszelkiego rodzaju materiałów bibliotecznych w filiach Biblioteki;
- przyjmowanie zbiorów bibliotecznych wyselekcjonowanych z filii Biblioteki pozyskiwanych z darów i przekazywanie ich bibliotekom innych sieci;
- współpraca z instytucjami kultury na terenie Łodzi w zakresie pozyskiwania i dystrybucji zasobów książkowych.

Dział Regionalny. Do zadań Działu Regionalnego należą:

- gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów dotyczących Łodzi;
- udzielanie informacji o Łodzi;
- opracowywanie Bibliografii Miasta Łodzi;
- współpraca w zakresie informacji lokalnej z ośrodkami edukacyjnymi, instytucjami kultury, fundacjami, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami w Łodzi;
- współpraca z filiami Biblioteki w zakresie popularyzacji wiedzy o Łodzi;
- udzielanie informacji indywidualnej i zbiorowej użytkownikom sieci bibliotek publicznych i innych;
- prowadzenie działalności digitalizacyjnej cennych zbiorów Biblioteki ze szczególną dbałością o dokumenty dotyczące Łodzi.

Bibliotekarz Systemowy. Do zadań Bibliotekarza Systemowego należą:

- koordynowanie współpracy pomiędzy działami i filiami Biblioteki w zakresie komputerowego programu obsługi zbiorów i czytelników;
- nadzór nad modyfikacją komputerowego programu obsługi zbiorów i czytelników;
- prowadzenie szkoleń z zakresu komputerowej obsługi zbiorów i czytelników dla pracowników Biblioteki;
- współpraca z Administratorem Sieci Komputerowej i Działem IT w zakresie prac nad komputerowym programem obsługi zbiorów i czytelników;
- projektowanie udostępniania zbiorów i alternatywnych materiałów bibliotecznych.

Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Do zadań Działu Gromadzenia Zbiorów należą:

- gromadzenie i uzupełnianie zbiorów Biblioteki, zakupy z dotacji samorządowej oraz innych pozyskanych przez Bibliotekę środków;
- prenumerata czasopism i wydawnictw ciągłych dla Biblioteki;
- prowadzenie ewidencji wpływów i ubytków materiałów bibliotecznych;
- opracowanie zbiorów wpływających do filii Biblioteki;
- czuwanie nad poprawnością opisów w katalogu OPAC (online);
- dbałość o jednolite opracowanie formalne i rzeczowe zbiorów bibliotecznych dla wszystkich placówek Biblioteki z wykorzystaniem komputerowego programu obsługi zbiorów i czytelników
- współpraca z filiami Biblioteki w zakresie przygotowania zbiorów do udostępniania;
- koordynacja prac związanych z projektem Deskryptory Biblioteki Narodowej;
- organizowanie dystrybucji zakupionych zbiorów do filii Biblioteki.

Dział Marketingu i PR. Do zadań Działu Marketingu i Public Relations należą:

- pozyskiwanie partnerów do Łódzkiej Karty Bibliotecznej i promocja projektu karty *all in one*;
- inicjowanie i organizowanie przedsięwzięć kulturalnych w filiach Biblioteki na terenie Łodzi;
- promowanie Biblioteki i jej działalności;
- prowadzenie strony internetowej Biblioteki;
- prowadzenie Instagrama, Facebooka i innych mediów społecznościowych Biblioteki;
- działalność wydawnicza;
- współpraca z komórkami ds. promocji organów lokalnych władz samorządowych;
- współpraca z mediami i podtrzymywanie ich zainteresowania działaniami Biblioteki;
- dbanie o jednolity, konsekwentny wizerunek Biblioteki;
- inicjowanie i organizowanie różnorodnych form promocji książki, czytelnictwa;
- współpraca z filiami Biblioteki w zakresie promocji książki, czytelnictwa i Biblioteki;
- koordynowanie projektów wewnętrznych i zewnętrznych w ramach promocji książki, czytelnictwa i Biblioteki;
- podtrzymywanie dobrej relacji z odbiorcami usług Biblioteki.

3. Sposoby pozyskania środków zewnętrznych

Biblioteka powinna, oprócz środków pochodzących z budżetu gminy, starać się o pozyskiwanie zarówno przychodów własnych (pochodzących m.in. z usług oraz windykacji), jak i pozyskiwać środki ze źródeł zewnętrznych w tym

zwłaszcza Ministerstwa Kultury, Instytutu Książki, Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Funduszy Rad Dzielnic oraz podmiotów prywatnych, chcących polepszyć swój społeczny odbiór w ramach funduszy CSR.

4. Plan promocji Biblioteki Miejskiej w Łodzi

Na wstępnym etapie budowania społecznego odbioru Biblioteki niezwykle ważne będą skuteczne zabiegi wizerunkowe. Stworzenie działu marketingu z własnym budżetem pozwoli rozpocząć budowanie wieloletniego planu promocji biorącego pod uwagę kolejne etapy unifikacji systemu bibliotecznego, scalania sieci bibliotek i możliwości, jakie daje korzystanie z jednej karty bibliotecznej dla całego miasta. Biorąc pod uwagę olbrzymie wyzwania, przed którymi staną dotychczasowi pracownicy poszczególnych bibliotek, niezwykle ważny będzie również marketing wewnętrzny. Działania te będą szczególnie ważne w pierwszym roku zmian, w momencie gdy wszyscy interesariusze biblioteki będą zarówno uczestnikami, jak i konsultantami zmian.

Strategia promocyjna Biblioteki Miejskiej w Łodzi powinna być ukierunkowana na budowanie marki „**Biblioteka**” w społecznym odbiorze. Przyszła strategia działań promocyjnych łączy w sobie zadania Public Relations jako podstawowego narzędzia w jej realizacji (kształtowanie pożądanego wizerunku, opinii i reputacji w otoczeniu) oraz zadania marketingowe (zaspokajanie potrzeb użytkowników Biblioteki i budowanie świadomości marki).

W chwili obecnej przede wszystkim brak jest jednoznacznego wizerunku organizacji. Biblioteka często nie jest postrzegana jako instytucja kultury. Część z naszych odbiorców traktuje ją jako placówkę edukacyjną, część z grupy docelowej nie potrafi zakwalifikować jej do żadnej grupy. Biblioteka jest zaraz po kinach najczęściej odwiedzaną instytucją oferującą uczestnictwo w kulturze, ale niestety funkcjonuje bardziej w podświadomości niż w świadomym odbiorze. Dlatego naszym podstawowym zadaniem jest przebicie się do świadomego odbioru i umocnienie pozycji naszej instytucji na mapie instytucji kultury.

Założeniem proponowanej strategii promocji jest budowa wizerunku Biblioteki jako instytucji otwartej, przyjaznej, dostosowującej się do potrzeb odbiorców, kreującej trendy kultury.

W kolejnym roku funkcjonowania Biblioteki czeka nas wdrożenie jednolitej karty bibliotecznej dla wszystkich odbiorców usług w filiach. Karta może być produktem lojalnościowym, jednocześnie mającym za zadanie zachęcenie czytelników do aktywnego uczestnictwa w kulturze poprzez prezentację usług i aktywności instytucji kultury, stowarzyszeń i fundacji prowadzących swoją działalność w sferze kultury.

Odbiorcami działań biblioteki są przede wszystkim mieszkańcy Łodzi w każdej grupie wiekowej, w tym również użytkownicy naszych usług. W kreowaniu założonego wizerunku niezbędna jest współpraca z władzami miasta – decydentami biblioteki, instytucjami kultury; wydawnictwami działającymi na terenie

Łodzi – naturalnymi partnerami dla proponowanych przez nas projektów. Oddzielną grupą, do której kierujemy nasz komunikat, są media oraz autorytety mogące wspierać naszą działalność bądź jej szkodzić. Zależy nam na sprecyzowanym przekazie, docierającym do najszerszej grupy odbiorców. Należy przeanalizować przydatność utworzenia **Rady Bibliotecznej** złożonej z przedstawicieli środowisk mogących mieć pozytywny wpływ na wizerunek Biblioteki oraz skuteczność jej działań wśród mieszkańców Łodzi.

Aby wizerunek Biblioteki widoczny dla odbiorców zewnętrznych odpowiadał założeniom przedstawionym w strategii promocyjnej, konieczne jest oddziaływanie na pracowników instytucji jako na grupę mającą bezpośredni wpływ na odbiór instytucji na zewnątrz. Nawet najlepsze wnętrza, bogaty kalendarz imprez kulturalnych i doskonały księgozbiór nie obronią pozytywnego wizerunku Biblioteki, jeżeli klient będzie obsługiwany przez nieprzystępnego, niezadowolonego ze swojej pracy bibliotekarza. W tym celu zadania skierowane do klienta wewnętrznego Biblioteki opierają się na przeprowadzanych corocznie badaniach poziomu zadowolenia i satysfakcji pracowników oraz kreowane są w zależności od potrzeb odbiorcy w zakresie możliwości rozwoju zawodowego i tworzenia wewnętrznego systemu identyfikacji firmowej. Służą temu szkolenia, imprezy integracyjne, a także założony do realizacji e-biuletyn i wewnętrzna strona internetowa instytucji.

Sieć dystrybucji informacji o Bibliotece bazuje na kanałach własnych oraz ogólnodostępnych. Kanały własne to przede wszystkim strona internetowa instytucji, profil Biblioteki na Facebooku, wydawnictwa własne: ulotki, zaproszenia i plakaty dystrybuowane przez sieć filii oraz instytucje współpracujące. Narzędziem komunikacji wewnętrznej ma być e-biuletyn i wewnętrzna strona instytucji. Ważnym elementem poprawienia standardu obsługi użytkowników Biblioteki będzie prowadzenie w ramach kontroli zarządczej SOOP-u.

Niezwykle istotnym kanałem komunikacyjnym jest Internet, ze względu na dostępność, możliwość redagowania własnych wiadomości i niski koszt użytkowania. Komunikaty Biblioteki zamieszczane są na portalach lokalnych i branżowych. Korzystać należy również z tradycyjnych mediów, takich jak: lokalna prasa, prasa branżowa, stacje telewizyjne i radiowe.

Działania realizowane w ramach strategii promocji będą planowane i rozliczane w cyklu rocznym, aby kolejne etapy realizacji mogły ewaluować we właściwym kierunku. Za koncepcję i realizację strategii promocyjnej Biblioteki Miejskiej w Łodzi odpowiada Dział Marketingu i Public Relations. W zakresie komunikacji wewnętrznej i zadań dotyczących wewnętrznych klientów Biblioteki niezbędna jest współpraca z Działem Spraw Pracowniczych i Działem Organizacji Sieci Miejskiej:

- utworzenie centrum prasowego;
- stworzenie strony internetowej instytucji (www.mbp.lodz.pl);
- opracowanie schematu dystrybucji informacji;
- współpraca z lokalnymi mediami;
- wykreowanie pozycji eksperta w mediach lokalnych i branżowych;

- kampania lobbingsowa wśród decydentów lokalnych;
- współpraca z instytucjami kultury w Łodzi;
- inicjowanie akcji promujących kulturę i ułatwiających czytelnictwo;
- mecenat Biblioteki nad twórcami literatury;
- stworzenie platformy komunikacyjnej wewnątrz firmy – e-biuletyn i wewnętrzna strona internetowa;
- stworzenie skrzynki życzeń i zażeń umożliwiającej anonimowe zbieranie opinii i pomysłów;
- organizacja imprez integracyjnych;
- zdiagnozowanie potrzeb pracowników w zakresie szkoleń dotyczących promocji;
- pomoc filiom w realizacji pomysłów związanych z promocją Biblioteki;
- wdrażanie i promowanie programów motywacyjnych;
- badania ankietowe dotyczące potrzeb czytelników związanych z dodatkową działalnością Biblioteki;
- wdrażanie programu Łódzka Karta Biblioteczna;
- wdrażanie działalności dodatkowej podnoszącej atrakcyjność Biblioteki jako miejsca;
- badania opinii publicznej dotyczące postrzegania Biblioteki jako instytucji kultury;
- wdrażanie Systemu Identyfikacji Wizualnej;
- coroczne kampanie promujące instytucję.

5. Propozycje rozwoju czytelnictwa w Łodzi

- wprowadzenie jednolitej karty bibliotecznej dla obsługi czytelników aktywnej we wszystkich placówkach, karta powinna być produktem partnerskim we współpracy z innymi instytucjami kultury;
- zwiększenie dostępności książek, w tym zwłaszcza nowości wydawniczych w najbardziej poszukiwanych działach;
- poszerzenie czasu dostępności do usług bibliotecznych (dni i godziny otwarcia);
- dążenie do poprawienia infrastruktury sieci bibliotek publicznych Łodzi poprzez dobrze zaprojektowane wnętrza i funkcjonalne wyposażenie;
- dostosowanie procedur obsługi do oczekiwań klienta – zwiększenie liczby zadowolonych użytkowników z nowych produktów bibliotecznych;
- uruchomienie nowych usług – produktów bibliotecznych zgodnie z oczekiwaniami klienta;
- zdiagnozowanie potencjalnych potrzeb użytkowników i wywołanie potrzeby korzystania ze zbiorów Biblioteki;
- propozycja nowej oferty bibliotecznej dla przyszłych klientów wytypowanej w wyniku działań ankietowych;

- wprowadzenie kompleksowego wypożyczenia komputerowego (wspólna karta biblioteczna na wszystkich filiach, rezerwacja zbiorów poprzez komunikatory internetowe i bezpośredni dostęp do konta);
- **wzrost czytelnictwa dziecięcego i młodzieżowego** poprzez wypromowanie nowej grupy produktów: usługi multimedialne, zajęcia warsztatowe i edukacyjne, powołanie miejsc zajęć grupowych dla najmłodszych użytkowników.

6. Efektywne wykorzystanie bazy lokalowej i zasobów bibliotecznych

Obecnie Łódź dysponuje drugą co do wielkości (po Warszawie) siecią bibliotek publicznych na terenie miasta. Byłby to powód do zadowolenia, gdyby nie fakt, że wiele filii bibliotecznych nie pozwala na realizację nawet podstawowych zadań stawianych współczesnym bibliotekom. Zarówno ich wielkość jak i poziom doinwestowania powodują, że stanowią one jedynie gigantyczny koszt dla instytucji, a wśród mieszkańców budują negatywny stereotyp biblioteki publicznej.

Proces łączenia filii w poszczególnych dzielnicach musi być jednak połączony z przedstawianiem oferty alternatywnej w postaci nowoczesnych bibliotek oferujących przestrzeń oraz infrastrukturę techniczną, łatwość komunikacyjną i atrakcyjną architekturę. Dla miasta Łodzi 40 filii wydaje się liczbą racjonalną. W praktyce oznacza to jednak rozpoczęcie procesu, który będzie nie tylko kosztowny w pierwszym okresie, lecz także będzie wymagał niezwykle wnikliwej analizy uwarunkowań lokalnych oraz nastrojów mieszkańców i samych bibliotekarzy. Równie ważne, co arytmetyka ekonomiczna, okażą się umiejętności w zakresie mediacji i rzecznictwa:

- stworzenie silnych, dużych ośrodków/filii dzielnicowych o wydłużonym czasie udostępniania, z pełną obsadą kadrową oraz bogatą ofertą działań kulturalnych i edukacyjnych, a także placówek satelickich uzupełniających działania ośrodków dominujących. W tym celu niezbędne będą działania ankietowe monitorujące potrzeby odbiorców usług bibliotecznych, szacunkowe określenie wielkości grup docelowych i oszacowanie perspektyw rozwoju liczebności populacji przyszłych użytkowników;
- działania lobbingowe;
- przygotowanie programów funkcjonalno-użytkowych dla nowych placówek;
- analiza kosztów ekonomicznych i społecznych;
- określenie sposobów finansowania;
- określenie planów projektu dla poszczególnych zadań z uwzględnieniem korzyści, zagrożeń oraz harmonogramu działań.

7. Określenie współpracy z innymi instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi

W funkcjonowaniu Biblioteki w tkance miasta kluczowe jest korzystanie z potencjału partnerów – zarówno instytucjonalnych, jak i niezależnych – mogących pozytywnie wpłynąć na jej ofertę. Współpraca nie tylko z instytucjami dzia-

łającymi w sektorze kultury, edukacji, lecz także rozrywki jest naturalna i przynosi zazwyczaj wiele korzyści płynących z efektu synergii. Równie dobrymi partnerstwami, choć opartymi na zupełnie innych zasadach, są te zawierane z organizacjami pozarządowymi. Należy w miarę możliwości, otwartości ze strony podmiotów nieformalnych oraz wzajemnie określonych korzyści, nawiązywać współpracę oraz ułatwiać funkcjonowanie wszelkim organizacjom pozarządowym, nieformalnym inicjatywom mieszkańców. Najczęstszą formą tego rodzaju współpracy jest udostępnianie infrastruktury biblioteki oraz korzystanie z jej instytucjonalnego charakteru w zamian za realizację inicjatyw na terenie biblioteki. Z jednej strony pozwala to na budowanie zaufania do biblioteki, z drugiej zaś korzystnie wpływa na ofertę instytucji, szczególnie w tych działaniach, w których sami bibliotekarze mogą zostać wsparci przez specjalistów w danej dziedzinie. Coraz częściej partnerami bibliotek stają się podmioty komercyjne. Dzięki wsparciu merytorycznemu bibliotek i ich potencjałowi społecznemu mogą one zrealizować ambitne projekty kulturalne mogące wpływać na pozytywny wizerunek marki.

Projekt badawczy, którego efektem jest prezentowana książka, miał na celu poznanie opinii mieszkańców na temat tódzkich bibliotek publicznych. Autorzy skupili się na najistotniejszych barierach powstrzymujących tódzian przed korzystaniem z bibliotek. Ustalili czynniki wpływające na decyzję respondentów dotyczącą zapisania się do tych placówek i wydajniejszego z nich korzystania. W publikacji przedstawiono uwarunkowania prawne i organizacyjne oraz zadania i funkcje stawiane przed polskimi bibliotekami publicznymi, zwrócono uwagę na środki budżetowe przeznaczane na działalność omawianych instytucji kultury z uwzględnieniem zarówno dotacji, jak i środków obywatelskich. Adresatami monografii są dyrektorzy i pracownicy bibliotek, władze samorządowe, a także studenci i wszyscy zainteresowani tematyką bibliotekarską.

 **WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO**

 wydawnictwo.uni.lodz.pl
 ksiegarnia@uni.lodz.pl
 (42) 665 58 63

Książka dostępna również
jako e-book

ISBN 978-83-8142-668-8

9 788381 426688